

tv-15 naš TOVARIS

Št. 33
1. septembra 1988
Leto XXVI

Glasilo borcev narodnoosvobodilnega boja in rezervnih vojaških starešin Slovenije

Kam stojiš, Jugoslavija?

Poletje je mimo, z njim meseci ravnodušne negibnosti

Po konferenci ZKJ – mnogi so ji nalepljali naziv »zgodovinska« – je minilo že več kot četrť leta. Dobra dva meseca sta tudi minila, kar je izšel dokument o »operacionalizaciji« konferenčnih stališč in skle-pov. Tudi poslej se je zvrstilo nešteto shodov raznih pred-sedstev, ki so premlevala na-povedane tri reforme. Izšlo je nekaj vzpodbujajočih sporo-čil, da se povečuje izvoz in da je zaživel devizni trg. Zal, dr-žavljeni živo občutimo na svo-ji koži, da se nam stabilizacija trdovratno izmika. Kaj se tudi ne bi! Beremo analize, manife-ste, resolucije – hkrati pa nas navdaja zavest, da ostaja svet dejanja tej deželi zakleti tujec. Vztrajamo v položaju, ko se ne moremo več retorično spraše-vati: kam greš, Jugoslavija, temveč samo še: kam stojiš, Jugoslavija.

Besede, besede, besede...

Spomnimo se, kaj smo počeli celo vroče in sušno poletje. Izčrpavali smo se v besedah. To velja tako za ZKJ kot za ve-lik del naše družbe.

Slovenec je pobralo nemalo energij vojaško sojenje četver-ici v Ljubljani. Res da je šlo pri tej zadevi za nadvse načelna vprašanja. Braniti je bilo treba suverenost slovenskega naroda in njegovega jezika ter suvere-nost slovenske nacionalne drža-ve. Šlo je tudi za konkretno principialno varstvo človeko-vih pravic. Toda vsa stvar je vendarle potekla v reki manife-stacij, protestov, govoranc, mi-tingov, časopisnih puškarjenj – kar vse skupaj ne vrže niti grama kruha. Takšno sklepanje je seveda vulgarno materiali-stično, saj je človeku potrebna poleg kruha tudi »beseda iz božjih ust« – resnica, pravica, demokracija. Vendar sem sku-šal z »gramom kruha« samo iz-raziti grobo logiko tistega, ki se utaplja. In mi, Jugoslavija, smo danes prav to, kolektivni sub-jekt, ki grabi po zadnjih slami-cah obstanka. Večkrat je bilo zato v hiperbolični civilni kam-panji okrog sojenja občutiti, ka-kor da množice vrvijo okrog ogroženega drevesa, pozabljajo pa, da jim pred očmi propada gozd. Toda podobno se je vedlo vojno sodišče. Ni hotelo stopiti

s svojega slonokoščenega stol-pa brezgrešnosti in nedotakljivosti. Če bi upoštevalo splošni položaj v državi, bi ravnalo trez-neje, z manj krčevitega forma-lizma in z manj arogance v po-stopkih (sojenje na slovenskih tleh v neslovenskem jeziku). Prenapenjalo je svojo odloči-tev, da se s procesa hermetično izključi javnost, do te mere, da si je afera nakopala nemalo drajfusovske sumljivosti. In vr-žena kost še zdaleč ni obrana. Proces bo požrl še kup stroškov in neznanske količine diver-gentno delujočih, v skupno škodo usmerjenih energij. Če bodo vojaške sodne instance vztrajale še naprej pri izključi-tvi javnosti, resnica in pravica ne bosta nikoli veljavno dogni-ni, še manj pa priznani. Zaviti bosta ostali v domala teološko megljo – s tem pa bosta razvred-notena sleherni globlji pomen in učinek sojenja. Ali bo vojska pomirjena zgolj s tem, da bodo štirje možje obsedeli? Ali zna kdo pretehtati, koliko škode bodo pretrpele država, njena ju-ridična kondicija in vojska sa-ma, če bo proces na koncu po-žel namesto pravnega zadošče-

nja še hujši množičen revolt?

Predvsem z malo produktiv-nimi verbalnimi plazovi je bila in je še vedno zaznamovana tu-di narasla aktivnost množic v SR Srbiji, ko se le-te poganja-jo za človeške in narodne pravi-ce Srbov in Črnogorcev na Ko-sovu. Zborovanja po srbskih mestih in potovanja protestnih odredov po državi hrupno pri-povedujejo samo tisto, kar že davno bridko vemo: nasilja, ki jih povzroča albanski šovinizem, so grozljiva in nevzdržna ter vredna najstrožje obsodbe. Vemo tudi, da je kosovsko pra-vo po letu 1981 padlo na izpitu zagotavljanja človeških in naci-onalnih pravic. To »pravo« je stopilo v službo albanskega na-cionalizma in iredentizma – ka-kor je poprej, ko nealbanski ži-velj v Pokrajini še ni bil tako zelo v manjšini, desetletja služi-lo drugim, enako zavrženim in-teresom. V tej resnici tiči bistvo sedanje kosovske tragedije, ka-tere poglaviti izraz je izseljeva-nje Srbov in Črnogorcev pod pritiskom. Vsega tega pa ne bi bilo treba še posebej tisočkrat dopovedovati, zlasti ne v obliki kričavih shodov in množičnih obiskov, ki nič ne rešujejo, po pravilu pa jih spremljajo naci-onalistični afekti, incidenti, raz-bijaške strasti. To ni pot do pravnega stanja v pravni državi, na kar je med drugimi brez pra-vega učinka opozorilo tudi predsedstvo CK ZKJ. Občutja skrajne ogroženosti, brezizhod-nosti in ogorčenosti neustavljivo bruhajo na dan. Težko pa se je obenem ubraniti vtisu, da mnogi ljudje hočejo zborovati tudi zato, ker jih k temu nagiba zgolj znana balkanska elokven-ca. Prijetno je z rokami v žepih postopati in vpiti, pa pod Tito-vo sliko in transparenti varno razgrajati, namesto da bi se člo-vek, posebno v tem vročem po-letju, znojil ob stroju ali v rudar-skem rovu ali v pisarni ali na njivi. Še zlasti, če je delo slabo plačano, kakor res je – vse pa gre v rok službe.

Skrajna stiska, ko so odpove-dali vsi »samoupravni mehaniz-mi«, je zadnje mesece pognala v štrajke na stotine manjših in večjih delovnih kolektivov po vsej državi. Poseben jugoslo-vanski izum, ki ga bo zgodovina delavskih gibanj nedvomno za-beležila, so bili »pohodi na skupščino«. Nek gorenjski kmet, sicer tudi dober zgodovi-nar, mi je v šali dejal: »Zadnjih dvesto let je mogoče te pohode primerjati samo z napadoma na Bastiljo in na Zimski dvorec«. Kolikor je že prisposoba drzna, ima vendar svojo sol: naš delav-ski razred, tolikokrat in tako pregrešno imenovan za vodilno silo družbe, vé, kam se mu je obrniti, če naj začne lomiti oko-ve birokratizma in nazadnja-štva. Ne da bi bila skupščina glavno leglo tega zla, je pa kot najvišji odločujoči instrument države zanj prvenstveno odgo-vorna.

Delavci so s temi štrajki in pohodi v marsičem uspeli. Sko-raj po pravilu so si z njimi pri-borili nekoliko višje zasluzke ali vsaj obljube. Ostaja kajpak grenak okus, da so najvišji predstavniki ljudstva marsikaj obljubili iz golega strahu in da bi se nevšečnih gostov čimprej odkrižali. Saj niso mačje solze, ki je treba jeznim možem in ženskam, ki ti mrgole po trgih, stopniščih, dvorinah, pogledati iz oči v oči!

Ni težko sprevideti, da so tudi delavski štrajki in protesti do kraja nerentabilna in nepro-duktivna naložba. Ne toliko za-to, ker predstavljajo nemajhne

stroške ter fizična in duševna utrujanja, kolikor zato, ker zara-di ogromnih izpadov proizvod-nje pomenijo pljuvanje v lastno skledo. Saj morajo prav vsi ko-lektivi sami pretrpeti in nado-mestiti izgube, ki tako nastaja-jo! Tiste groše pa, ki si jih mor-da priborijo, jim država v obliki podražitev brž pobere nazaj, še preden se jim v žepih ogrejejo. Tako se torej tudi delavsko raz-redni revolt pri nas uvršča med aktivnosti, ki se izčrpavajo in zaustavljajo na ravni besede. Ker paranoično vztrajamo v verbalni obliki bivanja in ne zberemo več moči za vsedruž-beno kreativno dejanje, nas jemlje vrag.

Temeljni vzroki katastrofe

Prav neizvirni se že zdimo sa-mi sebi, ko ponavljamo litanije o svojem propadanju. Nedelo. Znižujoča se produktivnost. Neekonomična, nerentabilna, nekakovostna, neakumulativna proizvodnja. Milijoni in milijoni izgubljenih delavnikov zaradi izmišljenih bolezni, vsakršnih »tezg«, štrajkov, brezplodnega sestankovanja, ali pa kar takó, morda iz lenobe, brezbriznosti, malodušja.

Oblastna in politična vodstva rada navajajo ta dejstva, češ da so v prvi vrsti kriva za naše neu-spehe. Morda. Toda pri tem se pozablja, da so ta dogajanja bolj posledične kot vzročne narave. Saj bi bilo slaboumno verjeti, da se je po nekem zlobnem ču-dežu spremenilo ljudstvo, ki je izbojevalo osvobodilni boj, kot v enem dihu obnovilo razdeja-no domovino, premoglo celo vojsko udarnikov in desetletja razvijalo ustvarjalno samou-pravno pobudo, v tistem svo-jem sloju pa, ki je moral za de-lom križem po Evropi in po drugih celinah, želo in še vedno žanje v tujini sloves marljivih delavcev in podjetnikov, inven-tivnih intelektualcev, znanstve-nikov... Zares, ni mogoče ver-jeti, da bi kazalo zamenjati to ljudstvo, čeravno se neredko skuša zvaliti nanj levji del odgo-vornosti za popolni brodolom Jugoslavije.

Za pešanje »moči ljudskih množic« – ali sploh še smemo uporabljati znamenito Karde-ljevo oznako? – je treba iskati vzroke neke drugje, pač zunaj njihovega živega tkiva.

Obtožiti moramo spakedrani sistem – tisti sistem, ki je bil v temelju zamišljen in vzpo-stavljen kot nesporna družbena nova kvaliteta, pozneje pa so ga z nedoslednostmi, ideološki-mi pritiski, ciničnimi birokrat-skimi posegi ali že kar sabotaža-mi prav samomorilsko razde-jali.

Dovolili smo, da so si našo revolucijo uzurpirale totalitar-ne vodstvene klike s svojim vseobsežnim birokratizmom v mišljenju in ravnanju. Odveč bi bilo pogrevati dobro znani historiat, kako je ideološko na-silje spodrivalo naravni kult de-la in druge moralno etične vred-note; kako so samozvane špa-novije gradile vpliv in uveljav-ljale gesli »država, to sem jaz« in »partija, to sem jaz«; kako je bila sleherna civilno družbena iniciativa v kali zamorjena s tr-njem stalinističnega diktata, cepljenega z balkansko korupt-nostjo in nemarnostjo; kako je potekala prevara v obliki pro-klamacij o suverenosti narodov in narodnih držav in še zlasti o vodilni vlogi delavskega raz-reda; kako so ginevali ideali po-štenih komunistov, ko so spoz-

(nadaljevanje na 2. strani)

Vabljava pobočja Porezna

Čeprav bo Planinsko društvo Cerkno praznovalo 85-letnico delovanja šele prihodnje leto, se člani že sedaj marljivo pripravljajo. Dom narodnega heroja Andreja Žvana-Borisa na 1632 metrov visokem Po-reznu, najvišjem v škofjeloškem gorovju, je iz leta v leto vse bolj vabljev. Bogatejši je z novimi ležišči, urejenimi dnevnimi prostori, člani planinskega društva pa si prizadevajo za dobro počutje obisko-valcev in zadovoljivo gostinsko ponudbo.

V nedeljo, 28. avgusta, se je v dolino vrnilo več sto planincev in drugih ljubiteljev gora. Udeležili so se namreč že tradicionalnega letnega pohoda na Pore-zen, ki so ga tudi tokrat organizirali Planinsko društvo in družbenopolitične organizacije Cerkno v sodelovanju s skupnostmi borcev Gorenjskega

vojnega področja, brigade Srečka Kosovela in inženirskega bataljona 31. divizije.

Pred spomenikom – skupno grobnico na vrhu Porezna je bila kot vsa leta doslej spominska slove-nost. Zbranim je med drugim govoril Andrej Babič, nekdanji vodja obveščevalnega centra Gorenjske-ga vojnega področja, delegacije pa so položile ven-ce in cvetje k spomeniku v spomin padlim žrtvam na tej gori v zadnji nemški ofenzivi spomladi leta 1945. Za prijetno počutje obiskovalcev so poskrbeli recitatorji, pevci iz Otaleža in folklorni ansambel iz Dolenje Trebuše. Vod vojakov iz vojašnice Andreja Žvana Borisa iz Bohinjske Bele pa je s častno salvo sklenil svečani del pohoda na Porezen.

Jože Čurin

(nadaljevanje s 1. strani)

navali, da imajo v svojih vrstah tudi nemalo takih, ki jim je socializem deveta skrb, do zadnjega vlakna pa so opojeni s hlastanjem po oblasti, moči, privilegijih, materialnem bogatstvu; kako se je z leti avnojska zgradba bolj in bolj razvrednotila; kako so se pojmi Titova pot, bratstvo in enotnost, izročila NOB, socialistično samoupravljanje, socialistična demokracija poniževali na raven plehke fraze...

Kot rečeno, ta historijat je dolg in zamotan; dovolj je, če si predočimo njegove aktualne izseve in nasledke, ki nas na jesen 1988 usodno prizadevajo.

Mala anatomija žalostne sedanjosti

Vemo, gospodarsko smo uničeni. Zakopani smo v izgube, pa v zunanje in notranje dolge, ki jih je mogoče izraziti samo še z mnogimi tisoči milijard novih dinarjev. Namesto da bi se razsulu uprli z delom in pridobivanjem nove vrednosti, gasimo požar z novimi in novimi knjigovodskimi zvijačami, ki jih imenujemo »ukrepe«. Ti v bistvu pomenijo prerazdeljevanje sredstev, oziroma jemanje tam, kjer je še kaj pridelane nove vrednosti, pa dajanje tja, kjer gre za elementarno preživetje. Vegetiramo s pomočjo posojil iz tujine in preloženih plačil obresti, z obdavčevanju delovnih organizacij čez vsako mero, s tiskanjem celih gora denarja, predvsem pa z dobesednim neposrednim ropanjem delovnih ljudi. Dobršen del tistega neznanega denarja, kar ga delavec danes dobi, mu jutri iztrgajo devalvacije, inflacijska divjanja, davščine, participacije in strahotne podražitve. Hkrati, ko poteka ta povsem nesramežljiva sistematična tatvina presežne vrednosti dela, razni strokovnjaki in politiki v stoterih organih duhovičijo o koncepcijah, doktrinah, kritičnih analizah, rešilnih mehanizmi in instrumentih. (Najbolj izumiteljska je pri tem zvezna vlada). Ko se vse to napletanje sproti izkaže za blažev žegen – tako je bilo denimo s »ciljno« inflacijo (lepo-glasnejšo različico programirane inflacije), ki je že zdaj vsaj dvakrat ali trikrat presežena – se »konceptija« kratkomalo pozabi, z njo vred pa slovesna predsednikova obljuba, da bo v primeru preboja 95-tih ciljnih odstotkov vlada odstopila...

In vse gre dalje po starem redu in obredu. Sodobni menedžerji jugoslovanskega socializma se ne menijo kdo ve koliko za naraščajočo bedo delovnih ljudi in njihovih družin. Ravna jo se po pregovoru: sita vrana lačni ne verjame. Celo v »uspešni« Sloveniji se je samo v prvi polovici letošnjega leta znižal življenjski standard kar za 20 odstotkov. Res, zdaj gre že marsikje po Jugoslaviji za pravo lakoto, za socialni kruh, ki moraš zanj stati v vrsti, za najskromnejšo obleko in obutev, medtem ko se vse večji krog izmed pet milijonov zaposlenih v naši državi že mora odrehati celo prenekaterim osnovnim kulturnim potrebam. Vse več je tistih, ki ne plačujejo stanovanj, elektrike, komunalnih storitev... V takih razmerah se zazdi cinična sleherna pripomba na rovaš produktivnosti ali osebne delovne zavzetosti! Vse se, da polovica jugoslovanskih upokojencev prejema manj kot petnajst starih milijonov, oziroma manj kot sto nemških mark pokojnine. Polovica zaposlenih mora shajati z dvesto markami. Kje so presežki njihovih dela? Kdo vse si jih prilašča?

Recimo, da se mesečno vsakemu izmed pet milijonov zaposlenih in prav toliko milijo-

nov kmetov »odtuji« mesečno samo vrednost sto mark (če že priznamo, da zaradi tehnološke zaostalosti in slabe organizacije naše delo res ni vredno piškavega oreha). Tak »sistemski odjem« vrže letno celih dvajset milijard mark! Kakšne številke bi šele dobili, če bi izračunali dejanski tovrstni grabež! In vendar vsi ti fantastični kapitali nič ne zaležejo; kot kraška zemlja dež jih požro brezumne investicije, administrativno – sistemske »inovacije«, organizirani kriminali á la Agrokomerc, plačila navidežno zaposlenim v ideološko – politično favoriziranih aparatih, plačila zaposlenim v neproduktivnih ali še pogostejše kontraproduktivnih službah (ki so bile po principih birokratizma umetno vzpostavljene), neznanski federalni in vojaški proračuni ter skladi lažne solidarnosti, homerska zapravljanja v obliki državne, diplomatske, politične, marketinške, športne in kdove še katere reprezentance, veselejša popotovanja ob skladih domačih in še zlasti deviznih dnevnic, in, da dalje ne naštevamo, nepregledni sistemi zasebniške ter klanovske korupcije in kraje v tisočeri oblikah.

Vse to in še marsikaj progresivno plačuje, kot že rečeno, naš delovni človek tako, da se mu kratkomalo jemlje vse več in več presežne vrednosti njegovega dela. Toda kljub temu, da sleherni naš »povprečnik« zasluži petkrat, sedemkrat ali celo desetkrat manj kot njegov tovariš v »izkoriščevalskem« kapi-

sočasno lahko opazuje v svoji sosesčini nek sloj – niti ne povsem tenak – ki čezmerno bogati. Zoprno nam je ponavljati pesmico o luksuznih vilah v mestih in ob morju, o jahtah in dragih avtomobilih, privatnih ali pol-privatnih podjetjih v inozemstvu in zajetnih deviznih računih v tamkajšnjih bankah itd., kar vse je bilo prigrabljeno z izkoriščanjem lukenj v zakonodaji, z izkoriščanjem neumne kreditne politike, s privatizersko uzurpacijo konjunkturne proizvodnje, sredstev za delo in celo živega dela, pa s podkupninami in špekulacijami ter celimi sistemi velikih in majhnih privilegijev.

Ko »mali« delovni človek motri ta neskropulozno bogateči sloj, mu prihaja na misel, da bo potrebna nova revolucija. Napada ga dvom, ali bo kaj pomagala nova ustava, ki se v takih krčih pripravlja. Kako misli zgolj ustavna črka razrešiti dvojnost, ko posamezniki bogatijo brez dela in mimo dela, delovnim množicam pa ne bo mogla zagotoviti niti pravice do dela, kaj šele dela samega (kar bo pač črno na belem stalo v enem izmed temeljnih ustavnih členov)? Kako bo iz nove ustave zvenelo eno prvih načel delavske države (za kar smo se imeli), namreč: »delu čast in oblast«, če bomo hkrati po zdajšnje prakticirali, da namesto poštenega vrednotenja dela raje uvažamo socialne programe in ukrepe, ki delavca in njegovo delo razredno in človeško ponižujejo? Smešno donijo delovne-

tudi zdaj samo premetavamo akte in po vzoru estradnih zvezd junaško nameščamo mikrofone. Že si grozimo z izrednim kongresom in neskončnimi novimi govoranci, namesto da bi že enkrat možato, molče zavihali rokave. Avantgarda – menda je ZKJ to še vedno – nam za tak »ukrep« žal ne daje kakega imena vrednega zgleda. Kaj pa, če bi se enkrat vloge zamenjale? Če bi primadino vlogo nocoj, v tem somračnem trenutku, prevzel parter, v katerem čaka na svojo arijo preostalih devet desetih jugoslovanskih ljudi?

Cel kup je znamenj, ki zbujajo vse prej kot vero in optimizem. Predvsem: demokratična prenova družbe, v kateri prepoznavamo edino možno rešitveno iz sedanjega debakla, tava kot desetnica okrog voglov naše hiše. Ne spustimo je noter. Še več kot to. Z brezovimi metlami jo odganjajo amazonske močake, ki se groze do kraja polastiti Jugoslavije: poulične furije, zlovesča Minerva, taka ali drugačna diktatura in, komaj si jo upam imenovati, celo državljanska vojna. Srbsko-pokrajinski voz – nerazvezljiv kot dogma o sv. Trojici, ki da je v treh osebah en sam bog – žal že nahaja svojega Aleksandra. Udarci njegovega meča po tistem vozlu – vidimo, orjunaško razpoložene množice ga sladostno pričakujejo – utegne biti smrtni sunek avnojski državi.

Kaj lahko storimo Slovenci, da bi prevladala pamet in bi se

jugoslovanskih nacionalnih držav, krepak in nepopustljiv. Vzbuja bomo zaupanje pri drugih in se lažje otresali, po naravnem součinkovanju človeških odnosov, lastnega nezaupanja. Na tej točki se začneja odpirati možnosti, da se vsi skupaj potegnemo iz gospodarske krize, kar samodejno pomeni – vsaj po mojem mnenju – tudi edino možnost za demokratično rešitev srbsko-pokrajinskega vprašanja.

Poleg napora in ustvarjalnosti pa nam je sprožiti vse-narodno moralno obnovo. Sedanje takšne bilance, kakor sem skušal prikazati v tem članku, so vse prej kot razveseljive. Preprosto povedano, nastopiti moramo nelahko pot k večjemu razrednemu in lastninskemu, pa tedaj tudi osebnemu poštenju. Daleč sem od tega, da bi se vdajal kakim dušebrižnim maršom. Toda po vsej sili moramo poiskati učinkovite vzroke, s katerimi bomo preprečevali nastajanje in poglobljanje tistih socialnih razlik, ki ne izhajajo iz dela, marveč izhajajo iz nedovoljenih konjunktur, privilegijev, vsakršnega piratstva, predvsem pa iz sistemsko prakticirane kraje presežnega dela. Takšne socialne razlike niso samo amoralne po sebi, temveč tudi vzbuja jo v ljudeh globok občutek nepravčnosti. Ta pa povzroča nešteto drugih bivanjskih tegob. Med drugim ruši zavest državljske in osebne varnosti.

Če se je minule mesece, ki so nam sicer potekali v dokaj prostem teku, v Sloveniji vendar tudi kaj smotrno premikalo, ne

talizmu, in da je v bistvu plačan kot kakšen kolonialni težak pred sto leti, ta dejstva državnega vodstva nič kaj ne vznemirjajo. Zapređeno v svoje makroekonomistične spekulacije in zasilne pragmatične rešitve, ki jim botruje strah, da »ja ne bi kje prihajalo do političnih problemov«, to naše vodstvo kakor da je sprijaznjeno z dejstvi, da imamo že skoraj milijon dvesto tisoč brezposelnih, da ostajajo brez dela izšolane mlade generacije, da se ohranja ekonomska emigracija in da se nadaljuje tok stečajev, ki povzročajo prave človeške tragedije (odpuščene delavce, med njimi številne »hlapce Jerneje«, elegantno imenujejo »tehnološki presežki«).

Obubožano delovno ljudstvo

mu človeku globokoumne teoretične razprave o značaju naše socialistične lastnine, ko gleda okrog sebe, kako imajo nekateri bajna premoženja, delovni človek – delavec, kmet, ustvarjalni razumnik – pa živi razlaščen in v revščini. Kakor da smo izza leta 1945 naredili sprevrtnjen razvoj in bomo že danes, jutri lahko prepevali: »Bili smo vse, a zdaj smo nič!«

Rešilna formula: delo in poštenje

Te temne podobice so se mi izoblikovale, ker tudi četrta leta po zvezni partijski konferenci, na katero je Jugoslavija stavila nemajhne upe, ni nobenih znamenj, da se lotevamo česa dejavnega. Kot že toliko po »zgodbinskih« sejah in kongresih

ohranila skupnost, ki je vanjo bilo utelešenih toliko hrepenenj generacij in toliko žrtv? Dvoje. Ohraniti in pospešiti moramo svojo lastno gospodarsko in kulturno organizacijo – navzlic vsem polenom, ki nam jih z neko zavistjo mečejo v razvojno kolesje – da bomo kot narod in država močni. Samo takšni bomo lahko izdatneje vplivali v družini jugoslovanskih narodov in narodnosti, kljubovali zunanji razdiralni tokovom in lastnim sredo-bežnim skušnjavam, delovali kohezivno ter z iskrenim srcem in na učinkovit način pomagali bratskim republikam, ki jih tarejo še neizrekljivo hujše preizkušnje kot nas same. Če bomo močni, bo tisti člen, ki ga predstavljamo v federativni verigi

gre prezreti gibanja za večjo nacionalno politično enotnost. Dobro zaznavno je bilo povečanje zaupanja v sedanje slovensko državno in partijsko vodstvo, pa v socialistično zvezo, ki je daljše čase poprej samo životarila. Skoraj bi lahko rekel, da se prebujata izročilo in nadaljevanje Osvobodilne fronte. In če se spomnimo, kaj smo v najtežjih dneh naše zgodovine Slovenci zmogli storiti pod taktirko te organizacije, potlej smemo upati, da bomo v okrilju njene sodobne, dosledno k demokraciji težeče naslednice, ki obeta sprožiti in združiti vso silo civilnih pobud, dosegli ne samo rešitev iz sedanje porazne situacije, temveč tudi človeka in naroda vreden razvoj.

Zvone Kržišnik

Predsednik Jože Zbašnik in sekretar MK ZRVS Maribora Zlatko Kline pripovedujeta o svoji organizaciji

V aktivnosti bi bili lahko za vzgled

Predsedniku MK ZRVS Jožetu Zbašniku in sekretarju MK ZRVS Maribor Zlatku Kline smo postavili nekaj vprašanj, ki zadevajo delo mestne, občinskih in krajevnih organizacij ZRVS in razne probleme, ki so ta hip najbolj aktualni. Navsezadnje gre za mestno organizacijo ZRVS, za šest občinskih konferenc in za krajevne organizacije ZRVS, v katerih je skupaj vključenih več kot 7000 članov. Največja je občinska organizacija ZRVS Maribor Tabor z 18 krajevnimi konferencami in več kot 2500 člani. Okoli 38 odstotkov članov organizacije ZRVS je članov ZK, s čimer pa še vedno niso zadovoljni.

Kako je v Mariboru organizirano izobraževanje članov organizacije ZRVS? Ali se ogrevate za kakšne posebne oblike izobraževanja?

Pri izobraževanju izhajamo iz smernic zvezne konference ZRVS v tem srednjeročnem obdobju do leta 1990, iz programa vzgoje in izobraževanja republiške konference ZRVS in iz našega konkretnega načrta izobraževanja na idejnopolitičnem in vojaškem strokovnem področju. Poleg obeh področij posvečamo tudi posebno skrb obrambi in samozaščiti in informativni propagandni dejavnosti. Vsako leto preverjamo znanje in dosežene rezultate na pohodnih tekmovanjih z vsebino SLO in DS od krajevnih skupnosti do občine, mesta in regije. Ne moremo se odreči klasičnim oblikam in metodam dela (predavanjem, seminarjem, tečajem).

Kljub temu pa izvajamo akcije, ki so bolj dostopne in privlačne za čim večje število članov. Gre za organizacijo tematskih razprav po krajevnih skupnostih, za poperitve predavanj s sodobnimi tehničnimi pripomočki in za nekatere druge nove oblike dela. Letos nadaljujemo predavanja o sodobni elektroniki in o njeni uporabi v sodobni vojni, pri čemer uporabljamo zanimiva avdiovizualna sredstva. Pri vzgoji se posebej posvečamo tehničnim zborom in praktičnemu prikazovanju orožja v funkciji.

V čem vidita pomanjkljivosti pri dosedanjem izobraževanju?

V prihodnje si bomo morali še bolj prizadevati, da bi izboljšali kakovost predavanj in seminarjev, zlasti v krajevnih konferencah ZRVS. Na mestni in na ob-

činskih ravneh je raven že precej visoka. Samo dobro pripravljena predavanja, predavatelji strokovnjaki in sodobni pripomočki bodo pritegnili večje število članov k izobraževanju. Z dosedanjim 50–60-odstotno navzočnostjo na predavanjih seveda ne moremo biti zadovoljni. Moti nas, da se raznih oblik izobraževanja in usposabljanja udeležuje zlasti premalo mlajših članov organizacije. Mislamo, da bi morali v sleherni krajevni organizaciji in v občinskih organizacijah oblikovati posebno in stalno jedro z določenim številom starešin, ki bi bili pripravljeni v vsakem trenutku zagotoviti udeležbo in strokovno izvajanje vseh aktivnosti na ravni krajevnih skupnosti. Samo s forumskim delom od krajevnih do mestne konference ZRVS ne bomo dosegli potrebnih hitrih premikov na tem področju. Če bomo ravnali tako, v prihodnje ne bo treba na izobraževanje ponovno sklicevati zamudnikov, kar je doslej povzročalo dodatne organizacijske težave in stroške.

Kako ocenjujete taktično-tehnični zbor v Radvanju in vajo pri nasilnem prehodu prek Drave v Rošnji?

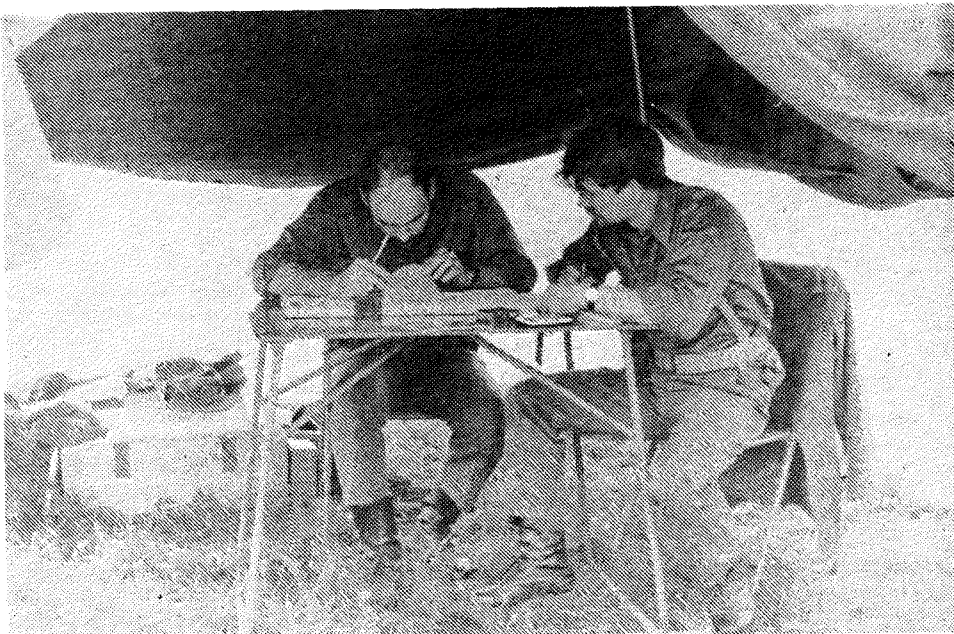
Taktični tehnični zbor v Radvanju in olmenjena vaja v Rošnji sta rezultat vseh prizadevanj za izboljšanje kakovosti izobraževanja in usposabljanja rezervnih starešin. To akcijo je omogočilo poveljstvo mariborske garnizije in prizadevanje tega poveljstva JLA visoko cenijo. Zbor in vaja sta pri rezervnih vojaških starešinah naletela na ugoden odmev in pozitivne ocene. To je bila v bistvu celodnevna vojaška vzgoja za okoli tisoč rezervnih starešin iz Podravja, Pomurja, Zasavja in Koroške. Vsi ude-

leženci so si ob tej priložnosti pridobili nova znanja in se seznanili s praktičnim delovanjem vojaške tehnike v funkciji. Sama vaja v Rošnji pa je bila vrhunec predstavitev usposobljenosti naših oboroženih sil pri zahtevni bojni nalogi. Ne smemo pozabiti, da je bil v 35 minutah postavljen 75 metrov dolg most prek Drave in je bil omogočen takojšnji prevoz vozil iz vojske.

Kakšno je sodelovanje z ZRVS v sosednjih občinah in regijah?

To sodelovanje je že tradicionalno in organizacijsko medsebojno trdno povezano. Organizacijsko je nosilec

Vsako leto pripravijo tudi srečanja, da bi se rezervni starešine bolje seznanili med seboj in izmenjali tudi izkušnje na področju izobraževanja in usposabljanja. V teh srečanjih sodelujejo Mestna konferenca ZRVS Maribor, vse občinske konference mariborskih občin, občinske konference ZRVS Čakovec, Koprivnica, Krapina, Varaždin, Pregrada, Ormož, Ptuj, Lenart, Slovenska Bistrica, in Skupnost občin Varaždin. Letošnje srečanje je bilo v Krapini, prihodnje leto pa bo v občini Maribor Tezno. Letos so na srečanju v Krapini tekmovali tudi v streljanju, kjer je prvo mesto dose-

te dejavnosti nepoklicni medobčinski svet ZRVS za Podravje, katerega sedež se vsaki dve leti prenaša iz ene na drugo občinsko konferenco ZRVS. Predsednik in sekretar te občinske konference pa sta za dve leti tudi predsednik in sekretar Medobčinskega sveta ZRVS.

Kaj pa sodelovanje z rezervnimi starešinami v obdravskih občinah na Hrvaškem?

Občinske organizacije ZRVS obdravskih občin Slovenije in Hrvaške že več let uspešno sodelujejo in izmenjujejo izkušnje, negujejo revolucionarne tradicije, krepijo SLO in DS in uresničujejo druge oblike sodelovanja.

gla občina Ormož, drugo mesto pa občina Tezno. Obiskali so tudi nekaj OZD in se pogovarjali tudi s predstavniki družbenopolitičnih organizacij. Letos je bilo tudi srečanje medobčinskih svetov ZRVS ob severni meji v Podravski Slatini, kjer so sodelovali predstavniki teh svetov Koroške, Podravja, Osijeka, Bjelovarja, od prihodnjega leta pa bodo sodelovali tudi Pomurci. Na tem srečanju je bila osrednja tema negovanje, ohranjanje in prenašanje revolucionarnih tradicij.

Kaj lahko povesta o sodelovanju z JLA v Mariboru?

Sodelovanje z JLA je na zelo visoki ravni, je dobro organizirano in trdno. Vsaka

občinska organizacija je povezana z eno izmed vojaških enot in vojašnic, mestna organizacija ZRVS pa s poveljstvom mariborske garnizije. To sodelovanje in povezanost temeljita na usklajevalnih programih in na konkretnih nalogah, ki jih skupaj izvajamo v enoletnem načrtovanem programu. Vojaški starešine JLA pomagajo pri izvajanju strokovnega vojaškega programa in sodelujejo na raznih priložnostnih srečanjih enot in ob raznih proslavah in prireditvah (dan JLA, zaprisege vojakov, tekmovalna in podobno). V predsedstva mestne in občinskih konference ZRVS so vključeni aktivni starešine JLA.

Tudi v JLA želijo in negujejo dobre medsebojne stike, saj večje število članov razporede v posameznih enotah JLA in teritorialne obrambe. Tudi določena kadrovska

tudi tu opaža pomanjkanje zanimanja zlasti za pehoto. Za vojaške šole se prijavi še vedno premalo kandidatov, med prijavljenimi pa morajo nekatere izločiti tudi iz zdravstvenih razlogov. Da bi bila kakovost kadrovanja v šole rezervnih oficirjev boljša, bi morali zagotoviti, da bi bil v vseh koordinacijah pri SZDL tudi po en predstavnik ZRVS. Pri odločanju za vojaške poklice bi lahko precej pomagali mentorji v obrambnih krožkih in učitelji obrambe in zaščite v osnovnih in srednjih šolah. Za šole aktivnih oficirjev pa je manj zanimanja zaradi slabšega gmotnega stanja in statusa vojaških oseb v Sloveniji.

Ali načrtujeta kakšne akcije za večje zbliževanje članov?

Prizadevamo, si da bi se v naših organizacijah razvilo v večjem obsegu tudi družabno življenje z namenom, da bi se naši člani med seboj bolj spoznali in spoprijateljeli. Razmišljamo tudi o možnosti, da bi organizirali razna skupna srečanja in izlete v kraje, znane iz NOB in v razne OZD. Zelo je uspel skupen ogled NE Krško, pri katerem smo si pridobili dragocene izkušnje. Tudi ob pohodnih tekmovanjih z vsebino SLO in DS po občinah pripravijo družabna srečanja.

Kako ocenjujeta letošnje pohode s tematiko SLO in DS?

Zelo dobro. Mestno predsedstvo ZRVS v Mariboru je stalno spremljalo te pohode v občinah in krajevnih organizacijah. Z rezultati smo lahko zadovoljni, saj so bili ti pohodi vrhunec celotne vzgoje rezervnih starešin. Poleg rezervnih starešin pa so v ekipah sodelovali tudi člani CZ, NZ in ZSMS.

Na teh pohodih so morali udeleženci pokazati znanje iz orientacije, topografije, prve pomoči, ABHO, streljanja in določeno vzdržljivost.

Rezervni starešine malo uporabljajo prostore in opremo IC za SLO in DS v Pekrah in garnizijsko knjižnico. Zakaj?

Vrata IC za SLO in DS v Pekrah in v garnizijski knjižnici so odprta za vse rezervne starešine, ki se želijo usposablјati za svoje vojaške naloge. Drži pa da te možnosti dosti premalo izkoriščajo. Končno so tu na voljo pripomočki in strokovno gradivo, ki ga potrebujejo pri poglabljanju znanja in izvajanju nalog. Vsekakor pa bomo morali vzroke preučiti.

Kakšna je aktivnost RVS v Mariboru?

Več kot 60 odstotkov rezervnih starešin je aktivno vključeno v razne oblike družbenopolitičnega življenja, kjer odgovorno in aktivno delajo. V svojih delovnih in bivalnih okoljih so lahko za vzgled pri uresničevanju nalog.

Kaj pa denar, potreben za delo organizacije ZRVS?

Za široko razvejeno dejavnost je denarja seveda vedno premalo, saj iz proračuna dobimo nekaj več kot 20 milijonov dinarjev. Vsa dela v mestni in občinski organizaciji uresničujemo nepoklicno in imamo samo na mestni ravni plačanega enega strokovnega delavca. Seveda moramo varčevati, da bi lahko dobro in strokovno uresničili obsežen program dela.

M. Kos

Novinarsko pisanje

Ogledalo dogajanj

Pregovori, ki imajo že preverjeno ljudsko vrednost, so preživeli predvsem zato, ker so univerzalni do te mere, da jih lahko vsakdo razume po svoje in jih po svoje razlaga. Tako se tudi v sedanjih polemikah, sestankih in zborovanjih tako delegati kot politiki in novinarji sklicujejo na pometanje pred lastnim pragom. Kje je ta prag, se lahko vprašamo vsi, ki smo zrasli v povojni domovini in ki so nam že v zibel položili, da je »to vse naše«, od Gevgelije do Triglava. Po tej logiki lahko tudi kritiziramo vse in vsakogar iz vsake točke Jugoslavije, kolikor se komur zljubi.

Seveda pa obstajajo še nekatere druge logike, ki so tudi zrasle v tej povojni Jugoslaviji, pa niso bile tako zelo primerne za didaktično rabo, vendar smo jih bežno poznali pod naslovom »v imenu ljudstva«. Dokler je hrane dovolj in pijače tudi, ljudstvo molči, in ne sprašuje, ko pa ni več tako, ljudstvo začne spraševati – in novinarji pisati. Za te zadnje, ki so bili še ne dolgo tega, ko se je Jugoslaviji odkrivala (ena velikih), afera Agrokomerca, je bila posebej poudarjana profesionalnost, resnicoljubnost in – pogum.

Zdaj, ko sta jugoslovanski politično nebo prekrila

koprena in vonj po nekaterih (mislili smo) preživelih metodah dela, pa smo se jugoslovanski novinarji na različne načine in iz različnih gledišč lotili svojega dela. Pri tem, žal, pogosto pozabljamo, da smo tudi mi ali pa še posebno mi ogledalo družbe. Delamo vrsto napak in pišemo nedosledno. Med vesti se pomešajo netočni podatki, poleg njih pa še tendenciozni »ocvirki«.

Najhujše od vsega pa je, da se tudi v novinarsko poročanje vpleta vedno večja doza političnega žargona in da se znane ter razmejene novinarske zvrsti začnejo nasploh med seboj mešati. Med poročila se vpletajo komentarji, natančevanja, polovični podatki in drugo. Čas je skrajno občutljiv in ni vseeno, kaj položimo v usta kakšnemu predsedniku republike ali forumom. Obstaja realno velika nevarnost vse večje orientalizacije naših medsebojnih odnosov. Če bomo to dovolili, potem Tanji Torbarini nič ne pomaga pozivanje kolegov k poštenemu pisanju, kajti lepega dne jo utegne povoziti avto na prehodu za pešce. Na skrajnem civilizacijskem robu družbenih odnosov se gibljemo, če pristanemo na sprofanirano in sodobno napredka nevredno parolo »kdor ni z nami, je proti nam«! Takšne parole propagirajo razgrete glave, po pravilu ljudje, ki jim je tuja pomembna lastnost: znati prisluhniti drugemu.

B. Ž. J.

Rdeči križ Slovenije deluje na številnih področjih

Darovanje človeškega organa – izraz velike človečnosti

S sprejetjem zakona o odvzemu in presaditvi delov človeškega telesa v zdravstvene namene so tudi v SR Sloveniji pravno urejene možnosti za oblikovanje programa zdravstvene vzgoje na tem novem področju skrbi za zdravje in ljudske solidarnosti. Darovanje človeškega organa, ki je nujen za preživetje drugega človeka, je izraz najvišjih humanitarnih idealov med ljudmi in je skladen s sistemom etičnih vrednot in kulturo naroda.

Za sistematično zdravstveno vzgojno in prosvetno delo na tem področju pa je treba še oblikovati učne vsebine, metode in oblike zdravstvene vzgoje za vse starostne skupine ljudi. Opišimo prve pristope k tej dejavnosti v SR Sloveniji.

Skupščina SR Slovenije je konec leta 1985 sprejela Zakon o odvzemu in presaditvi delov človeškega telesa v zdravstvene namene. Za uresničevanje tega zakona je bil v letu 1986 sprejet tudi Pravilnik o natančnejših pogojih za izvajanje odvzema in presaditve delov človeškega telesa.

Že ko so nastajali prvi osnutki Zakona in Pravilnika o presajanju delov človeškega telesa, so organizacije Rdečega križa Slovenije pokazale zainteresiranost, da sodelujejo pri narativnem urejanju tega pomembnega področja z vidika zdravstvenega varstva človeka.

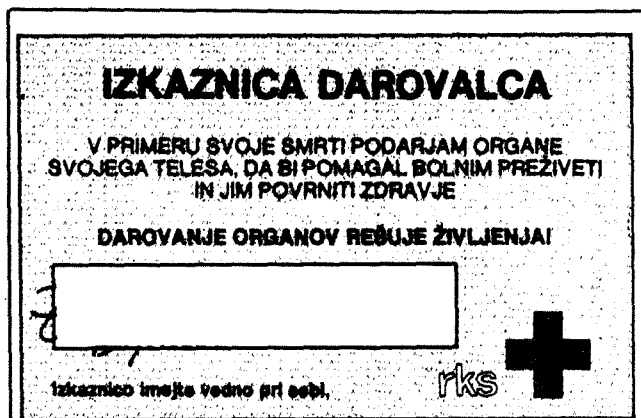
V predsedstvu Skupščine RK Slovenije smo se prav tako zelo zavzemali, da se hkrati z oblikovanjem tega Zakona in Pravilnika oblikuje tudi družbena akcija, ki bi človekovo solidarnost predstavila tudi z etičnega, kulturnega in humanitarnega vidika. Najprej je bilo najpomembnejše oblikovati izvirne vsebine za zdravstveno vzgojno, izobraževalno in informativno propagando ter organizacijsko dejavnost za uresničevanje zlasti 4. člena omenjenega Zakona. Ta pravi: »Deli telesa umrle osebe se odvzamejo za presaditev, če se je oseba opredelila kot dajalec delov telesa. Deli telesa se lahko odvzamejo za presaditev tudi od druge umrle osebe, če temu izrecno ne nasprotujejo zakonci,

polnoletni otrok ali starši umrle osebe».

Republiški komite za zdravstvo in socialno varstvo je konec maja 1985 za-

prosil Rdeči križ Slovenije, da pripravi vsebino izkaznice in prvo informacijo za motiviranje občanov in delovnih ljudi za darovanje organov po smrti. Predsedstvo Skupščine KS je ustanovilo delovno skupino, sestavljeno iz predstavnikov Republiškega komiteja za zdravstvo in socialno varstvo ter predsedstva Skupščine Rdečega križa Slovenije.

Skupina se je resno lotila dela in pripravila predlog vsebine izkaznice in prve informacije za občane, ki bi jih radi motivirali za darovanje delov telesa po smrti za sočloveka.

V naši samoupravni družbi smo že v marsikateri stiski dejavno dokazovali solidarnost in plemenitost do ogroženega sočloveka. Zato se bo marsikdo gotovo odločal tudi za to plemenito dejanje in dovolil, da po smrti uporabijo dele njegovega telesa za zdravje sočloveka. Če se boste odločili za tako dejanje, boste prejeli izkaznico, ki jo prosimo pazljivo preberite, izpolnite, podpišite in jo imejte vedno pri sebi. Ta izkaznica bo dokazilo vaše odločitve in hkrati podlaga za izpolnitev vaše volje. Svojo odločitev lahko izrazite katerikoli organizaciji Rdečega križa Slovenije, morda takrat, ko se boste udeležili krvodajalske akcije, tečaja, predavanja ali ko boste pri zdravniku. Lahko pa to storite tudi v svoji krajevni skupnosti ali v organizaciji združenega dela, kjer ste zaposleni.

Rdeči križ Slovenije se v pisni informaciji v imenu bolnikov – prejemnikov organov zahvaljuje za plemenitost in zagotavlja, da bo darovalčeva odločitev izpolnjena v skladu z etičnimi, medicinskimi in pravnimi načeli. Na ta način Rdeči križ Slovenije zagotavlja, da bo bdel nad tem, kaj se bo dogajalo s celotno zdravstveno in humanitarno akcijo.

Prve informacije

Tako smo občanom pojasnili, da je sedaj že dana tudi pravna možnost, da se ljudje že med življenjem sami odločijo in dovolijo, da po smrti dele njihovega telesa uporabijo za preživetje oz. povrnitev zdravja svojcu, sorodniku, sočloveku.

Povedali smo, da so uspešnem presajanju krvi, ki se je začelo pred več kot sto leti, sledila nova medicinska spoznanja, ki omogočajo presajati dele kože, ožilja, kostnega tkiva, očesno rožnico, ledvice, jetra, trebušno slinavko, pljuča in srce. Medicinski znanosti je prav tako uspelo rešiti probleme, ki nastajajo pri presajanju organov zdravega človeka bolniku iz najožje družine in tiste ob odvzemu organa po smrti darovalca in presaditvi tega organa obolelemu človeku.

Najdlje je v praktičnih možnostih presajanja organov prišla znanost pri presajanju ledvic, saj je bolnikov, ki jim iz najrazličnejših vzrokov dokončno odpovejo ledvice, veliko. Zdravljenje je možno le z dializo, ki bolniku sicer omaga živeti, vendar ga dokaj omejuje in celo izpostavlja dodatnim nevarnostim.

Za nekatere bolnike je presaditev organa edina možnost za preživetje, za druge je možnost daljšega in bistveno boljšega življenja.

Poleg izkaznice za darovalce in prve pisne informacije za občane in delovne ljudi so že odprti pri organizacijah RKS registri darovalcev. Ni pa nujno, da se darovalec vpiše v register, lahko ostane anonimen, dovolj je, da ima podpisano izkaznico vedno pri sebi.

Na voljo pa je tudi zloženka z obširnejšim besedilom in odgovori na vprašanja, ki jih občani največkrat postavljajo, preden se odločijo, da postanejo darovalci delov svojega telesa. Tako zvemo

katere dele človeškega telesa že presajamo pri nas, katere dele telesa bodo odvezemali, kje jih bodo odvezemali, ali se zaradi odvzema delov telesa pogrebne slovesnosti zavlečejo, kdo plača prevoz trupa, koliko časa se organi hranijo za presaditev, koliko je lahko star darovalec, ali so zanesljive metode ugotavljanja smrti, kje se dobi izkaznica in komu lahko sporočimo svojo željo, da bi postali darovalci.

Načini motiviranja

Dogovorili smo se že za prvo etapo akcije po možnostih, ki jih ima Rdeči križ Slovenije za motiviranje občanov in delovnih ljudi, da bi se že med življenjem opredelili, da bodo darovalci delov telesa. Odločili smo se za neposredne pogovore z ljudmi prek že ustaljenih oblik, ki jih ima RK z množicami ljudi.

Na povabilo RK in dogovorjen dan pride na odvzem krvi letno več kot 100.000 ljudi; pogovor s krvodajalci v tej tematiki je možen ob priložnosti, ko pridejo darovat kri, ko prejmejo priznanje, na prireditvah ali pa se nanje obrnemo s pismom. V učilnice letno pride okrog 20.000 kandidatov za voznike motornih vozil, da bi opravili izpit iz prve medicinske pomoči. Skoraj vsi ti kandidati obiskujejo tudi 10-urni tečaj prve medicinske pomoči, kar daje lepo priložnost za pogovor z udeleženci.

»Tudi šolo za zdravje« – priljubljena predavanja o zdravem načinu življenja in dela – letno obiskuje veliko občanov. To je primerna priložnost, da se ljudem pove, kako lahko pomagajo sočloveku tudi po smrti z darovanjem delov človeškega telesa. Organizacije RKS na vseh ravneh organizirajo najrazličnejše oblike izobraževanja in ob tem, ko so občani že zbrani na predavanju, seminarju, tečaju, je najbolj naravno, da se govori tudi o novem zakonu, o napredku medicinske znanosti in možnosti za darovanje delov človeškega telesa za sočloveka.

Za uspeh celotne zdravstvenovzgojne akcije in akci-

je za motiviranje občanov je pomembno usposabljanje aktivistov RK. Zato je 13. marca 1987 predsedstvo Skupščine Rdečega križa Slovenije organiziralo seminar za vse predsednike in sekretarje občinskih in mestnih organizacij RK.

Na seminarju smo obravnavali:

- vlogo in naloge Rdečega križa Slovenije pri oblikovanju programa akcije za darovanje delov telesa za sočloveka, govorili smo o razvoju
- in možnostih medicinske znanosti na področju transplantacije pri nas

- o vsebini zakona in pravilnika o presajanju delov človeškega telesa v zdravstvene namene pri nas in o
- pripravi predlogov za nadaljnje delo organizacij RKS na tem zdravstvenem in humanitarnem področju.

Na seminarju smo se dogovorili za drugo etapo akcije: za pristop k pripravi osnovne vsebine za motiviranje občanov za darovanje delov telesa za sočloveka po smrti, vsebino informativno propagandnih metod, programe zdravstvene vzgoje in izobraževanja ter za vsebino in oblike usposabljanja aktivistov RK za uresničevanje te nove zdravstvenovzgojne in solidarnostne akcije.

Razveseljivi odgovori

Da bi dobili vsaj delen vpogled, kakšen je interes občanov za darovanje delov telesa, smo napravili anketo med krvodajalci, da bi zvedeli za njihovo mnenje o tem, ali želijo postati darovalci tudi drugih sestavin človeškega telesa.

Odgovori so bili razveseljivi. Na Jesenicah se je 87% anketiranih krvodajalcev izreklo, da bi postali darovalci, v Trebnjem 84,3%, v Litiji 92%, v Tolminu 85%, v Ajdovščini 91%, v Postojni 89%, v Ljubljani Vič-Rudnik 92% in v Krškem 83,3%.

Do sedaj smo natiskali 50.000 izkaznic za darovalce organov in 6.000 so jih občani že podpisali, kar kaže, da se bo tudi ta akcija ljudske solidarnosti pri nas dobro razvijala. Upajmo, da bodo ustvarjeni tudi vsi pogoji za hkraten razvoj medicinske znanosti na področju transplantacije.

Ivica Žnidaršič

Peti pohod po poti prenosa s Primorske in Gorenjske na Notranjsko bo letos od 9. do 11. septembra

V spomin na evakuacijo

Odbor skupnosti borcev 31. divizije je s programom dela in nalog za leto 1988 določil, da organizira peti pohod po poti prenosa ranjencev s Primorske in Gorenjske na Notranjsko, v spomin na evakuacijo ranjencev v dneh od 13. do 19. avgusta 1944 ter v zahvalo partizanski saniteti. Za organizacijo tega pohoda so se izrekle organizacije ZZB NOV in OK ZSMS in drugih občin (Ajdovščina, Cerknica, Idrija in Postojna). V soglasju z njimi je bilo določeno, da bo pohod od 9. do 11. septembra 1988.

Evakuacija ranjencev s Primorske in Gorenjske na Notranjsko avgusta 1944 je bila (ali pa tudi ne), vojaška operacija: njen cilj ni bil vojaški, kajti šlo je za reševanje ranjencev. Organizirana je bila po vseh merilih, kot druge vojaške operacije, morda pa še skrbneje.

Operacijo je organiziral in neposredno vodil štab 9. korpusa ob neposrednem sodelovanju z ustreznimi sanitetnimi organi. Transportirali so na različne načine. V prvi etapi so uporabljali vozove in tudi nosila, v drugi etapi skoraj do same

proge tovarnjake, nato pa nosila. Po prečkanju glavne ceste in železniške proge pa so bila pripravljena vozila, ki so ranjence prepepeljala v Loško dolino. Za vsakega ranjenca je bilo določeno po osem do dvanajst nosačev, torej po dve oziroma celo tri izmene.

Ko je 31. divizija z ranjenci odšla na dolgo pot 13. avgusta ob šestih popoldne iz Cerkna, so ranjence vozili na tovarnjakih in vozovih do Želina. Prevoza od tu dalje ni bilo mogoče tvegati. Ranjence so preložili na nosila. Po štirinajsturnem nepretrganem pohodu je kolo-

na naslednjega dne prispela na Vojsko. Naslednjega dne proti večeru je kolona nadaljevala s prenašanjem, na Hudem polju onstran Mrzle rupe je divizija prevzela še 50 ranjencev iz bolnice »Pavle« in naslednjega dne, 16. avgusta ob enajstih zvečer, prispela na Otlico.

17. avgusta zvečer so na Otlici 80 ranjencev in invalidov naložili na tovarnjake in jih ponoči čez Col in Podkraj prepepeljali nad Bukovje pri Postojni.

18. avgusta proti večeru se je glavna kolona z ranjenci približala vasi Strumici, od katere je bilo do proge le še okrog pet kilometrov. Tu so ranjence položili na nosila, konjem in mulam pa ovili kopita z vrečevino. Kolona se je začela previdno bližati cesti Planina-Postojna in progi. Gradnikova brigada pa je že v noči na 18. avgust prešla progo ter razpostavila skupine nad bunkerje, mimo katerih je moral transport. Na

tem delu pohoda so se spopadli gradnikovci in sovražniki v bunkerjih, kolona z ranjenci pa je ob tem kljub močnemu streljanju, ki pa ni bilo usmerjeno nanjo, prešla progo.

Po pohodu čez progo je sledil najutrudljivejši del vsega pohoda: kolona se je morala po temi in v brezpotju skozi gozdove prebijati po pobočjih Javornika, proti lovski koči ob nekdanji italijansko-jugoslovanski meji. Ko je prispela do koč ob osmih zjutraj, se je končala druga etapa evakuacije.

Ko so 19. avgusta popoldne naložili del ranjencev na vozove, del pa so jih še vedno nosili, je kolona krenila proti Loški dolini, kamor je prikorakala s pesmijo na ustih.

Težišče evakuacije je bilo na 31. diviziji, sodelovala pa je tudi 30. divizija, skupaj pet partizanskih brigad z več kot 3000 borci.

Divizija je to odgovorno nalogo opravila uspešneje, kot so lahko pričakovali največji optimisti, tako rekoč brez izgub. Umrl je ranjenec Lazo Zorić, komandant 1. bataljona Grad-

nikove brigade, ki napora ni prenesel.

Gradnikovci so svojo nalogo varovanja pohoda čez cesto in progo opravili izvrstno. Pritegnili so ogenj iz sovražnikovih bunkerjev nase in omogočili uspešno evakuacijo ranjencev.

x x x

Letošnji peti pohod po poti prenosa ranjencev bo razdeljen na tri etape, in sicer:

I. ETAPA: (petek, 9. septembra 1988) od Cerknega preko Oblakovega vrha na Vojsko

II. ETAPA (sobota, 10. septembra 1988) Vojsko, Mrzla rupe, Hudob polje, Predmeja, Otlica

III. ETAPA (nedelja, 11. septembra 1988) Otlica, Col, Strmica, Mačkovec, Loška dolina

Jedru pohodne enote, ki ga sestavlja približno 30 pohodnikov, se bodo na posameznih etapah priključili pionirji, mladina, planinci in borci NOB.

Slavnosti ob pohodu bodo v Cerknem pri gasilskem domu, venec pa bodo položili na

grobno v Cerknem. Na Vojškem bo zvečer kulturno-zabavni program in pogovor s partizanskimi zdravniki. Svečanosti bodo tudi na Vojščici, Hudem polju ob spomeniku SVPB »Pavla«, na partizanskem grobišču na Predmeji, v zadržnem domu na Otlici bo kulturno-zabavni program. Osrednja svečanost bo ob spomeniku partizanski saniteti in evakuaciji ranjencev na Mačkovec pri Postojni. Zaključek pa bo v Loški dolini. Ogledali si bodo prostor, kjer je bilo letališče, iz katerega so evakuirali ranjence v bolnice v južno Italijo, sledilo pa bo srečanje z mladino, borci in krajski Loške doline.

Pohodniki se bodo ustavljali tudi na drugih točkah, predvsem v krajih, kjer je delovala partizanska saniteta in na kraju pomembnih bojov v času NOB.

Iz izkušenj dosedanjih pohodov lahko trdimo, da bo prebivalstvo krajev, skozi katere bodo hodili pohodniki, tudi letos le-te toplo sprejelo in ponovno obudilo spomine na dogodke iz časa NOB.

Ivo Miklavčič

Mesto našega prijateljstva

V prvih julijskih dneh je potekalo v Jablanici že 22. medobčinsko srečanje borcev in mladine Jugoslavije v počastitev dneva borca. Srečanja so se iz Slovenije udeležili predstavniki občin Celje, Ljubljana Šiška in Titovo Velenje.

Ideja za srečanje ob dnevu borca se je pojavila leta 1966 v Kragujevcu. Prvi sta se odzvali zagrebška občina Trešnjevka in beograjska občina Rakovica. Od takrat se je število sodelujočih občin povzpelo na ttrinideset. Tako so srečanja postala še ena priložnost za negovanje in razvijanje revolucionarnih tradicij in možnost za boljše spoznavanje, zblíževanje in utrjevanje prijateljskih odnosov med republikami in pokrajinami. Ob vsakem srečanju je oblikovana tudi že tradicionalna zvezna mladinska delovna brigada »4. julij«.

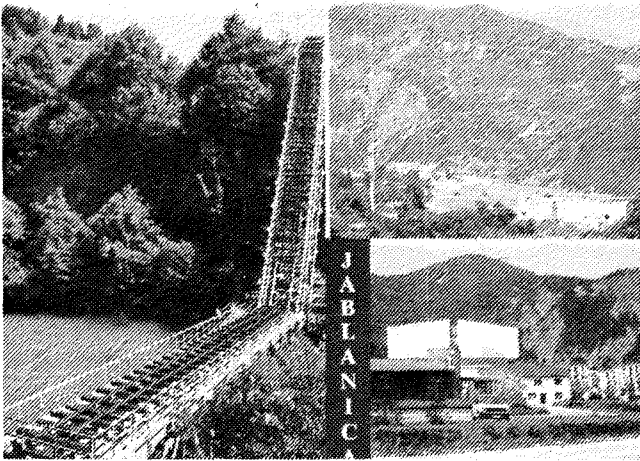
Letošnji gostitelj je bilo mesto Jablanica, ki je hkrati praznovalo še 45. obletnico bitke za ranjence na Neretvi in 10-letnico obnove spominskega muzeja, na kateri je takrat sodeloval tudi Tovarš Tito.

Po gostoljubnem sprejemu so nas namestili po domovih krajanov, ki so se še prav posebej potrudili in znova potrdili že znano resnico o bosanski gostoljubnosti.

Ob delavnih srečanjih, uradnih pogovorih, ogledih muzeja ter drugih spominskih krajev, obiskih delovnih organizacij in izletov v okolico pa so k uspešnemu srečanju prav gotovo največ pripomogle vezi, ki so se začele tkati med udeleženci in domačini. Kmalu so odpadle vse pregrade in ob koncu smo vsi spoznali, da jugoslovanske narode in narodnosti družijo veliko več, kot pa jih

ločuje. Pri tem pa smo ugotavljali, da prihaja do nerazumevanja in različnih pogledov na aktualna politična in

posameznih republik, kar je nenazadnje tudi rezultat slabega ali celo napačnega informiranja.

gospodarska vprašanja predvsem zaradi nepoznavanja specifične razvoja in položaja

V prisrčnem in prijateljskem vzdušju so se rodila nova prijateljstva in utrdila

Edino tako lahko premaknemo ljudi in tokove, ki so se za trenutek zaustavili

Pred odhodom na Zvezno mladinsko delovno akcijo Goričko '88 je velika večina brigadirjev iz drugih jugoslovanskih republik na podlagi obvestil sredstev javnega obveščanja izven Slovenije pričakovala kar posebne razmere. Po stikih s prebivalstvom Goriškega v murskosoboški občini in s predstavniki družbenopolitičnega in gospodarskega življenja v tej občini pa so bila brigadirska občutja kmalu drugačna.

Ob tem so brigadirji prve izmene (od 26. junija do 22. julija) ZMDA Goričko '88 na svoji skupščini 21. julija sklenili, da naj predsedstvom CK ZKJ, SFRJ in ZK ZSMJ naslovijo posebno brigadirsko pismo. Takole so ga napisali:

»V času, ko se naša družba nahaja v težkem družbenogospodarskem položaju, ko se znova in znova odkrivajo nove afe in novi primeri, ki pozornost in aktivnost subjektivnih sil spravljajo iz ravnesja, smo prišli mladi iz vse domovine na Zvezno mladinsko delovno akcijo Goričko '88 v Prekmurje. O SR Sloveniji smo dosti slišali in brali še pred prihodom na akcijo. Tako smo se znašli v položaju, da smo

o vsem tem morali še posebej razmišljati.

V Prekmurju smo naleteli na velik in nepozaben sprejem, veliko podporo in razumevanja pa smo našli tudi člani Mladinskega prostovoljnega dela. Še posebej navajamo skrb vseh struktur mesta Murska Sobota, da bi akcija uspela. Potrdili so se, da smo se brigadirji med njimi dobro počutili in da smo bili zadovoljni s pogoji

za brigadirsko življenje in delo. S tem so ustvarili tudi osnovni pogoj za napredek in razvoj mladinskega prostovoljnega dela. Poudarjamo velik prispevek ljudi iz Prekmurja, ki so pri izvajanju del na delovišču pokazali velik interes, da bi se zastavljeni cilji dosegli.

Naše bivanje v Prekmurju je še en dokaz, da je našo domovino treba še bolj spoznati, da bi jo imeli radi

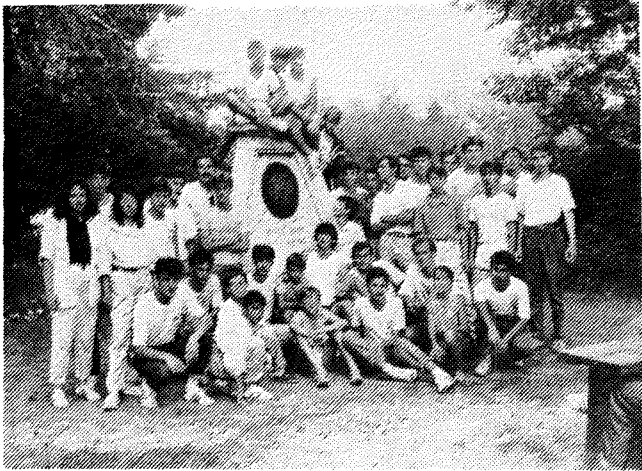
tako, kot so jo sinovi vseh naših narodov med bojem za naš boljši jutri. Zavedamo se trenutka, v katerem se nahaja naša družba. Zavedamo se tudi nalog, ki so pred nami. Spoznali smo, da iz krize ne bomo izšli le z govorjenjem in parolami, zato želimo iti pobrateni in skupaj naprej. Zato zidajmo našo prihodnost z mostovi, ki nas združujejo, saj edino tako lahko premaknemo ljudi in tokove, ki so se za trenutek zaustavili.

Borimo se torej s skupnimi močmi, da bi v vsakem delu naše domovine živel duh enotnosti, ki naj bi bil osnova v premagovanjih morebitnih razlik in nasprotij.

Obrnimo se vsi skupaj k skupni prihodnosti naše domovine, z udarniškim delom na vseh področjih naše družbe. Imejmo se radi in sodelujmo, kot smo to počeli mi v Prekmurju in na MDA Goričko '88.

Brigadirji MDA Bratstvo in jedinstvo Alibunar, Slobodan Princip Seljo iz Hadžićev, 22. december iz Sarajeva, Kopaonik iz Brusa, Rdeči križ Slovenije in brigadirji – zdornici iz Ravensburga v ZRN.

Besedilo in posnetek Filip Matko

Brigadirji prve izmene v MDA Goričko '88 so obiskali tromejo med Avstrijo, Madžarsko in Jugoslavijo in se za spomin slikali pri kamnu Tromejnik.

Odmevi

Sem za podražitev televizijske naročnine!

Da komisar Sime zbira »cvetke«, jih komentira in s tem razburja tiste z vrhov, zlasti angele varuhe naše prelepe domovine, me ne čudi. Verjetno to ne čudi niti tistih, ki so leta verjeli v naše gospodarske čudeže, zavite v celofan in oznanjene s tisočih govorniških odrov, s ploskanji in himnami vseh vrst.

Zdaj se je ploskanje malo poleglo, ljudje pa se še vedno zbirajo. Prvič po vojni »vrhovni« poslušajo glasove sinov delavstva, ki niso zamenjali kladiva za razkošne hiše, jahte in bajne položaje ter tem primerne OD. Zdaj poslušajo glas izkoriščenih in pripeljanih na rob revščine, ki v nemoči segajo v blazno reševanje sporov na tovarniških avlah, zahtevajoč plačo, s katero bodo vsaj preživeli, če ne živeli dostojno življenje kovačev našega zapufanega dinarja. Vseposod se zatakne pri denarju, preprosto ga ni. S to obrazložitvijo temnijo upi, toda ljudstvo pa kljub temu upa v boljše čase, ko bo denar za najnujnejše socialne, gospodarske in kmečke probleme.

Izgubi pa vero, zaupanje v razlago, da denarja ni, ko zve, da je naša država za

sedanjo olimpiado v Seulu, samo za televizijsko prenos plačala sedemsto tisoč dolarjev in 36 milijard dinarjev. Seveda sledijo še stroški udeležencev, spremljevalcev, kar zopet sega v zneske, o katerih niti ne sanja naš resnični graditelj »kapitalističnega« socializma.

Za ta denar bomo gledali dnevno 12 do 14 ur neposrednih prenosov tekmovanja. Ti prenosi bodo verjetno zajeli milijon brezposelnih, ki ne vedo, kam s časom, pa tudi vodstva. Nekaj tisoč ur pa bo moralo biti namenjenih našim delavcem, ki bodo ob delu spremljali naša športna moštva, kajti ta očitno ohranjajo edini ugled naše obubožane domovine. Zato pozivam, naj RTV Ljubljana za ta program – dvigne mesečno naročnino!

Črnogledi humorist Igor

Podpirajmo upokojenska srečanja

V novem, zelo lepem domu Društva upokojencev v Slovenj Gradcu se je tokrat zbralo izredno veliko upokojencev. Najprej je nastopil pevski zbor Društva upokojencev iz Slovenj Gradca, nato pevsko društvo upokojencev iz Titovega Velenja, o svojem delu in življenju pa so nam poročali predstavniki tega društva.

Pravimo, da je tudi življenje lahko lepo,

veselo, sproščeno in nazadnje tudi aktivno, tudi ko je človek odložil delovno obleko, obveznosti ter sedel na zapeček in se predal kakšni melanholiji, brezdelnosti. Morda je včasih dovolj to, da ima malce posluha za petje in družabnost. Zato pri nas skorajda ni več kakšnega društva upokojencev, kjer ne bi imeli svojega pevskega zbora.

Veseli smo vseh tistih pobud članov društva upokojencev, ki lahko tudi v teh, za nas vse na najbolj naklonjenih časih, prispevajo k boljšemu življenju. Zato bomo morali kljub težavam podpreti vse tiste prireditve in manifestacije upokojencev ter starejših občanov, ki bodo ustvarjale netile njihovo zagnanost in utrjevale spoznanje o človeški in družbeni pomembnosti njihovega dela in življenja.

Zelimo, da bi nam pesem danes in tudi v prihodnje lajšala skrb, s katerimi se pač, hočemo ali nečemo, srečujemo.

Adolf Ankon

Zmaga v želodcu

Malce predelan celostranski oglas v Vzajemnosti (junij 1988), glasilo SPIZ in slovenskih upokojencev:

– Kako neverjetno tudi cenimo našo dnevno prehrano, ali pa morda preveč! Koliko življenjskih tegob, stresov, boleznih, a tudi moči, zdravja, in veselja tiči

stara, kajti nekateri udeleženci se srečujejo že leta zapovrstjo. Posebno so bila ganljiva srečanja borcev, ki so se ponovno videli po nekaj letih.

Zadnji dan je bil dan slovesa, še vedno pa je bilo toliko nepovedanih stvari, da smo si vedno znova in znova segali v roke, pa se spet vračali in znova poslavljali. Vsi pa

smo si bili enotni, da se morajo takšna srečanja nadaljevati ter vključevati še nove občine, posebno pa mlade, ki vedno bolj prevzemajo naše prenašanje revolucionarnih izročil in negovanje tradicij.

Gostitelj naslednjega srečanja pa bo Gevgelija, mesto na skrajnem jugu Makedonije.

Gordana Miglič

Ormoški partizanski kurirji

Pri občinskem odboru ZB NOV Ormož že dalj časa na uspešen način deluje sekcija partizanskih kurirjev. Gre za eno izmed zelo ustreznih oblik delovanja. Na ta način kurirji na organiziran način uresničujejo svoje naloge, hkrati pa na neposreden način v svojih okoljih pomagajo pri izvajanju programskih zasnov družbenopolitičnih organizacij. Član takšne sekcije lahko postane vsak tisti, ki je med vojno opravljal kurirske dolžnosti. V svoje vrste pa sprejmejo tudi tistega, ki je bil med vojno vezist.

Predsednik sekcije Matija Luskovič je poročal, da so prav zaradi prizadevanj posameznih kurirjev in ob podpori z velikim posluhom občinskih dejavnikov zastavljene naloge v celoti uresničili.

Njihova osnovna naloga pri delu je ohranjanje in prenašanje revolucionarnih izročil. Lani so na območju ormoške občine obiskali več osnovnih šol, poleg tega so sodelovali pri krajevnih praznikih in drugih spominskih slavnostih. Pomagajo še pri zbiranju gradiv za kroniko iz časa NOB na območju te občine. S ptujskim in ljubotomskim ter z občinskim odborom ZZB NOB Ormož in še z drugimi se dogovarjajo, da bi začeli uporabljati krožno partizansko pot na območju teh treh občin kot eno izmed najneposrednejših oblik prenašanja revolucionarnih tradicij. Ob tej poti je več spominskih obeležij, pa tudi nekateri dogodki, ki so se to odvijali med vojno, so zelo zanimivi.

Drago Miklavc

Priznanja za praznik občine Radovljica

Ob občinskem prazniku, ki ga praznujejo 5. avgusta v spomin na ta dan leta 1941, ko je bil ustanovljen na Jelovici Cankarjev bataljon, so na slavnostni seji vseh treh zborov skupščine občine Radovljica v novi stavbi LIP Bled podelili letošnja občinska priznanja. Podelil jih je predsednik skupščine Marko BEZJAK, ki je spregovoril tudi o zgodovinskem dogodku 1941. leta in sedanjem položaju v občini.

Veliko plaketo občine Radovljica je prejel Franc JERE iz Radovljice; plaketo občine Radovljica pa delovna organizacija LIP Bled,

Franc CUZNAR z Bleda, Anton PINTAR iz Globokega in Srečo TOMAN iz Lesc.

Slovesnosti ob občinskem prazniku so se udeležili nosilci spomenice 1941, predstavniki delovnih in družbenopolitičnih organizacij SIS in delegacije iz pobratenih in prijateljskih občin. V dneh pred praznikom in po njem so na Bledu, v Bohinju in v Radovljici pripravili številne kulturnoumetniške in športne prireditve; na Bledu so odprli modno hišo Pristava, v Bohinjski Bistrici pa galerijo slikarja Albina Polajnjarja.

JR

v prgišču naše vsakodnevne prehrane!

– Knjiga ZMAGA V ŽELODCU, svetovna uspešnica, je namenjena vsem aktivnim ljudem. To je biblija prehrane za zdravo, dolgo in bogato življenje.

– Odrecite se samo eni slastni večerji v vašem priljubljenem lokalu in si namesto te kupite knjigo »o vaši zmagi nad želodcem«. Kaj pomeni navsezadnje ena večerja z »dolgostjo našega življenja«!

– Dvajsetletni športnik bo morda vprašal: »Kako lahko ohranim svojo sedanjo spolno sposobnost s staranjem?« Šestdesetletnika pa zanima: »Kako bi spet pridobil svojo mladostno spolno sposobnost?« Odgovor je za oba enak: Preberite knjigo o zmagi v želodcu!

– V knjigi ne najdete samo odgovora na vprašanje **zakaj**, ampak s pomočjo številnih receptov tudi na vprašanje **kako**. Cena: 19.500 dinarjev (za upokojence 15.600 din).

Avtor svetovne uspešnice je prof. dr. Brancus Mick-Oulitsch, izvedenec FAO (Food and Agriculture Organization – Organizacija Združenih narodov za prehrano in kmetijstvo). Avtor se je, mimogrede rečeno, med drugim pravičljivo tudi z uvedbo zelo zdravega »proletarskega kruha«, za katerega več ljudi, tudi upokojencev, stoji v vrstah pred prodajalnami kruha že od treh zjutraj...

Jože Oblak

Jože Gričar-Metod: Spomini

Revija Borec prinaša v svoji 6.-7. letošnji številki na več kot sto straneh »Spomine 1935-1945« parizana Jožeta Gričarja-Metoda skupaj z njegovim »Kritičnim pogledom na nekatere zapise o dogajanju v litijemskem okrožju«.

Te spomine, ki v uvodnem delu segajo v zadnje obdobje stare Jugoslavije, se pretežno ukvarjajo z nastankom in rastjo osvobodilnega gibanja na litijemsko-zasavskem področju in na nekaterih Stajerskem, deloma pa te okvire tudi zemljepisno in pomensko širijo, bo zgodovina slovenske NOB nedvomno uvrstila med svoje tehtne dosežke. Zlepa nam ni bilo ponujeno tovrstno branje, ki bi bilo tako vsebinsko enotno, koncizno, mestoma napeto, dokumentarno bogato ter slogovno in jezikovno

prikupno, kakor je to Gričarjevo delo.

Cetudi bo pripoved najbolj zanimiva ljudem na ozemlju, na katerem so tekla opisana dogajanja, bo našel v njej – bodisi zaradi primerjav in vzporedenj, bodisi zaradi temeljne vsebine – obilo identifikacijskih vzgibov sleherni slovenski človek, ki se je domovinske vojne sam udeležil, ali pa se skuša seznanjati z resnico, kako so v tej vojni sodelovali njegovi predniki. Ob primeru požrtvovalnega aktivista in parizana Metoda, kmečkega človeka iz Rovišča blizu Svete gore v sedanji zagorski občini, se bo vsak zavestni bralec spominjal ali pa odkrival, kako globoko etično in silovit je bil naš osvobodilni boj; kako je od poletja 1941 vznikala iz ljudskih korenin osvobo-

dilna fronta slovenskega naroda ter z neizrekljivimi tveganji, odpovedmi, junastvi, žrtvami – pa tudi obporazih in iskanjih svojega pravega obraza – naraščala do končne zmage in osvoboditve.

Pisec je v svojih spominih dosledno zavezan resnici, ali, kakor je v uvodu zapisal zgodovinar Ivan Križnar: »Metod je znal opazovati in presojati okoli, v katerem je deloval, spoznavati ljudi, njihove potrebe in navade, posebej še njihovo ravnanje v izjemnih, zanje najtežjih razmerah. Voditelj nam nikakor ne predstavi legendarno, marveč kot ljudi, ki jih je vojna skušala ugonobiti, pa so v boju za svoj in narodov obstoj in osvoboditev pokazali izjemno življenjsko moč in vztrajnost. Številne sodelavce pred-

stavi človeško, z vsemi njihovimi dobrimi in slabimi lastnostmi. Zato kaže posebej pohvaliti Gričarjevo prizadevanje, da bi narodnoosvobodilni boj na Stajerskem predstavil stvarno, brez olepševanja, saj je bil neizprosno in trd. Nasprotuje temu, da bi udeležencem narodnoosvobodilnega boja v krajih, kjer je deloval, ne priznali tistega, kar so za osvoboditev pripevali, in se odločno postavi po robu temu, da bi se kdo bahal za dejanji, ki jih – kot sam ve ali je izvedel – ni opravil.«

Spominom dodani Gričarjev samokritično-kritično-polemični zapis je nedvomno prav tako dragocen, kakor samo njegovo memoarsko delo. Ta prispevek je prvenstveno naravn – kakor smo posnili že tudi iz Križnarjevega uvoda – zoper maličenja zgodovinske resnice, ki jih je v minulih desetletjih za-

grešil bodisi nezanesljiv človeški spomin ali pa je do njih prihajalo namerno. Ko smo v agitpropovski maniri skušali nekatere ljudi in dogodke poveljevat bolj, kakor so zaslužili, ali pa smo skušali prezreti, oziroma zmanjšati zasluge mnogih, katerih takratna ravnanja se morda niso skladala z veljavno dnevno politiko, ali smo nasploh tako in drugače oportunistično grešili, ni utrpela škode samo zgodovina, ampak je bilo oškodovano vse naše osvobodilno in socialistično gibanje. Zelo neposredno, z neizpodbitnimi dokumentarnimi dokazi in ne da bi se ustrašil katerekoli avtoritete, je Gričar tu nanizal veliko število publicističnih netačnosti in neresnic, ki so se pojavile v nekaterih sorodnih spominskih delih. Napake je pri priči treba začeti popravljati.

Z. K.

Nova številka Odsevanj

V začetku julija je izšla 17. številka ODSEVANJ, slovenjgraškega časopisa za leposlovje in kulturna vprašanja. ODSEVANJA – kakor je znano – skupaj izdajajo Občinska kulturna skupnost, Zveza kulturnih organizacij in Literarni klub Slovenj Gradec. Časopis je natisnil CGP Večer v 500 izvodih.

Uvodnik je posvečen dnevu kulture, Besedo o Prešernu pa je prispeval Tone Partljič, dramatik in pisatelj. Različne članke o kulturnih dogajanjih v Slovenj Gradcu so prispevali: Marjana STALEKAR (Ljubiteljska kulturna dejavnost), Rudi VEROVNIK (40 let Pihalnega orkestra), Herta TURICNIK (Mladinska knjiga v letu 1987), Marjan LINASI (O letošnjem načrtu Koroškega pokrajinskega muzeja revolucije in vizijah nadaljnjega razvoja ter jubilejni sestavek 80 let Bogdana ZOLNIRJA), Miro PETEK (Tisnikar in mediji), Jože LESKOVAR (HUGO WOLF – 1860 – 1903), Franček LESBAHER (HUGO WOLF v novejših tiskih), Tone TURICNIK (Za človečnost in razumevanje – razmišljanje o kramljanju s prim. dr. Dragom PLEŠIVČNIKOM), Marijan MAUKO (esej Tatrtan), Franček LASBAHER (ocena knjige 15 let obrtnega združenja Slovenj Gradec) in Marko KOŠAN (zapis o slikarju in kiparju Andreju GROŠLJU).

Nekaj krajših sestavkov (novic in poročil) ni podpisanih (klub UNESCO v Slovenj Gradcu, Bernekerjeva priznanja v letu 1988, Nove knjige v letu 1987 v Knjižnici Ksaverja Meška).

Prozo objavljajo: Ivica MEŠKO (Moj prvi »1. april«), Tone TURICNIK (Krog teme samote), Vladimir VERDNIK (Popoldan in igra in smrt in popoldan), Franc PEČNIK (Zgodba o lepi Nuši, njeni mami in glinasti glavi), Alois Brandstetter (Svetovni vojni – prevod iz nemščine Silvija BOROVIČNIK) in Stana DRAGULIČ (Pečene hruške).

Pesmi pa objavljajo: Franc PEČNIK (Oporoka, Če si postaja, Kako prepoznaš pravega obožanca, Tožba iskrenega samoupravljalca), Darja KNIPLIČ (Sedim tukaj, Slava osvoboditelju, Jaz ne vem), Peter REZMAN (Nula, Izkopanine), Milena CIGLER (Opoldanski slik), Andreja MARTINC (Čebeličca, Zahod, Idila, Resničnost, Vrnitev, Jutro in Veje) ter Marjan MAUKO (Vidim ga, vidim; Nisem pijan, Sklepi).

Poročilo o letošnjem območnem srečanju pesnikov in pisateljev začetnikov – bilo je v Dravogradu – in odločitvah žirije je prispeval predsednik žirije Andrej MAKUC, objavjeni pa so tudi krajši prispevki oziroma pesmi naslednjih avtorjev: Jani RIFEL (Z vlakom), Tomaž STROPNIK (Pesem mojega življenja), Inga KRAJNC (Desant), Marjan MAUKO (Bolna zdravljica, Tovarišija), Janez JURIC – VONCI (Golubova Hana) in Zora KREVIČ (Za lahko noč).

Niko R. KOLAR je napisal spominski sestavek ob smrti slovenjgraškega kiparja Radeta NIKOLICA, Ivan PRA-PROTNIK pa spominski zapis o Mitji SCHÖNDORFERJU.

Številko je likovno opremil Andrej GROŠELJ s fotografijami skulptur oziroma grafik in Annika Malmström, Metka Kraševac, Milica Zarković, Zdenka Marina, Adriana Maraž, ter Biljana Unkovska. Nekaj drugih fotografij smiselno dopolnjuje bogato vsebino. Cena izdava je 1.000 din.

B. Ž. J.

Adolf Ankon

Drobec poletnega branja

Okoli sveta do samega sebe

Pred dnevi je izšla pri Prešernovi družbi potopisna knjiga Franca Šetince z naslovom Okoli sveta do samega sebe. Kot pravi sam avtor v uvodu h knjigi, je to dopolnilo k njegovemu prejšnjemu potopisu Razdalje se krajšajo. Le, da je tokrat ob spominih na svoja številna potovanja, kakor sam pravi, premislil še enkrat vse, kar je doživel in se držal vodila, da vodi najkrajša pot do samega sebe okoli sveta.

Eden izmed recenzentov tega pisanja je menil, da je vrednost te knjige še zlasti v tem, da so zapisi in doživetja o njih napisani živo, reportažno, pri čemer pa je vedno čutiti, od kod je avtor doma. Gre za poglede, ki so niansirani z opisi navadnega popotnika, svet pa si ogleduje tudi z očesom politika.

V tej zadnji poletni številki Teveja vam ponujamo v pokušino kratek odlomek iz Šetinčeve knjige.

Boj za načrtnost v urbanizmu

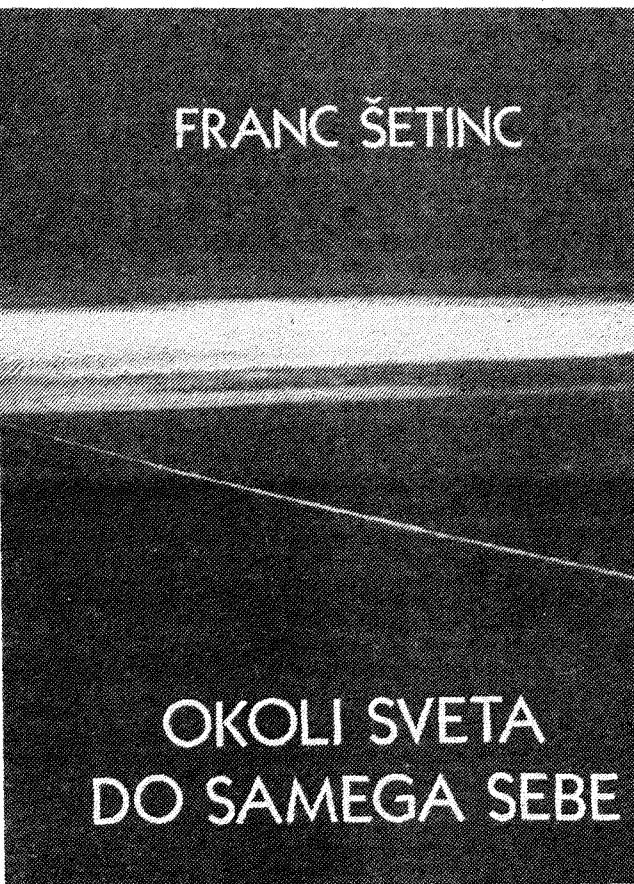
»Ni treba biti strokovnjak za urbanistična vprašanja, da bi mogel ugotoviti kaotičen urbanistični razvoj velikih italijanskih mest. V Bologni, na primer, se je treba

povzpeli na bližnji hrib in razgledu se bo ponudila podoba mesta, ki se je v povojnem času razvijalo zunaj urbanističnega in regulacijskega načrta. Samo v desetih letih se je število prebivalstva povečalo za eno tretjino. Pristnik na stanovanja je odprl možnosti trgovine in špekulacije z gradbenimi zemljišči ter povzročil ogromno povečanje stanarin. Tako so sado-

panzije pobirali predvsem monopolisti in špekulanti – na račun delavnega razreda.

Nenačrten razvoj pa ni samo posebnost Bologne, temveč je morda še bolj značilen za mesta, kjer uprava ni v rokah levih sil, ki so kljub omejenim možnostim storile vsaj nekaj, da bi odpravile kaos v razvoju mest. V Rimu, kjer se je po vojni povečalo število prebivalstva za sedemsto tisoč ljudi, nebrzdani lov za špekulacijami z gradbenimi parcelami ni prizanesel niti površinam z zgodovinskimi vrednotami. »Barbarinov«, ki so dokončavali tisto, česar niso zmogli barbari, ne pozna samo italijanska zgodovina – kajti na delu so še danes. Marsikje je opaziti, kako je na ruševinah antičnih zgradb zrasla vila sodobnega barbarina.

Ko smo obiskali mestno hišo v Bologni, so nam bežno pokazali tudi razstavo svojega urbanističnega in regulacijskega načrta, opremljenega z vso potrebno dokumentacijo in seveda s pečati in podpisi. V Bologni so po hiteli, tako da bi jih načrt novega urbanističnega zakona, če bo kaj kmalu sprejet, našel pripravljene in da bi takoj lahko izvedli razlastitev gradbenih zemljišč. Občinske skupščine so imele to pooblastilo po »zakonu 167«, vendar bolj na papirju kot pa v stvarnosti. Ta zakon namreč pooblašča občinske skupščine, da na temelju svojih urbanističnih in regulacijskih planov v mestih z nad 50 tisoč prebivalci razlastijo gradbena zemljišča, neobhodna za ekonomsko in ljudsko graditev. Toda samo v Bologni bi potrebovali, če bi hoteli izrabiti pooblastilo, 23 milijard lir, ki jih mestna skupščina seveda nima. Brez sredstev za realizacijo, predvsem za izplačilo razlastitvenih gradbenih zemljišč, pa seveda ni mogoče misliti na uspešno zaježitev nenačrtnega razvoja mestaa. Zato poalgajo upe v načrt novega urbanističnega zakona, za katerega se v vladi levega centra zavzemajo predvsem so-

cialisti, podpirajo pa jih – z nekaj rezervami – tudi komunisti, ki s tem dokazujejo, da niso več v opoziciji proti vsem vladnim ukrepom. Po načrtu tega zakona naj bi razlastčena gradbena zemljišča odkupovali po cenah iz leta 1958, kar se zdi komu jistom še zmeraj preveč. Predlog je, da dbi dajali pomoč za izvedbo planiranega urbanističnega razvoja iz posebnega nacionalnega sklada. Tako bi prišla mesta – tudi s posojili – do potrebnih sredstev za uresničevanje pooblastila, ki jim ga daje že »zakon 167«.

Zakaj je to vprašanje tisti preizkusni kamen, po katerem se predvsem meri naprednost ali reakcionarnost programa katerekoli italijanske politične stranke? Najbrž zato, ker je prav kaos v razvoju italijanskih mest tisti nezaželeni otok, ki ga je rodila silovita ekspanzija italijanskega gospodarstva. Italija je doživela v zadnjih desetih letih najhitrejšo urbanizacijo v Evropi. Število prebivalstva v mestih se je s prilivom ljudi s podeželja povečalo za tri milijone. Pristisk na stanovanja je bil čedalje večji. Tako je stanovanjska graditev postala

spet nov vir ogromnih profitov. Stanarine so narstle za 30 tisoč in celo 50 tisoč lir. Cena za en kvadratni meter stanovanjske površine je poskočila celo za 400 tisoč lir. To je najbolj prizadelo delavski razred, ki je bil tako deležen le bore malo sadov »gospodarskega čudeža«.

Investitorji niso želeli ogromnih profitov samo zaradi velikega povpraševanja po stanovanjih, temveč tudi zato, ker so gradili naselja brez objektov skupnega standarda, na primer šol, bolnišnic, parkov, prometnih zvez itd. Tako so se sčasoma nakopičili izredno pereči problemi, za reševanje katerih pa mestne uprave, četudi so kazale pripravljenost, niso imele potreb nih sredstev. Zato bi lahko rekli, da je bil mogoč tako silovit vzpon italijanskega gospodarstva tudi na račun zaostajanja drugih dejavnosti. Bitka za načrten urbanistični razvoj italijanskih mest je obenem boj za omejevanje oblasti monopola. Zaradi tega je načrtna urbanizacija tisti kamen, na katerem se preizkuša, kdo je za napredke italijanske družbe in kdo ne.

B. Ž. J.

Pisatelji spet na Štatenbergu

Duh in tehnika

Tale naslov je le pogojno simboličen, kakor je tudi okvir za letošnje pogovarjanje slovenskih literatov na štatenberškem gradu tema o založništvu in provincialnosti v naši (ali širše gledani) literaturi. Ni nepomembno, da se bodo letos pisatelji pogovarjali o prav nič eterični temi: o založništvu, ki jih ne zadeva le kot zunanje sodelavce in »proizvajalce«, ampak tudi tako, kakor zadeva vse nas, kupce in bralstvo.

Kljub temu, da je izmenjava mnenj in pogledov na sodobnost ter pisateljsko misel v njej nadvse koristna in spodbujajoča za slovensko pisateljstvo, pa se zdi, da je že skrajni čas, da se polotijo tudi te, nadvse zagatne teme o založništvu ter njegovih križih in težavah. Kajti tako slabi časi, kakršni so pri nas zdaj v založništvu, še niso bili nikoli in sedem suhih let bi bilo še malo, če bi lahko kdo z gotovostjo napovedoval, da pridejo za temi leta »debelih krav«.

Brez dvoma bo zanimivo slišati tudi kaj več o tistem delu pisateljskega srečanja, v katerem bodo spregovorili o raznih vrstah slovenske provincialnosti, oziroma o tem, kdo je danes provincialen in kje...

B. Ž. J.

Peking in Moskva o Kampučiji

V Pekingu se Sovjeti in Kitajci pogovarjajo o reševanju kampučijske krize. Pogovori naj bi trajali sedem dni, namestnik sovjetskega zunanjega ministra Igor Rogačov pa je ob prihodu v Peking dejal, da najnovejša prizadevanja za rešitev kampučijske krize že učinkujejo.

Spremenjeni odnosi v mednarodni diplomaciji so, kot kaže, dali novo spodbudo tudi sovjetsko-kitajskim pogovorom na ravni namestnikov zunanjih ministrov. Izmenična pogajanja, ki so pet let potekala pod delovnim nazivom pogajanja o normalizaciji odnosov med državama, se zdaj imenujejo pogovori o Kampučiji. Pogajalci so torej prešli od splošnega k posebnemu.

Še pred nedavnim smo za kitajsko-sovjetske odnose govorili, da jih bremenijo tri pglavitne »zadeve«; sovjetska zasedba Afganistana, vietnamizacija Kampučije in navzočnost sovjetskih čet na skupni sovjetsko oziroma mongolsko-kitajski meji. Sodeč po najnovejših zunanjih znamenjih zdaj le še (ali prav) križa v Kampučiji in okrog nje predstavlja glavno oviro na sicer še vedno ozki brvi, na kateri se srečujeta državi. Poleg zblizovanja med dvema največjima socialističnima državama pa utegnejo prav ta pogajanja v največji meri izdatno prispevati k rešitvi malodane desetletne kampučijske drame. Hoteli ali ne so se

namreč diplomatske poteze za Kampučijo največkrat vlekle prav iz ozadja, Peking in Moskva pa sta pri tem upoštevala zgolj svoje strateške in druge interese.

Najprej Rdeči Khmeri, zatem Vietnamci

Tistega zgodnjega jutra 17. aprila leta 1975 so po opustelem bulvarju Monivong v Phnom Penhu vkorakali zmagovalci Rdeči Khmeri, oblečeni v značilne črne obleke z rdečimi rutami okrog vratu v Kampučiji so ostali štiri leta. Kot je znano, je njihova vladavina ostala v spominu kot eden najmračnejših družbeno-političnih eksperimentov. Izolirana dežela se je utapljala v fantazmagoričnem vzdušju represije, ki je za seboj pustila najmanj milijon žrtev.

Štiri leta kasneje, 9. januarja leta 1979, so po istih glavnih ulicah Phnom Penha vkorakali tisoči vietnamskih, do zob oboroženih vojakov, ki so najprej napadli svoje dotedanje zaveznike, to dejanje pa so opravili ob tistem soglasju SZ. V Kampučiji danes ta-

ko imenovani Pax Vietnamica izvršuje okrog 150 tisoč vietnamskih vojakov, povsem konkretna pa je tudi podoba vietnamizacije, ki je na kampučijsko ozemlje pritegnila več sto tisoč vietnamskih civilistov. Rdeči Khmeri, ki jih še vedno podpira uradni Peking, so v tem času uspeli organizirati okrog 40 tisoč dobro oboroženih mož, med tem pa so zamenjali kompromitiranega prvega mož Pola Pota, ki ga je zamenjal Khieu Sampan. Skrivna radijska postaja Rdečih Khmerov je sredi avgusta objavila sporočilo, v katerem je napovedala svoj načrt za mirovno rešitev krize, njihov vodja Sampan pa je izjavil, da njegova frakcija sprejema idejo o razorožitvi Rdečih Khmerov, da pa kakršnokoli mirovno akcijo v zvezi s Kampučijo pogojujejo z umikom vietnamskih čet iz Kampučije.

Očitno se zdaj, poleg organiziranja takšnih ali drugačnih političnih koktejlav za Kampučijo, stvari med poglavitnimi scenaristi postopoma obračajo na bolje. Uvodno znamenje sprememb je že pred dvema letoma v Vladivostoku, v zdaj že zgodovinskih govoru, razgrnil sovjetski voditelj Mihail Gorbačov, ko je ob novem konceptu azijske politike predlagal tudi vrhunski sestanek z naj-

večjo kitajsko avtoriteto Dang Xiaopingom. To bi bil prvi sestanek dveh voditeljev obeh držav po več kot četrstoletnja. Pred tem bi državi, kot je dejal tudi Deng Xiaoping, morali opraviti nespornizme okrog Kampučije. Moskva naj bi pritiskala vietnamsko vojsko k umiku. Peking pa naj bi odtegnil pomoč Rdečim Khmerom. Eden poglavitnih razlogov za korak naprej je bilo nedvomno spoznanje Moskve, da vietnamska vojaška avantura ne prinaša koristi in da tudi izdatno pokrivanje zgrehenih vietnamskih gospodarskih investicij zavira sovjetsko modernizacijo. V Pekingu so celo izračunali, da naj bi SZ v Vietnamu na dan potrošila okrog 6 milijonov dolarjev. Posledica takšnega ocenjevanja je bila tudi napoved za umik okrog 50 tisoč vietnamskih vojakov, ki naj bi jih Hanoi umaknil še letos, vse pa do leta 1990. Peking

je ob tem naznanil, da v prihodnje ne bo več vztrajal, da bi se Pol Potov režim ponovno vrnil na oblast, čeprav se mu v celoti ne nameravajo odreči.

Najnovejša izjava Zhao Ziyanga

Dodatno otoplitev pomeni tudi julijska razgrnitev kitajskih predlogov za rešitev krize v štirih točkah, vstevši tudi najnovejšo izjavo generalnega sekretarja Zhao Ziyanga, da namreč kitajsko vodstvo podpira odhod mirovnih sil in mednarodno nadzornega organa, ki naj bi v Kampučiji zagotovil ustanovitev štiristranske vladne koalicije pod vodstvom Norodoma Sihanuka. Sihanuk, kljub nekaterim svojim diplomatskim manevrom, ostaja očitno najsprejemljivejša politična figura za vse sprte strani in tudi za novo Kampučijo, ki naj bi bila nevtralna in neodvisna. Med drugim pa je pred

kratkim celo izrazil strah, da je napovedan vietnamski umik le manever, ki naj bi Rdeče Khmere spodbudil k ponovni vrnitvi. To bi po njegovih besedah omogočilo Vietnamu, da bi znova korakal v Kampučijo, jo reokupiral, ne da bi ga mednarodna skupnost zato obsodila, kot je to odločno storila prvič.

Ne glede na neznanke pa se skladno s sovjetskimi notranjepolitičnimi in gospodarskimi potrebami, najbrž pa tudi kitajskimi, nakazuje stek dovolj zgovornih in optimističnih napovedi. Na ta način pa bi, preprosto povedano, odpadle še zadnje ovire za normalizacijo odnosov med SZ in Kitajsko. Z odtegnitvijo vojaške pomoči Vietnamu in z gospodarskimi pritiski mednarodne skupnosti nanj pa bi se utegnili končati tudi politični, vojaški, psihološki in drugi pritiski na Kampučije.

M. Lamprecht

Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do te

Zeneva: Oči mednarodne javnosti so še vedno uprte v Ženevo, od koder prihajajo novice, po katerih naj bi zunanja ministra Irana in Iraka vendarle sedla za zeleno mizo. Navzoč naj bi bil tudi generalni sekretar ZN de Cuelar. Izvedenci so doslej preučili sporna vprašanja, zlasti v zvezi z obmejno reko Šat el Arab.

Varšava: Predstavnik poljske vojaške industrije je stavkajoče opozoril, da dolgo časa oblasti ne bodo tolerirale stavkovnega vala. Minister za delo je zagrozil vsem stavkajočim, ki se do srede ne bodo vrnili na delo, da jih bodo odpustili. Sekretar vladnega komiteja za vojno industrijo polkovnik Laskovski je v televizijskem intervjuju dejal, da so stavke v vojaških podjetjih že sicer prepovedane in v nasprotju z interesi naroda. V Varšavi naj bi v kratkem zasedala ena izmed parlamentarnih komisij in preučila vladno politiko.

Washington: Ameriška vlada ne bo več izvajala zakonskih akcij, s katerimi bi utegnili še naprej prisiljevati Palestinsko osvobodilno organizacijo, da bi ta zaprla svojo opazovalno misijo pri Združenih narodih na Vzhodni reki. Gre za zakon, ki so ga pred letom dni sprejeli v ameriškem kongresu, že takrat pa so mu nasprotovali nekateri sodniki.

Santiago: V čilskem glavnem mestu se nadaljujejo demonstracije proti 15-letni vojaški diktaturi. Neredi so izbruhnili zaradi razglasitve kandidatov vojske in policije za predsedniške volitve. To bi namreč utegnili podaljšati vladavino generala Pinocheta še do leta 1997.

Bonn: Sredi tedna se je začel redni letni kongres socialno-demokratske stranke ZR Nemčije. Največ pozornosti so namenili gospodarskem programu stranke in pripravam na parlamentarne volitve leta 1991.

Ob 45. obletnici taborišča na Rabu

Komisija za bivše politične zapornike, internirance in izgnance pri republiškem odboru Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Slovenije organizira vsakih pet let množično srečanje internirancev, njihovih svojcev in vseh, ki želijo počastiti spomin na 4600 umrlih Slovencev v zloglasnem koncentracijskem taborišču na Rabu.

Kot smo zvedeli na nedavni seji Odbora internirancev, bo 24. septembra na Rabu veliko ljudsko zborovanje v počastitev 45-letnice kapitulacije Italije in pa konec trpljenja več tisočih zapornikov, ki so umirali od lakote in žeje.

Ob tej priložnosti bosta pobrateni občini Kočevje in Rab pripravili skupni kulturni pogram, odkrit pa bo tudi spomenik v čast umrlim ženam, otrokom in starčkom. Petim še preživelim, ki so se rodili v taborišču na Rabu, pa bodo izročili diplome častnega občana.

J. Č.

Čas nerazumljivih intervencij

V dneh, ko se nekatera krizna žarišča na svetu le umirjajo – če že ne dokončno, potem pa prav gotovo vsaj za toliko časa, da se bodo spametovali še zadnji trdovratneži, se drugje v notranjem nemiru spominjajo pomembnih obletnic iz svoje zgodovine. Spomini se dotikajo dobrega in slabega, najpogostejše pa dogodkov, ki so prinašali poraze in nesreče.

Ta izročila so v zvezi z vzhodnoevropskimi državami na primer zdaj bogatejše za dogodke iz novejših zgodovine, povezane z dominacijo in politiko štaliniističnega režima v SZ. Okoliščine so se spletle tako, da se je večina dogodkov zgodila v avgustu. Spomnimo se le znane praške pomladi leta 1968, ki ji je sledila vojaška intervencija držav Varšavskega sporazuma (razen Romunije) na Češkoslovaškem. Z avgustom so povezane poljske stavke in nemiri, ko je bil ustanovljen sindikat »Solidarnost«. Njegov namen je bil, da bi bil partner obema: vladi in partiji.

Če je bilo od Poljakov pričakovati, da se bodo tudi letos spomnili avgustovskih dogodkov iz leta 1980, pa je le malokdo pričakoval demonstracije na Vaclavskih Naméštih v Pragi – kljub tradicijam češkega nacionalnega odpora. Še manj pa je bilo to pričakovati od glavnih mest baltskih republik v SZ, kjer so demonstrirali proti zloglasnemu in očitno še vedno kontroverzemu paktu med Ribbentropom in Moloto-

vom iz avgusta 1939., katerega nadaljevanje je bila sovjetska aneksija Litve, Latvije in Estonke. Po svoje so avgust slavili tudi v sosednji Madžarski, vendar na njihov znani kompromisarski način, v katerem se mešata narodna zavest in pragmatizem tekoče politike.

Zelo težko bi bilo v tem dogajanju prezreti dve osnovni prvini: zgodovinskega in zelo aktualnega družbeno-političnega. Po eni strani se podira ves stalinistični kompleks notranjega laganja in takomisenovanega internacionalizma ob prizadevanju, da bi rehabilitirali nacionalne zgodovine, neodvisnost in druge demokratične pridobitve. Po drugi strani pa se v vseh teh demonstracijah izraža zelo stopnjevan odpor in ustvarjalni nemir, da bi hitreje in odločneje prišli iz začaranega kroga politične in gospodarske krize.

Nerazumljivo pa je, da tisto, čemur pravijo uradno reagiranje Prage, pa tudi Moskve ob spominih na leto 1968, tudi danes vztraja pri starih ocenah o »upravičeni intervenciji«. Ali je morda to poskus rehabilitiranja Stalinove politike iz leta 1945., po kateri je vse dovoljeno tam, do kamor je prodrla sovjetska armada, kar pa ni več uradno stališče novega sovjetskega vodstva? Ali je morda to svojevrstni strah ne toliko pred rehabilitacijo Aleksandra Dubčka, ki so mu po dvajsetih letih znova dali potni list, kot pred zasnovo demokratičnih socialističnih

reform, ki se jim ni mogoče več izogniti in ki so jih na svoj način uradno razglasili tudi v Pragi?

Odpor demokratizaciji in perestrojki je očitno zelo velik ne le v Pragi, temveč tudi v Moskvi. Ob tem pa le vlivajo pogum zborovanja, mitingi z desetstisočglavo udeležbo na Estonskem, v Latviji in Litvi. Povedo namreč veliko več, kakor pa demonstracije v Pragi in sicer zaradi tega, ker so jih krajnje oblasti dovolile. Ta zborovanja so vrгла pravo luč na zgodovino, ki jo je vsiljeval in krojil Stalin, vendar so veliko bolj pomembna zaradi svoje aktualne politične vsebine.

Če je eno krizno žarišče na svetu popustilo – v mislih imamo vojno v Perzijskem zalivu – je tisti, ki nadzira ravnotežje na svetu, takoj našel zamenjavo: Burmo. V tej državi se je nakopičilo toliko nerešenih vprašanj, ljudstvo je postavilo toliko zahtev, da popušča vsak novi voditelj, na začetku prepričan, da ima v rokah ključ za moderno Burmo, vredno svojega geopolitičnega položaja, naravnih bogastev in ustvarjalnosti ljudstva. Vsi čakajo svojega tretjega človeka, nihče pa ne zna pokazati s prstom nanj. Tudi v zgodovino so že segli in se spomnili potomcev legendarnega Aung Sana, ki pa je svoj dolg do Burme poravnal že pred desetletji. Zanesljivo jim iz svoje zgodovinske odmaknjenosti sporoča, da bo morala sedanjo pot poiskati sodobna Burma, ne pa njene zgodovinske osebnosti.

Tudi Pakistan, azijska država, ki je po smrti predsednika Zia ul Haka na resni preizkušnji, se zaveda, da bo treba v pri-

hodnje previdneje izbirati zaveznike. Tisti, ki se najbolje zavedajo, koga so izgubili, so bili prvi pri predsednikovi žari. Med prvimi je namreč položila venec na njegov grob delegacija afganistanskih mudžahedinov pod vodstvom sedanjega predsednika »enotnih mudžahedinov« Ahmeda Gilanija. S tem so opozorili na izredno čvrsto povezanost Afganistanc, ki se bojujejo proti sedanji vladi v Kabulu, s svojim najzvestejšim zaveznikom, mrtvim generalom Hakom. Preprečiti takojšnjih špekulacij o tem, kaj bo z mudžahedini v Pakistanu, ko ni več generala Zia ul Haka, pa s tem vendar niso mogli.

Voditelji afganistanskega uporniškega gibanja so takoj podelili svojemu največjemu zavezniku naslov »mučenca afganistanske svete vojne« in obljubili, da bo največja džamija v Kabulu, ko bodo enkrat pregnali iz njega brezbožnike, posvečena spominu pokojnega pakistanskega predsednika. Zaskrbljenost je zavladata tudi v begunskih taboriščih, ki jim mnogi odkrito pravijo »poligoni za urjenje mudžahedinov«. Zastani pakistanski predsednik Gulam Išakan je previden, ko razmišlja o mudžahedinih. V Pakistanu je vsaj tri milijone afganistanskih beguncev, to pa je sila, oborožena sila, ki utegne postati še vse kaj drugega kakor neprijetna. Nahaja se namreč v državi, kjer vse čaka na znamenje, s katerim se bo začelo razstavljanje stavbe, ki jo je samozavestni general zidal polnih enajst let, eno četrtino življenja mlade pakistanske zgodovine.

Ob 45-letnici ustanovitve Levstikove brigade

Brigada prostovoljcev

Levstikov bataljon, iz katerega je nastala Levstikova brigada, je bil po svoji sestavi in bojnih izkušnjah izredno zanesljiva enota NOV Slovenije. Bil je pravi ljudski bataljon in priljubljen med prebivalstvom, kar se je ob mobilizaciji po kapitulaciji Italije še posebno pokazalo. Kapitulacija Italije je bila tako velik dogodek, da je to malo partizansko enoto mahoma razvlekel na vse strani.

Prav zato je bilo videti, kot da je Levstikov bataljon tisti prvi dan dobesedno skopnel, ker je v številnih postojankah razoroževal italijansko vojsko. Sleheri borec je čutil popolno privrženost in zvestobo svojemu bataljonu in je hotel razorožiti čim več sovražnikov in oborožiti čim več mladine, ki se je hotela pridružiti bataljonu. Poleg tega so vsi želeli kapitulacijo v čim večji meri doživeti, jo gledati v mestih, trgih in na cestah.

Razoroževali niso samo borci Levstikovega bataljona, oni so bili samo dobro organizirano jedro tega početja. Ne smemo pozabiti, da je številno moštvo narodne zaščite prav tako prisloščilo na pomoč. Prišli so številni borci iz Kočevskega Roga, ki so tamkaj skrbeli za preskrbo osrednjega vodstva, pa so na ta dan prav tako pomagali razoroževati italijansko vojsko. Domačini, mladinci in člani drugih organizacij celotne Topliške doline so se takoj zbirali v nove čete kot prostovoljci, ne pa kot mobiliziranci. Takratni sekre-

tar SKOJ-a iz Dolenjskih Toplic Anton Jakše je o tem zapisal: »Ko je bila kapitulacija Italije, sem mobiliziral vse svoje sodelavce na območju Dolenjskih Toplic, Gradišča, Polja, Meniške vasi in Rumanje vasi, da se vključimo v bodočo Levstikovo brigado. Zelo so mi zaupali, tako da se nas je zbralo 45 prostovoljcev, ki smo se takoj vključili v Levstikovo brigado.«

Vaščani Soteske so pod vodstvom Franca Urbančiča, Jožeta Lavriča in Jožeta Pečjaka pomagali razorožiti italijansko posadko v gradu. Potem so takoj začeli ustanavljati četo. O tem je ohranjen pismeni ukaz Janeza Perovška-Pelka: »Dne 9. 9. 1943 – toplice: komandir Soteske čete je Lojze Tisovec iz Gornjega plja št. 3. Za komisarja imenujemo Ladota Klinca. Imajo nalogo formirati četo okoli 60 mož in z njo braniti Sotesko, kontrolirati do Dvora. Imajo zato pravico dvigniti orožja, kolikor ga potrebujejo.« Naj navedem še pričevanje Antona Plantana, kako je odšel v partizane:

»Po objavi kapitulacije so se v Stranski vasi pri naši hiši zbrali vsi tovariši, ki so bili pripravljeni za odhod v partizane. To je bilo pozno popoldne. Šli smo skozi Birčno vas, kjer se nam je priključila tudi skupina tovarišev iz te vasi. Med njimi je bilo tudi nekaj tovarišic, ki so se pozneje vrstile domov. Ko smo šli iz Birčne vasi proti Velikemu Podljudnu, smo sre-

čali veliko kolono italijanskih vojakov, ki se je brez orožja pomikala proti Novemu mestu. To je bila verjetno italijanska posadka iz Uršljih sel. Potem smo potovali čez Veliko Podljudno v Toplice in ker smo zgrešili pot, smo prispeli na cilj prek Vavte vasi. Javili smo se v štabu Levstikovega bataljona, kjer so nas lepo sprejeli. Vsega skupaj nas je bilo za eno četo. Nad nami je prevzel komando tovariš Marjan Hočevvar-Murat. Odpeljal nas je v neko skladišče, kjer smo se oborožili in se vrnili v Toplice. Tam smo v neki dvorani organizirali četo, ki ji je dal politkomisar Levstikovega bataljona ime Dobindolska četa. Jaz sem bil imenovan za komandirja čete, tovariš Murat za politkomisarja čete; komandirje vodov so postavili po mojem predlogu.«

Glavni štab NOV in PO Slovenije je 10. septembra v ukazu 15. diviziji med drugim zapisal: »V rajonu Straža – Toplice – Soteska bo Levstikova brigada; toda neposredno pod našim vodstvom!« V tem dokumentu glavni štab NOV in PO Slovenije prvokrat pismeno imenuje Levstikovo brigado in zato ta datum lahko upravičeno štejemo za dan ustanovitve Levstikove brigade.

Komandant Levstikovega bataljona Avgust Vovk-Jurče je zapisal: »Mislim, da je bilo zelo pomembno, da je štab bataljona tako hitro ocenil nastalo situacijo v bližnji okolici ob kapitulaciji Italije. Z našo samo-

iniciativo smo močno pospešili razorožitev italijanske vojske v posameznih postojankah. Istočasno, ko smo začeli razoroževati italijansko vojsko, smo se takoj povezovali z našimi terenskimi organizacijami in aktivisti, da bi mobilizirali vse sposobne ljudi po va-

odšel s svojim namestnikom Francem Kraljičem-Frenkom. To srečanje je Jurče podrobno opisal:

»Dežurni nas je najavil komandantu Francu Rozmanu-Stanetu. Ko je prišel iz sobe, sem mu poročal, katere posadke smo разо-

Vsa našeta dejstva vodijo k nespornemu zaključku, da se je glavni štab odločil za takojšnjo ustanovitev Levstikove brigade 10. septembra. Za pismeno odredbo ni bilo časa, kakor ni bilo časa za pismeno povelje, da mora novoustanovljena brigada do 12. ure 11. septembra osvoboditi Žužemberk, kjer je bilo 500 belogardistov.

Politkomisarju brigade so v Novem mestu istega

seh. Vodstvo našega bataljona se je zavedalo, da prevzemamo od italijanske vojske razno orožje in tehniko za naše ljudi zaradi nadaljnjih bojov. Iz bataljona je nastala brigada.«

Ko se je komandant Jurče vrnil v Dolenjske Toplice v štab, ga je 10. septembra dopoldne poklical komandant glavnega štaba Franc Rozman-Stane v grad Soteska. Tjakaj je

rozili, koliko orožja smo tako dobili in o močnem dotoku prostovoljcev in mobilizirancev. Komandant Rozman me je nato nagovoril: »Jurče, postavljam te za komandanta novoformirane brigade, dosedanji politkomisar bataljona pa je postavljen za politkomisarja brigade.« Tedaj mi je komandant Rozman ukazal, naj takoj krenemo z brigado osvojiti Žužemberk.«

dne, 10. septembra zvečer, izročili dva oklepna avtomobila, s katerima so v skladu s poveljem zavzeli Žužemberk.

★ ★ ★

Obletnico ustanovitve bo Levstikova brigada praznovala 10. septembra ob 11. uri pri osnovni šoli v Dolenjskih Toplicah.

Janez Perovšek-Pelko

V kleščah

V nemirnem spancu se je preobračal na postelji z leve na desno in od časa do časa globoko zasopel. Vroča avgustova noč ga je mučila v zadušljivi soparici kletne sobe, kjer je spalo še dvoje otrok, žena in stara mati. Od časa do časa se je napol dvignil, kakor da bi hotel ubežati mračnim slutnjam, pa se zopet zavel noči in skušal zaspati. Od utrujenosti so se mu oči zapirale, vendar njegove begajoče misli niso hotele kloniti in ne pomagati spancu. Zelo počasi se je približevalo jutro. Prvi odsev svetlobe se je poigral v okenski šipi. »Samo da bo zopet svetlo!« je olajšano vzdihnil in sproščeno zadihnil po prečuti noči.

Previdno je vstal, da ne bi prebudil še spečih in za seboj narahlo zaprl vrata sobe. Toda na stol ob mizi v kuhinji se je skoraj sesedel, kakor da ga je nanj ponovno priklenila moreča noč, polna senc in temnih prikazni. Težko glavo si je za kratke hiše olajšal z dlanmi, ki so jo podpirale. Tedaj je za njim v dolgi spalni srajci drsaje s copati prišla žena. Preplašena se mu je približala. »Slabo si spal, Jože, vso noč si vzdihoval. Si bolan ali pa je v delavnici kaj narobe?« ga je počasi spraševala, ker je slutila muko na njegovem obrazu.

»Ne, ne, nič ni narobe,« ji je hotel prihraniti strah in jo odvrniti od tiste misli, s katero se na zadnje dni obremenjeval. Da bi jo potolažil, je nadaljeval: »Saj ne bo več dolgo trajalo. Ta vojna se mora kmalu končati. Vsi smo povezani med seboj in vsi pomagamo, da zrušimo nasilje. Kako lepo nam bo potem! Mir, kruh, dostojno stanovanje! Še sanja se ti ne, kako boš potem živela z Jožetom!«

V prebujajočem jutru sta še dolgo šepetala. Pogovor mu je lajšal notranjo težo, bližina žene in njena skrb zanj sta ga grela. Vez se je še bolj krepila in drug ob drugem sta se, v veliki želji po rešitvi iz tega trpljenja, zastremela v prihodnost. Kako svetli so bili ti trenutki, kako neverjetno lepi, polni vznemirljivega ponosa in sreče...

Žena Vida se je prva zdramila iz zamaknenosti. Zjutraj je vendar treba možu postreči z zajtrkom. Ali naj spet lačen začne z delom? Nemočna se mu je opravičevala, kakor da je kriva bede. Ničesar ni imela, kar bi možu lahko ponudila. Živež, ki so ga prejimali na živilske karte, je že ves pošel. Saj smo že sedemindvajsetega, skoraj na koncu meseca, je pomislila, do prejema novih kart bo treba še pet dni jesti.

Predej je postavila samo topel neoslajen čaj, se mu žalostno zazrla v oči in proseče dahnila: »Na, popij ta čaj, popij, da boš napolnil želodec! Kosilo pa bo zagotovo, krompir bom že staknila. Ne boš ves dan brez jedi, ne boš! Petruša ti bo prinesla kosilo, že ob enajstih, da veš, že ob enajstih.«

Njeni prošnji je vrnil prijazen pogled in nagnil skodelico k ustom. Verjel ji je, da bo kosilo že kako pripravila in poslala hčerko v delavnico, ker je bila naravnost trmasto vztrajna in odločna pri besedi in obljubi.

Nenavadno počasi se je tega dne pripravljala za odhod na delo. Koraki so mu bili okorni in obotavljajoči, roke pa brez tistega vajenega jutranjega hitenja in nujnih opravil. Pa vendar le je moral od doma. V slovo je ženi samoleče pokimal in stopil skozi vežna vrata na cesto. Poletno jutro je že dozorelo v svetel dan in sonce je že dobro stelo.

V delavnici

Ni bilo daleč, sedem, osem minut hoje. Spotoma ni srečal nikogar, le ko je prečkal železniško progo, je od daleč zapazil dva italijanska vojaka. Verjetno sta skrbela za varnost železniških tirov. Pa se je Jože v svoji notranjosti pikro nasmešnil: »Kar stražite zelenčki, stražite! Proge bomo vseeno minirali in iztirjali vaše vozove, če ne tu, pa kje drugje, lahko ste prepričani.« In kakor, da bi s to tiho opazko odpodil svojo notranjo moro, je bolj lahkotno pospešil korake.

K svojemu mojstru Fricu Hriberniku je v delavnico stopil prvi. Tudi na mojstrovem licu je Jože Kropar opazil prepredeno sivino skrb. Samo nekaj kratkih minut sta si lahko odkrito izmenjala misli: »Premalo možnosti imamo, da bi lahko bolje zavarovali to nevarno delo. Sedaj je treba vztraja-

ti, fronta nas nujno potrebuje. Drug drugega moramo varovati. Le, če je tudi Rudi popolnoma naš, potem smo brez skrbi,« sta zaključila. »No, upajmo, upajmo,« je še nadaljeval Jože, toda bolj mojstru v vzpodbudo kot pa v sebi prepričan. Medtem pa so se že odprla zunanja vrata in med njimi je stal pomočnik Rudi.

»Dobro jutro, dobro jutro!« je hitel in se ustavil s pogledom na Fricu in Jožetu. Obraz mu je kazal nekakšno zadovoljstvo in vedel se je čudno lahkotno in dobrovoljno. Če pa si natančno razbral poteze njegovega obraza, si na licih zaznal pretkan nasmeš, ki ga človek odraža takrat, kadar v njem že dozori nakana in mu le-ta odmeri čas odločilnega koraka. Za njim je vstopil najmlajši sodelavec, visok, lep in slok fant Milan Kerpan. Vedno je bil resen in zbran, ves predan delu in prav tako predan ilegalni organizaciji, za katero je vestno izpolnjeval nevarna naročila. Namesto pozdrava je vsem prijazno pokimal in ob svoji delovni mizi začel delati.

Po odhodu moža je Vida sama pri sebi kar naprej ponavljala: »Moram dobiti nekaj živeža, moram! Zgalo jo je v prsih, nobenih pravih možnosti ni bilo, čeprav jih je vse pretehtala. Nenadoma pa je z naglico planila s stola, obraz se ji je osvetlil in pogumno je napravila nekaj trdnih korakov po kuhinji. Spomnila se je starejše prekupčevalke, ki je znala izkoristiti življenjske stiske ljudi. Odločno je odšla v sobo. Odprla je omaro in s police vzela dve nedotaknjeni rjuhi – zadnji dve njenega poročnega darila. Samo za trenutek se je zdrznila in roki sta ji božajoče drsli po platnu. Nikoli ni teh upala razpeti ne na moževo in ne na svojo posteljo. Varno jih je hranila za težke dni. V prepričanju, da dela prav, si je na tiho dopovedovala: »Mi bomo že prebili s starimi in zakrpanimi. Če sem takrat, ko ni bilo vojne, zamenjavala perilo za živež, ki je sedaj še bolj razumljivo.« In v mislih je begala v preteklost, ko je bil Jože pogosto brez dela, ko so ga zasledovali orožniki, mu večkrat prebrskali stanovanje in iskali pri njem prepovedan tisk. »Po vojni bomo imeli dovolj posteljnega perila, tisk in preganjanja ne bomo več poznali. Srečnejše življenje prihaja počasi, a prihaja z zanesljivimi koraki,« tako je mo-

drovala Vida, ko je zavijala poslednje vrednote svojega malega premoženja v papir.

Stara dama

Doma ni nikomur izdala svoje skrivnosti. Hitela je po šišenskih ulicah. Ustavila se je ob stikališču Černetove in Goriške ulice, pred precej visoko sivo hišo. Pa ni dolgo oklevala, že je bila na stopnicah in pozvonila v prvem nadstropju. Tam ji je odprla hišna in ker je Vido že poznala, jo je spustila tudi v stanovanje. Sprejela jo je sivolasa stara dama; prav nič ji ne bi pripisal skrite posle, do vseh podrobnosti urejena. Sedela je na širokem stolu, ramena in hrbet so ji varovale svetlikajoče blazine, njene nenavadno bele roke pa so se oprijemale državej udobnega stola. Hladnokrvno in brezizrazno je komajda poslušala pripoved in prošnjo mlade žene.

Vidi se je utrnula misel in nehote jo je primerjala s častitljivo, lepo izrezljano staro stensko uro, ki je visela nad njo. Bila je po natančno preračunanih presledkih in ji pri tem ni bilo treba sodelovati ne s srcem in ne z vestjo.

»Joj, kakor da bo živela še sto let!« je v sebi zatajila izbruh jeze, v njej pa je tako burno tolklo srce v silnem ognju, da bi lahko čimprej ustregla svoji družini.

Končno sta se le pogodili za ceno, čeprav je Vida pričakovala večji znesek. Vedela je, da je bila v svoji stiski opeharjena, a ni mogla drugače.

V naglici je zapustila neprijazno stanovanje, ki jo je tako izmučilo in ponižalo. Toda, ko se je oddaljevala od te sive hiše, je kakor v grožnji mrmrala: »Nič se ne ve, kaj se bo še zgodilo s teboj, stara gospa, gospa! Časi se obračajo in ne ve se, kaj te čaka, mogočnica, gospa, gospa!« Potem pa je hitela tja, kjer je za pravkar dobljeni denar dobila koruzni zdrob, nekaj prgišč moke in krompir. Kljub bridki prodaji in dragi kupčiji je proti domu vseeno stopala boljše volje. Doma je prineseni živež skrbno in natančno porazdelila po dnevih in se pri tem kakor otrok razveselila, ko je spoznala, da je v svojo kupčijo odložila porabo kart za nekaj dni tudi v naslednji mesec. Z vso vneemo se je lotila kuhanja. Neverjetno ji je šlo od rok. Malo pred enajsto uro je skuhanu kosilo varno naložila v posode in v košaro

»Počutil sem se kot šoja v vreči...«

Utrinek iz življenja načelnika PK VOS za Gorenjsko

Prve dni junija 1943. leta sta iz Poljanske doline proti Jelovici, Mežakliji in Karavankam krenila Stane Kersnik-Jelovčan in Vinko Hafner. Prekaljena prvoborca, ki bi precej zaslužila, če bi v partizanih plačevali kilometrino in dnevnice za službena potovanja. Kilometrino, merjeno s koraki po gozdu, blatu, vodi in snegu. Koraki, ki so se bližali svobodi ali smrti, zmagovitemu boju ali urnemu umiku.

Resda partizani niso dobivali dnevnice, dobivali pa so nagrade v obliki zmag, nepozabnega tovarištva in notranjega zadovoljstva, da vsi ti napor ne bodo zaman. Borci ne bodo pozabili tistega prijetnega občutka, ko nas je ta ali ona mamička z dobrosrčnim nasmehom povabila v hišo in nam gostoljubno postregla z mlekom in s kruhom ali z dišečimi žganci iz domače moke. Le v katerem hotelu na svetu bi lahko danes jedli s takim užitek, kot smo tedaj v tisti s toplino prežeti kmečki kuhinji?

Kdo ve, o čem sta se Vinko in Jelovčan pogovarjala na poti. Šla sta v jeseniško okrožje, ki je zajemalo območje današnje jeseniške in radovljanske občine. Vinko se je kot član pokrajinskega komiteja KPS in sekretar poverjenstva SKOJ želel seznaniti z razmerami v okrožju in tako urediti nekatere zadeve. Jelovčanova mislija je bila tajna in v enotah Gorenjskega odreda, ki sta jih spotoma obiskala, nihče ni vedel za to skrivnost. Seveda tudi ne na terenu. Jelovčan je bil do tedaj namestnik poveljnika štaba Gorenjskega odreda in je za javnost nastopal v tej vlogi. Le Vinko je vedel, da Jelovčan ne opravlja več te dolžnosti in da ga je pokrajinski komitej KPS imenoval za načelnika varnostno-obveščevalne službe za Gorenjsko, oziroma pokrajinske komisije VOS. To je bila tista skrivnost in z njo je bilo povezano potovanje v jeseniško okrožje. Na Mežakliji sta se udeležila konference aktivistov jeseniškega okrožja.

»Še preden sem organizacijsko oblikoval pokrajinsko komisijo VOS OF, sem odšel v je-

Stane Kersnik-Jelovčan, doma iz Blejske Dobrave, zdaj Ljubljancan; nekdanji načelnik pokrajinske komisije VOS za Gorenjsko.

seniško okrožje,« se spominja Jelovčan. »Z okrožnimi političnimi delavci OF in KPS sem se posvetoval, koga naj imenujem za organizatorja VOS v tem okrožju. Odločil sem se za starega znanca iz jeseniške železarnice, prijatelja in soborca Ivana Vovka-Tomija (ki je tedaj spremenil ilegalno ime v Živan). Rekel sem mu, naj v skladu s sekretarjem okrožnega komiteja partije ustanovi okrožno komisijo VOS in nato še vosovske grupe po rajonih.«

Prav takrat je na Mežaklijo prispela skupina Rusov, ki jih je s Koroške, kjer so bili na delu, pripeljal neki Slovenec. V njem sta Vinko in Jelovčan

prepoznala nekdanjega borca Rašiške čete Franca Kristana-Padalca, Tomažinovega s Sela pri Vodichah, osumljenega za izdajstvo čete. Potem je bil pri raztrgancih na Gorenjskem, nato pa na Koroškem. Zaslišala sta ga, sledila je kazen.

Vinko in Jelovčan sta z Mežaklije šla čez Savo, cesto in železnico in se pod Golico sestala z Ivanom Vovkom-Živanom, kjer so se pogovorili o organizaciji in delu VOS. Nato sta v spremstvu kurirja nadaljevala pot po pobočju Karavank in prispela v četo Gorenjskega odreda, ki je taborila pod šotori nad Smokuško planino. Poveljnik čete je bil Jože Rebolj-Planinc. Po četnem sestanku, ki so se ga udeležili tudi terenski aktivisti, je bilo določeno, da ju bo do Save vodil Tine Dolar-Ciro. Le-ta je bil že določen za delo na terenu, prej pa je bil kurir okrožnega komiteja in je zelo dobro poznal kraj.

Bivak iz smrekovih vej

V lepem sončnem popoldnevu so prišli do lovske kočice nad Sv. Petrom nad Begunjami, kjer so poklicali na zvezo prvoborca Alojza Poharja-Grego. Njemu je Jelovčan namenil posebno nalogo.

»Skušaj poiskati ljudi, ki bi nam lahko zbrali kaj več podatkov o gestapovcih, ki zaslišujejo naše ljudi (aktiviste in ujete borce) v Begunjah. Kdo so ti zasliševalci, od kod so doma in njih delovne ter druge navade. Kakšen je preiskovalni postopek? Kako bi se dokopali do podatkov, kaj kdo pove na zaslišanjih? Kako je sestavljen gestapovski mehanizem, kdo so vodje posameznih oddelkov? Skratka, prodrati moramo v to skrivnost, ki mu pravimo gestapo,« je Jelovčan razlagal navodila in Gregov nalogo. In nadaljeval:

»Pogovarjali smo se v gozdu na hribu pri Sv. Petru nad Begunjami in čakali, da se zmra-

či. Zvečer sva se z Vinkom nameravala vrniti na Jelovico. Grega je obljubil, da naju bo spremljal do Poljč, naprej proti Radovljici pa naju bi spremljal Čiro (a je bil že čez nekaj minut ranjen v nogo). Od Radovljice bi šla z Vinkom sama naprej in čez Fokovo brv čez Savo. Vendar je to ostala le želja. Še na vrhu, blizu Sv. Petra, sem proti večeru zagledal bivak iz smrekovih vej. Pogled nanj mi je utrlil spomin na brezskrbna otroška leta. Obrnem se k tovarišem in rečem: Tu je nekdo šoje lovil. Spomnil sem se, kako smo jih navihanci lovili.

Komaj sem to izrekel, že se je iz skrivališča pobilskalo in zaropotalo. V njem je bila policijska zaseda in malo je manjkalo, da nismo nasledili na limanico, kakor šoje, ki smo jih otroci lovili. Le dvajset metrov nas je ločilo od cevi, ki je sipala smrtonosne kroglice. Zapodili smo se stran od svinčene toče in se razkropili. Ostal sem sam v temnem gozdu. Orožje je utihnilo. Policisti so se vrnili v postojanko v Poljč. Nisem vedel, kje so Grega, Vinko in Čiro. So živi, ranjeni ali mrtvi? Počutil sem se kot šoja v vreči. Čakati ne smem, moram naprej proti Jelovici. Šel sem mimo igrišča za golf, kjer so imeli Nemci konje. Konji so začutili tujca. Splašili so se in povzročili tak direndaj, da sem moral krepko pospešiti korak. Nameraval sem čez most čez Savo med Radovljico in Lescami. Previdno, korak za korakom, se bližam mostu. Ob vsakem koraku obstanem, se ozrem naokrog in prisluhnem. V bližini mosta zaslišim šepetanje. Zaseda, voham te; ne grem več na limanico. Zavijem v drugo smer in spet nazaj k Savi. Prebresti je nisem mogel, ker je narasla. Rad bi jo preplaval, a sem bil preslab plavalec. Previdna hoja mi je kradla dragocene minute. Zdanilo se je in kakršnokoli gibanje bi bila igra s smrtjo.

Na peščenem otočku

Do večera sem čepel za grmom ob reki in nato šel ob vodi navzgor. Bolj ali manj

sem se oddaljeval od obale in malo zašel. Prišel sem do neznanega bajerja (danes vem, da sem bil pri Šobčevem bajerju, ki tedaj še ni bil urejen za kopanje).

Noč je. Le megleno zaznam obrise dreves in hribov. Približam se mostu in napeto prislušujem. Nekdo je pod mostom prižgal cigareto. Zaseda! Nazaj, še bolj previdno! Tavam naokrog. Do pasu v vodi prebodem do peščenega otočka, ki ga je nanesla narasla voda. Uležem se in trdno zaspiam.

Zbudili so me glasovi ljudi in sonce, ki je že močno pripekalo. Bil sem presenečen, začuden. Spal sem blizu mosta, čez katerega pelje cesta iz Radovljice na Lencovo in v Kamno gorico. Čez most so hodile ženske k maši. Bila je nedelja. Opazujem in naenkrat mi šine: zdaj, zdaj pojdi čez most. Tudi če te zelenci vidijo, bodo mislili, da si delavec ali kmet.

Oblečen sem bil v pumparice, na glavi sem imel klobuk. Ogrnjen sem bil s pelerino, pod katero sem stiskal brzostrelko. Budne oči bi lahko opazile, da delavci in kmetje v sončnem junijskem dopoldnevu ne nosijo pelerin. V Brdu nad Lencovim vprašam kmeta, ki je pravkar vpregal konja, kje je pot v Kamno Gorico. Pokazal mi je in rekel: Kar po tej poti pojdi, saj so vaši že tam. Mislim, da sem raztrganec. Tedaj se mi približa neko dekle, ki je slišala najin pogovor. Previdno ji rečem: Ne bi šel rad na Jelovico, če so tam Nemci. Ona pa korajžno: Menda so že odšli. Kar tod naokoli po tej poti pojdite na tistile hribeček in videli boste, če so še tam.

Ubogal sem jo. Res sem s hribečka imel lep razgled: Nemci, ki so rano jutraj hakljali tam okrog, so se že vrnili v postojanko. Se sreča, da sem tako dolgo spal.

Opoldne sem bil že na Kroparski gori. Zelo sem se razveselil, ko sem tam zagledal Vinka Hafnerja.

Mislil sem, da si padel, so bile njegove besede, ko me je zagledal. Tako sem jaz mislil o tebi, mu rečem.

Vinko mi je povedal, da je še

istega večera, ko smo padli v zasedo, šel čez Savo, čez Fokovo brv, kot sva imela v načrtu. Do Radovljice ga je spremljal Grega, ki je kot tamkajšnji ilegalac in domačin dobro poznal vse steze.

Ustanovljene okrožne komisije VOS

Avgusta 1943. leta je prišel na Gorenjsko načelnik obveščevalnega oddelka NOV in POS dr. Vito Kraigher. Le-ta je bil že leta 1941 v vodstvu VOS za Ljubljano, od februarja 1943 pa član centralne komisije VOS. V zadnji veliki nemški ofenzivi so ga aprila 1945. leta zajeli na Vojskem na Primorskem, 4. maja 1945 pa z večjo skupino aktivistov in ujetih borcev umorili na Turjaku. Zločin je bil delo politične policije domobranstva.

Dr. Vito Kraigher mi je ta krat razložil, kako naj bo organizirana varnostno-obveščevalna služba, kako naj izbiramo kadre, zbiramo podatke, organiziramo obveščevalno službo, kako naj deluje v rajonih, okrožjih in kako naj delo pokrajinske komisije in kakšna so glede tega navodila CK KPS.

Kljub začetnim težavam smo želi lepe uspehe. Do konca septembra 1943 smo izoblikovali vse okrožne komisije VOS. Prvi sedež PK VOS OF je bil v gozdu pod vasjo Prtovč. Zimo 1943/44 smo prebili v gozdu v Martinj vrhu v Selški dolini, kjer smo zgradili zasilno zavetišče. Mislim, da smo vosovci vestno opravili zgodovinsko poslanstvo, ki sta nam ga zaupala partija in ljudstvo. Odkrili smo številne namere sovražnika, prekrizali pot in načrte mnogim njegovim agentom, izvedli veliko diverzantskih sabotažnih akcij in oskrbeli naše vojsko in politično vodstvo z dragocnimi podatki, ki so bili ključ do hitrih in pravičnih odločitev oziroma ukrepov. Pri opravljanju teh drznih in nevarnih nalog so padli ali bili ranjeni mnogi vosovci, ki naj nam bodo vzor, kako se je treba boriti za domovino.«

Jože Vidic

in naročila hčerki: »Danes je ata zelo lačen. Vesel bo, ko te bo zagledal. Le previdno nosi in ne bodi prepočasna!«

Petruša, ki ji je bilo 14 let, je ubogljivo odšla. K svojemu očetu je rada prihajala tik pred opoldanskim odmorom. Vedno sta se prijetno pogovarjala. V svoji nagajivosti jo je pogosto nagovarjal: »O, glej jo, glej, si že prišla, ti Špela, Špelasta!« Ob takem sprejemu se ji je na ustih naredila majhna šobica, potem pa se je po njegovih šalah, ki jih je je drobil, predala globokemu smehu. Ta je v neenakomernem ritmu odmeval tako, kot bi poslušal kamenček, ki pod strmino žuborečega potoka poskakuje drug čez drugega, se objemajo in krešejo v močnem vrtnicu hiteče vode.

V uganbanju, kako jo bo njen ata nagovoril danes, ko je tako zgodnja, je Petruša stopala po cesti s kosilom zanj tudi tokrat.

Poškodba kot izgovor

Med delom v Hribernikovi delavnici so se moške včasih veselo pomenkovali in kdaj pa kdaj rekli kakšno okroglo. Danes pa so bili neverjetno molčeči, kakor da jih k tlom pritiska neznana sila.

Nekaj po osmi uri je k njim prišel starejši možak, prijetne zunanosti in dobrodušnega obraza. Na njegovih ramah se je svetlikala velika sekira. Prenašal jo je bolj za kritje namena poti kot iz potrebe, da jo nabrusi. Odložil jo je v kot delavnice in s Fricem šepetaje izmenjal nekaj stavkov. Pridružil se je delavcem. Vsi so ga radi sprejemali, saj jim je že neštetokrat nesebično pomagal, kadar se je najbolj mudilo izpolniti obvezo. Tudi danes je Miheličev ata slutil, da ga bodo potrebovali. Razumeli so se v mislih, ne da bi kaj bistvenega spregovorili. Pomembne dolžnosti so jih združevali. Pri stranskih vratih mojstrove pisarne pa so delavci začutili še eno postavbo. Njene obrise so zaznali le kratke hipe, že se je odmaknila. Na vratih delavnice je nekaj minut kasneje obstal mojster Fric. Prebilsli njegovih oči je kakor iskra preskakoval obraze pomočnikov. Zravnane gube čela pod valovitimi črnimi lasmi so zdaj izražale premagano skrb in naglo odločitev: »Fantje!« je pogumno poklical, potem pa mu je glas hoté ugašal in pritajeno, vendar razločno je nadaljeval: »Naročilo za nujno pošilj-

ko hladnega orožja moramo še danes izpolniti. Treba je pohiteti! Pustite drugo delo! Zaboje za transport moramo pripraviti in vse pregledati in dopolniti!« Spogledali so se, molče odložili začeto delo in na delovnih mizah so se prav kmalu bleščala bodala, noži in samokresi. Oblikovali so jih, brusili in popravljali ročaje, nameščali manjkajoče dele. Skrbno so pregledovali rezila in preverjali brezhibnost samokresov.

Med to delovno vneto je nekdo rezko zajčkal. Vsi so se ozirli v kot, kjer je stal Rudi Kosmač. Iz palca leve roke mu je curjala kri. Tudi vsa dlan je bila zamazana s krvjo. »Moram k zdravniku«, se je navidezno opravičeval, ko je zapuščal delo, »urezal sem se, nevarno je.« Nihče mu ni branil in Fric mu je brž izpolnil za prvo pomoč potrdilo o zaposlitvi.

Ko je Rudi zapuščal dvorišče in stopal proti Celovski cesti, se je še enkrat ozrl proti delavnici in z očmi objel njeno poslopje. Potem se je z naglico oddaljeval. Bolečina je že prenehala, njegova spodnja ustnica je komaj zaznavno izdajala porogljiv naklep.

Ostali so brez Rudija nadaljevali delo. Ob hitenju so pozabili nanj, pozabili pa so tudi na nevarnost in tveganje.

Zlovesče brnenje tovornjakov

Mojster je popravljene nože, bodala in samokrese sproti odnašal z delovnih miz in jih nalagal v skriti zaboj. Delali so kot za stavbo. Nobene besede, nobene odvečne kretnje, nobenega nepotrebnega koraka. V tem nedogovorjenem tempu večših rok jih je tesno spajala vabeča misel na prihodnost. Zatopljeni v opravilo so se ji v svoji podzavesti voljno predajali.

Milan je s svojim ostrim sluhom prvi začutil komaj slišen hrup bližajočega se tovornjaka. Pogledal je skozi okno in onemel. Srce mu je zastalo in ničesar ni mogel izustiti. Tedaj so se zdrznili tudi drugi. In predno so utegnili karkoli ukreniti za svojo rešitev, so v delavnico, z brzostrelkami v rokah, vdrli številni pripadniki fašistične policije. Oči pogumnih mož so se srečale z očmi črnih rabljev. Ti so se naslajali ob plehki zmagi. Odurni krohot se je surovo razlegal med stenami prostora in med delovnimi mizami, kjer so ležali še neizbrušeni noži in

še nepopravljeni samokresi.

Vse so odgnali na dvorišče. Tam je vodja »Poveljstva črnih napadalnih srajc« razgrnil velik bel papir z načrtom in ukazoval. Fašisti so pričeli s preiskovalnim delom. Zelo hitro so našli še druga skrivališča in pred ukazovalcem so se kopčili zaboji z noži, bodali, samokresi, z ogrodji za ročne bombe in acetilenske svetilke. Zastrazeni moške sprva niso mogli verjeti grozni resnici. Prav vse so našli, kar so njihove pridne roke pripravljale za naše borce. Le kako je mogoče tako do natančne podrobnosti izdelati načrt izdaje! Z gnusom so vsak zase izgovarjali ime ovaduha. V grlu se jim je nabirala pekoča slina izpljunka. Misli tovarišev, ki so jih nasilniki tako nenadoma odkrili, so begale sem in tja, hitele so k vsem njihovim sodelavcem, se zbale zanje, se ustavljale in trepetale ob svojih domatih, se križale in podoživljale pretekle dogodke z najdražjimi, se spet zbliževale in našle in združile ob isti ugotovitvi in ob istem imenu podleža, ki je to storil. In z eno samo besedo izdaje je bil poteptan ves njihov trud, vse nepreštete ure nevarnega dela in tveganja, vse ilegalno prenašanje in skrivanje, vse njihove napetosti in vse neprepane noči. Z eno samo ogabno izpovedjo je bil poteptan pohlep po denarju, a v tem dejanju je ničvrednej hkrati za vedno pretrgal in uničil tudi vse vezi, ki bi mu lahko pokazale pot do lepote pravega prijateljstva, ki nas edino dviguje na najvišjo stopnico dostojanstva človeka. Niso in niso mogli dojeti gnusobe prevare. Kako, le kako je mogoče, so vrtali po svojih možganih, ko so stali zdaj tako sami v kleščah nasprotnika.

Po kratkem zaslišanju mojstra so z obrazov fašistov prebrali njihovo dokončno obsodbo. Počasi so se obrnili drug k drugemu in razumele so se oči obsojencev. Samo ponos jim je še ostal v srcu, v tej poslednji uri ločitve, ponos in vera v zmago zatiranih. Ni jih bilo strah umreti, le skrb za družine je s težkim kladivom udarjala na njihovo notranjost. Naenkrat so zasekala ostru povelja. S surovo naglico so vse tri pomočnike in mojstra odgnali k dvoriščnemu zidu.

Pred poslednjim ukazom rafalom je pristopil k možem policist z obvezami za oči. »Ne, ne, nočemo vaše milosti!« so ga vsi štirje pogumno zavrnili. Potem so se nagni-

li drug k drugemu, ponudili so si roké, da bi si še enkrat dokazali svojo notranjo moč. V tej pripravljenosti obsojenih tovarišev, umreti za pravico domovine, je Jože na prsih »odpel svojo srajco, dvignil pest in z močnim glasom vzkliznil: »Živela naša partizanska vojska!« Prav takrat pa je iz ust človeka zarezal nečloveški ukaz: streljati! Ponosni moške so se poslednjič kljubovalno zazrli sovražniku v obraz, nato pa so njihova telesa počasi drsela v smrt. Zagrnili jih je tema in njihova duševna bolečina se je s telesno združila v praznino.

Deklica Petruša se je približevala delavnici. Zadnje metre pred ciljem je pohitela. Saj jo vendar ata težko pričakuje, ji je naročala mama. Vznemirila jo je množica italijanskih vojakov na dvorišču delavnice. Zastavili so ji pot in kričali nanjo. Pokazala jim je košaro s posodami in kosilom in na vsak način hotela naprej. Vsa razburjena je z očmi iskala nekoga, ki bi ji pomagal pregovoriti vojake. A sredi belega dne ni bilo v bližini žive duše. »Kaj se dogaja?« se je spraševala in polagoma se je zavedla, da se je nekaj moralo zgoditi. Vsa nemirna je od daleč stegovala glavo in pregledovala dvorišče. Dolgo njen pogled ni segel do zidu, a ko se je s svojim obrazom okrenila tja, so ji mrtva trupla pjasnila vso grozotno resnično zločina. Planila je glasen jok, tedaj pa so jo fašisti spet napodili in ji grozili s puškami.

Hlipajoča je tekla proti domu. Vso pot se je opotekala in v pretiranih zlogih ponavljala: »Ata so ubili, ata so ubili.« Zlivajoča juha ji je curjala po nogah, koščki krompirja so se stresali in kotalili po cesti. Vsa solzna in polita je prišla domov. A ko so se za njo zaprla kuhinjska vrata, je iz kleti po vsej hiši odjeknil strahoten krič njene mame; ter je v svojem odmevu vseboval nepopisno bolečino. V tistem najhujšem trenutku obupane žene ne bi nihče na svetu mogel najti zanjo prave besede tolažbe. Preveč je bilo hudo.

To se je zgodilo 27. avgusta leta 1942 v Ljubljani, v Hribernikovi delavnici, na Celovski cesti številka 50.

Jožica Zoroja

Lovro Kuhar-Prežihov Voranc

Ob 90-letnici rojstva

Pripovednik, bard koroške zemlje in njenih ljudi, revolucionar, politični in javni delavec **Lovro Kuhar-Prežihov Voranc** je zagledal luč sveta 10. avgusta 1893 v Podgori pri Kotljah. Umrl je 18. februarja 1950 v Mariboru, v sedemdesetem letu starosti. Na njegovo željo so ga pokopali v Kotljah. Rodil se je kot sin najemnika na eni izmed »hub« grofa Thurna v Podgori, v župniji Kotlje, v tistem delu Koroške, ki je po saintgermanski pogodbi ostal v okviru Jugoslavije. Po besedah Otona Župančiča je »prehodil težavno pot od paše in pluga do fužin in strojev, pot našega človeka od kmetijskega pastirja do delavca, od delavca do zavednega socialista in borca za bodočnost.«

Na težki življenjski poti

Po končani ljudski šoli je ostal doma in pomagal na domačiji. Želja po boljšem življenju ga je odgnala kot sedemnajstletnika v Trst, kjer pa ga je življenje iztrenilo, saj je doživel več krivic kot pravice in še bolj spoznal krutost sveta. Zaman se je trudil, da bi našel zaposlitev, zato se je raje vrnil domov v letih 1912–1913 obiskoval družno šolo v Ljubljani, nato pa višji zadrzni tečaj na Dunaju. Takrat so Lovro Kuharja že poznali v uredništvih Domačega prijatelja, Zarje in Ljubljanskega zvoza. Izobraževal se je sam, že zgodaj je začel prebirati rusko literaturo, ki je močno vplivala na njegovo pisanje.

V prvi svetovni vojni je kot vojak na fronti spoznal strahote vojne. Oktobra 1916 je z južnotirolskega bojišča prebegnil na italijansko stran, Italijani pa so ga zadržali v taborišču. Šele spomladi 1919 se je vrnil iz ujetništva, dobil službo v Guštanj, hkrati pa je vodil tamkajšnjo bratovsko skladišnico in posojilnico za Mežiško dolino ter delal v delavskem izobraževalnem društvu Svoboda.

Kot član KPJ je leta 1920 ustanovil v domačem kraju komunistično celico in pomagal ilegalcem pri prehodu čez državno mejo. S političnimi članki je sodeloval pri Rdečem praporju, Ujedinjenju, Kresu in pri reviji Pod lipo. Leta 1925 se je opogumil in izdal pet pripovednih

spisov v knjigi **Povesti**, ki pa v javnosti niso vzbudili pretirane pozornosti.

Nato je nekaj let kot pisatelj molčal, pisal je le politične članke v delavske revije in časnike.

Prvi roman

Da bi se izognil zasledovanju orožnikov, je v začetku šestojanuarske diktature pobegnil v Avstrijo. V odsotnosti ga je beograjsko sodišče za zaščito države obsodilo na sedem let robije.

V emigraciji je preživel devet let. Kot ilegalce je prepoval domala vso Evropo, bil je v Nemčiji, Franciji, na Norveškem, Češkem, v Grčiji, Romuniji, Bolgariji in Avstriji – v vlogi instruktora Kominterne. Kot delegat KPJ je odpotoval na Sedmi kongres Komunistične internacionale v Moskvo. Leta 1934 je padel v roke dunajski policiji. Med enoletnim dunajskim zaporom je napisal roman **Doberdob**. Pred koncem leta 1939 se je skrivaj vrnil v domovino ter bival nekaj časa v Polju pri Ljubljani in v Snebrju. V salju pri Ljubljani in v Snebrju. V samotnem Hlebševem mlinu v Snebrju je začel pisati **Jamnica**.

Leta 1941 se je med prvimi slovenskimi kulturniki povezal z narodnoosvobodilnim gibanjem. V okviru Osvobodilne fronte je vodil aktiv, ki je povezoval novinarje, pisatelje in likovnike. Pod ilegalnim imenom Peter Čiznar, nameščenec lesne industrije, je živel v Ljubljani in se udeleževal sestankov omenjenega aktiva. Konec

januarja 1942 je v nekem zasebnem stanovanju pod vodstvom Prežihovega Voranca zasedal kulturni plenum OF. Udeležilo se ga je kakih dvajset kulturnih delavcev z raznih področij. Že prej (11. septembra 1941) pa so kulturniški delavci na plenarnem sestanku v prostorih Slovenske matice pod vodstvom Prežihovega Voranca sprejeli sklep o kulturnem molku. Leta 1941 je bil Prežihov Voranc vodilni urednik ilegalnega radia Osvobodilne fronte (Kričača). Poleg kulture je skrbel tudi za zunanjo in notranjo politiko. Politično problematiko, ki je zadevala predvsem slovensko nacionalno vprašanje, je obravnaval v članku Za samoodločbo slovenskega naroda, ki je bil objavljen v Slovenskem zborniku 1942. Naslednje leto je izdal pod psevdonimom Pavle Vilhar brošuro O slovenskih mejah.

Domači izdajalci so izvedeli, da se znani revolucionar in komunist Lovro Kuhar zadržuje v Ljubljani. Uspelo jim je, da so ga s pomočjo italijanskega okupatorja ujeli. Italijani so ga izročili Nemcem, ti so ga najprej odgnali v Begunje na Gorenjskem, nato v Berlin ter nazadnje v Sachsenhausen in Mauthausen. Voranc je moral na težko pot skozi zapore in koncentracijska taborišča, od koder se je vrnil domov ob osvoboditvi, zaznamovan z zahrbtno boleznijo.

Po osvoboditvi so ga izvolili za ljudskega poslanca in

za predsednika Ljudske svetovne, sicer pa je živel kot svobodni književnik na Prežihovem vrhu. Po hudi bolezni je 18. februarja 1950 umrl v Mariboru, kamor se je preselil. V osmrtnici sta Društvo slovenskih pisateljev in Zveza književnikov Jugoslavije sporočila javnosti, »da je umrl slovenski pisatelj-ustvaritelj nedosegljivih književnih mojstrov.«

Pisatelj

V slovenski literarni areni se je pojavil leta 1909. V celovškem Miru je objavil svojo prvo črtico V tujino, v Domačem prijatelju pa črtico Petkov Cenc, ki jo je objavil pod psevdonimom Ivan Vastl. Objavljal je še v zarji in Ljubljanskem zvonu. Prva zbirka njegovih petih Povesti (1925) je ostala skoroda neopažena. Po devetih letih literarnega molka pa je stopil pred slovenske bralce že kot izoblikovan in zrel pisatelj. Z imenom Prežihov Voranc, ki ga je obdržal do konca življenja in pod katerim ga pozna večina slovenskih bralcev.

Leta 1939 je izšel njegov prvi roman **Požganica**, naslednje leto, po njegovi illegalni vrnitvi v domovino pa kar dve njegovi knjigi: roman **Doberdob** in knjiga novel **Samorastniki** z uvodom Josipa Vidmarja, ki je spoznal v Prežihu velikega avtorja slovenskega pripovedništva. Slovenska literarna zgodovina uvršča med temeljna dela slovenske književnosti Samorastnike, Požganico, Doberdob in Jamnico.

Po njeni sodbi so novele, zbrane v **Samorastnikih**, globoko v življenje segajoče podobe trpljenja, ponižanja, ljubezni in sovraštva koroških kmečkih ljudi. S svojo monumentalnostjo in nenavadno simbolno močjo v prikazovanju ljudi in v slikanju koroške pokrajine delujejo sveže in mogočno.

Požganica je v slovenski književnosti prvi uspel poskus socialnega realizma, prikaz narodne usode ob zgodovinski prelomnici. Je mojstrsko delo, pripoved z dramatično razgibanim do-

gajanjem in toplimi orisi koroške pokrajine. Jazbinci so kakor izklesani, živi in prvobitni, jazbinska tragika in trdoživost pa sta podani kot slovenski simbol.

Doberdob je prvi slovenski kolektivni roman, umetniška podoba vojnih strahot, obtožba vojne in povičanje uporniške misli slovenskega naroda.

Jamnica je monumentalna podoba življenja koroške vasi z njeno socialno problematiko v razdobju od 1921. leta do vrhunca velike gospodarske krize.

Razvoj svoje velike epske ustvarjalnosti je zaključil Prežih z romanom **Jamnica** (1946), napisanim v letih 1940–1941. Prav tako se je s svojimi knjigami spominskih esejev in popotnih vtisov (**Od Kotelj do Belih vod** in **Na tujih tleh**) vrnil v čas svojega predvojnega političnega in umetniškega dela.

Prvi korak v poslednje ustvarjalno obdobje pomeni po sodbi slovenske literarne zgodovine zbirka novel **Naši mejniki** (1946) s podnaslovom **Kratke storije iz minulih dni**. Zbirka pomeni v celoti pričevanje o narodnoosvobodilnem boju, kot ga je doživljal Voranc. Te skice so globoka pretresljiva izpoved groze in odpora do vojne in hkrati pomirjenosti zaradi moralne moči domačega človeka.

Solzice so Prežihova zadnja knjiga. V črticah spominov na otroška doživetja se motivno oklepa svoje domače pokrajine ter preizkušenj svojega čustvovanja do matere in sočloveka, z rahlo, še otroško presojo družbenih odnosov med ljudmi. Dragočeno teh črtic je njihovo nevsiljivo poučno poantiriranje, izhajajoče iz dogodka samega, ter stilna prečiščenost in umirjenost izraza, ki je značilna domala za vse Prežihovo povojno ustvarjanje (H. Glušič-Krisper).

V svojem poslednjem ustvarjalnem obdobju je Prežih pripravil veliki zgodovinski roman **Pristrah** (odlomek Skrivna bralnica je leta 1949 izšel v Novem svetu). Snoval je tudi roman

iz boja slovenskega delovnega ljudstva za svobodo. Pripravljati je tudi dramo iz kmečkega življenja **Pernjakovi**, napisal pa je žal samo tri dejanja, četrto je, po njegovi smrti, dopisal Herbert Grün.

Leta 1952 je izšel izbor iz njegovih pripovednih del **Kanjuh iz Zagate** v redakciji Ivana Skuška. Konec leta 1956 je izdala Cankarjeva založba novo izdajo treh Prežihovih romanov ter izbor najboljših novel, Mladinska knjiga pa drugo izdajo Solzic. Njegovi Samorastniki so služili kot snov Milošu Mikelnu za gledališko dramatisacijo, novela Vodnjak pa Francetu Kosmaču za filmski scenarij Koplji pod brezo.

Bil je eden največjih

O Prežihu je bilo že mnogo napisanega s strani literarnih zgodovinarjev in poznavalcev njegovega literarnega dela, skoraj vsi brez izjeme so mu izredno naklonjeni.

V drugi polovici tridesetih let se je v slovenski književnosti pojavil pisatelj, ki je ustvaril monumentalne književne podobe, zajete iz resničnega življenja slovenskega ljudstva na Koroškem, pisatelj z veliko oblikovalno močjo, kakršne pred njim v slovenskem pripovedništvu ni pokazal še nihče. Njegovi junaki so živi, izklesani in trdni kakor skale. Vsa njegova dela so, vsako zase, samostojna celota, a so med seboj tesno povezana. Naturalizem v njegovih delih je naraven izbruh njegove silne življenjske moči. Prežihov jezik in slog sta stvarna, slikovita, prepletena s sočnimi koroškimi narodnimi izrazi. Bil je rojen epik, ki je mojstrsko znal opisovati tudi drobne strani življenja.

Še bolj pa moramo obudovati našega pisatelja, ki je zmožni napisati svoj veličastni literarni opus kljub preganjanju in zdenju po ječah in taboriščih širom Evrope, kljub neprijazni usodi, ki mu po osvoboditvi zaradi bolezni ni dovolila daljšega življenja in ustvarjanja. Slava njegovemu spominu!

Dušan Mevlja

Ne pozabimo na mrtve tovariše

Franc Klobučar-Nanos

Očetova želja: »Naredi mi sina – človeka«

Rodil se je 14. avgusta 1915 v najhujših, strahotnih dneh, ko je zavihrala vojna med Avstro-ogrsko in Italijo. Ker je ravno tam potekala frontna črta v Soški dolini med vojskujočima se stranema, na liniji Mrzli vrh–Dolje (pred Tolminom) prek reke Soče na Mengare – kilometer za frontno črto stoji Prapretno, njegova rojstna vas – se je morala mati, ki je bila noseča, umakniti na varno, v zaledje, da je tam rodila sina.

Oče novorojenčka je takrat že bil mobiliziran v avstro-ogrsko vojsko in se je boril za cesarja, tako kot vsi Slovenci na raznih bojiščih Evrope. Sin ni nikdar videl očeta, ker je padel. Mati pa ga je vzgajala po očetovih navodilih: da mora biti človek.

Odraščal je in se razvil v pravega fanta, ubogljivega in zvestega mater.

Z rapalsko pogodbo so ti kraji po prvi svetovni vojni pripadali Italiji. Mati se s tem ni mogla sprijazniti, zato je sina vzgajala v uporniški duhu in on se ga je še bolj oklenil, ko je moral iti služiti kadrovski rok v italijansko vojsko.

Mlada leta je bolj malo užival, saj so se nad Evropo vili črni oblaki. Mussolinijevi in Hitlerjevi apetiti so postali iz dneva v dan večji. Na vrsto je prišla tudi stara Jugoslavija. Še pred napadom je italijanska vrhovna komanda izdala nalog, naj se v Istri in Slovenskem Primorju izve-

de splošna mobilizacija vseh vojaških obveznikov letnikov od 1902 do 1922. V tej skupini se je znašel tudi sam. Slovenski fantje so bili mobilizirani v posebni bataljon. Niso jih uporabljali za bojne črte, ker niso imeli zaupanja v primorske Slovence.

V začetku 1943 je z zvijačo odšel na dopust. Prišel je na Prapretno, v svojo domačo zavedno vas, do zadnjega človeka predano NOB. Vsa vas je delovala kot ena družina. Pri priči je sklenil, da se v bataljon ne vrne več. Odšel je v partizane.

Najina srečanja

Prvič sem ga srečal prav v 2. četi 2. bataljona Severno-

primorskega odreda marca 1943. v logorju Strmole pod Krnom. Že prvi stiki z borci, starejšimi po letih, so nam dobro deli in nas hrabrili. Mi mladi smo se radi družili s starejšimi, ker so nam vedno kaj novega pripovedovali. V prvi akciji – zasedi – smo se znašli 4. aprila 1943 na Volarjih. Skupaj sva bila v zasedi in takrat mi je pokazal, kako naj si uredim zaklon. Žal nam ni nihče padel v zasedo, zato so pa na drugi strani Soče naši borci padli v zasedo Italijanom. Padel je en borec, dva pa sta bila ranjena.

Po neuspeli zasedi na Volarjih je bilo potrebno organizirati bolnišnico pod Krnom. Ker je prav naša četa nosila težka ranjenca Katjo Mohar in Franca Brešana (Orla), so Nanosa odredili za komandirja bolnišnice. Takrat sva se za kratek čas ločila. 28. aprila sva se znova srečala – jaz kot ranjenec z Golobarja, on kot komandir bolnišnice.

Takrat sem ga še bolje spoznal. Vodstvo je uredilo prav, da je ravno njega določilo za komandirja. Za vsakega ranjenca je našel pravo besedo. Da bi nam olajšal bolečine, je organiziral predavanja. Predaval nam je Bojan Stih, ki je bil ranjen na Golobarju tako kot jaz. Stih nas je znal spraviti v dobro voljo s svojim pripovedovanjem o študentskem življe-

Komandir Tretje čete Drugega bataljona 2. brigade **Franc Klobučar-Nanos** (ob strani), za njim komisar čete **Jože Bajt-Strela**. Posnetek je nastal ob prihodu Tretje čete iz Trsta v Ljubljano 18. junija 1945.

nju v Ljubljani.

Po kapitulaciji Italije sva se znova srečala v posebnih enotah VOS-VDV na Tolminskem. On je bil v glavnem ves čas na položaju namestnika komandirja čete, vse do konca vojne, ko je postal komandir in je s svojo četo vkorakal v Trst – 30. aprila 1945.

Kot borec in komandir je bil znan po vsej Tolminski – od Trente do Podbrda in Benečije. Povsod je bil priljubljen, bodisi med teren-skimi aktivisti bodisi med borci. Bil je dober psiholog, znal se je približati človeku,

se pogovoriti z njim, mu pomagati. Kot komandir je bil pravi vojak, natančen pri izrekanju povelj, strog in dosleden pri izvrševanju nalog, v boju neustrašen in odločen; s svojim lastnim izgledom je vzgajal svoje podrejenke. Tako vzornih ljudi in komandirjev je bilo malo. Umrl je kmalu po osvoboditvi.

Po odločbi vrhovne komande se je 2. brigada VDV zadnja umaknila iz Trsta – 16. junija 1945. V Ljubljani je bil Nanos predlagan za povišanje v podporočnika, vendar čina ni dobil, ker je bila v njegov priimek napačno

vpisana ena črka.

Leta 1946 se je demobiliziral, se vrnil na svoj dom v Prapretno pri Tolminu in se posvetil obdelovanju kmetije.

Konec leta 1947 je umrl v starosti 32 let – zaradi infarkta.

Borci in terenci OF, ki smo ga poznali, se ga še danes spomnimo ob vsakem srečanju. Spominjamo se, v kolikšno oporo so nam bile njegove besede in njegova povelja na naših tedanjih in kasnejših življenjskih poteh.

Stanko Berginc-Maks

Velika partizanska zmaga

Spomini mitraljezca Josipa Grbca iz Prezida na potek boja v Tatinski Dragi

Pri uresničevanju programskih nalog me je kot predsednika odbora skupnosti Notranjskega odreda pot pripeljala tudi v Prezida, kjer sem se osebno spoznal z nekaterimi borci, ki so se v partizanski spomladi 1942. borili v sestavi Notranjskega odreda in to od ustanovitve odreda. Med njimi sem spoznal Draga Ožbolta, Antona Kendo, Antona Žagarja-Kramarja, Ivana Ožbolta-Jernača, Antona Lipovca-Sokola in druge. Kakor se je naše skupno delo začelo razgibavati, tako so naša srečanja in druženja postajala vse bolj pogosta. V naših pogovorih smo se večkrat dotaknili boja v Tatinski Dragi spomladi 1942., v kateri je desetina borcev iz Rakovške čete in dve desetini borcev iz Prezida, pod poveljevanjem Dušana Zorca-Martina, izvajala veliko zmago nad italijanskim okupatorjem. V njihovih besedah sem občutil prizadetost, kjer ta bitka v zgodovini pisju NOB-a ni dovolj zgodovinsko utemeljeno opisana. Zato sem se opisovanja lotil sam.

V Prezidu še vedno živi nekaj borcev, ki so sodelovali v omenjenem boju v Tatinski Dragi. Iz pogovora z njimi sem zvedel, da živi v Splitu Josip Grbec, eden še živčih udeležencev boja v Tatinski Dragi, v katerem je bil mitraljezec na puškomitraljezu zbrojevka. Obljubil sem jim, da ga obiščem.

Obljubo sem izpolnil.

Pripovedoval mi je...

V jeseni 1941. je Rafael Kovačič organiziral za fante in dekleta iz Prezida prve ilegalne sestanke. Sestanke so imeli na odprtem pri Vražjem vrtcu. Na teh sestankih je bilo v začetku navzočih približno dvajset fantov in deklet. Pri delovanju organizacije OF ni bil nobenega političnega sektaštva, pa so na sestankih sodelovali člani raznih političnih strank, ki so obstajale pred vojno v Prezidu. Mlada generacija je bila razdvojena, to je bilo pri starejših generacijah. Med mladimi je bila ena sama želja; da bi deželo čim preje osvobodili.

Italijani so bili prve tri mesece okupacije precej tolerantni in niso prepovedovali raznih društvenih dejavnosti. Na ta način so hoteli pokazati, da bodo spoštovali običaje kraja, njihov glavni cilj pa je bil, da bi mladino pridobili na svojo stran, kar pa jim ni uspelo.

Že v jeseni 1941. pa je okupator začel kazati vse večje nezaupanje. Društva je začel omejevali v njihovi svobodi. Ilegalno delo OF med mladino Prezida se je v zimskih mesecih leta 1941-1942 organizacijsko še bolj razširilo in izoblikovalo ter akcijsko razgibalo. Mladina je nestrpno pričakovala pomlad, ko

se bo začel splošni upor proti okupatorju in ko bodo začeli partizani osvobajati domovino.

V sredini aprila 1942. so italijanski karabinjerji zaprli nekaj tovarišev v Prezidu, med katerimi sta bila tudi Filip in Slavko Klepec (nista brata). Oba Klepca sta imela pomembne dolžnosti v organizaciji OF v Prezidu in njegovi okolici.

V aprilu 1942. je Rakovška četa 1. bataljona Ljube Šerčerja začela operativno delovati na Prezidskem. Četa je vzpostavila tesne stike z organizacijo OF in celico KPS v Prezidu. Člani OF in KP so borce Rakovške čete obveščali o vseh dogodkih v Prezidu. Tako so obvestili komando čete, da bodo karabinjerji, aretirane člane in sodelavce OF z avtobusom odpeljali v Čaber. Komanda čete je odločila, da bo poizkusila osvoboditi zaprte člane OF in je s takšno nalogo poslala tri borce pod poveljstvom Dušana Zorca-Martina. Postavili naj bi zasedo v Tatinski Dragi, zaustavili avtobus in osvobodili zapornike. Zaseda ni uspela, kajti partizani niso v avtobusu opazili zapornikov. To se je zgodilo v petek, 17. aprila 1942.

Kmalu potem, ko je avtobus peljal naprej, sta se iz smeri Prezida na motorju s prikolico pripeljala dva karabinjerja. Zaseda ju je zaustavila, razorožila, pri njiju v torbi pa našla spisek z ime-

Josip Grbec, oficir JLA in nekdanji mitraljezec

ni petnajstih prebivalcev Prezida, kateri bi morali biti aretirani. O seznamu spiska so borci Rakovške čete takoj obvestili organizacijo OF v Prezidu in svetovali, da osebe s spiska takoj odidejo v partizane.

Ko je Josip Grbec prišel domov na kosilo, je od domačih zvedel, da so Italijani aretirali Filipa in Slavka Klepca. Ta novica je bila za njega dovolj tehten vzrok, da mora takoj v partizane. Dobro je vedel, kaj se bo zgodilo, če bo ostal doma in čakal. Ker se je bal, da se ne bi karabinjerji takoj pojavili na vratih, ni pojedel vsega kosila. Vzel je plašč, se poslovil od domačih in odšel čez cesto, skozi vrt in potok v zaselek Zbitke, od tu pa v logor na Kaličku. Tu je že bilo zbranih kakšnih dvajset partizanov. Velika večina je bila brez orožja.

Najprej so ugotovili, kdo vse je tega dne prišel v partizane, nato pa so oblikovali grupe. Za začasnega koman-

dirja enote je bil imenovan Danijel Ožbolt-Jernač. Padel je spomladi 1942., v bližini Vražjega vrtca, skupaj z Janikom Kovačem-Nacečkinom.

Ko je bilo to organizacijsko delo končano, so se lotili oboroževanja. Ena skupina borcev je odšla v Ferdov laz, kjer so imeli že od prej skrite puške in en puškomitraljez tipa zbrojevka. Puškomitraljez so iz Drage, kjer jo je skrnil Alber Janeš prenesli v Ferdov laz Anton Žagar-Kramar in Jakov Kovač-Nacečkin. Puške, mitraljez, strelivo in ročne bombe so prinesli v tabor na Kaličku. Nekateri borci pa so sami odšli iskat skrito orožje stare jugoslovanske vojske. Kljub temu za vse borce ni bilo dovolj orožja in so eni ostali neoboroženi.

Prvo noč so prespali kar pod smrekami, kajti ni bilo na razpolago dovolj časa, da bi si uredili bivake.

Drugi dan, bila je nedelja, 19. aprila, je zjutraj prišel v logor Dušan Zorc-Martin z okoli devetimi borci Rakovške čete, ki je taborila v bližini logorja Prezidanec. Zorc je dal sklicati zbor za vse borce. Ko so bili vsi borci postrojeni je povedal, da išče prostovoljce za akcijo. O kakšni akciji, ni povedal, prijavilo se je okoli 18 borcev. Med njimi jih je bilo tudi nekaj, ki niso bili oboroženi s puškami.

Ker za puškomitraljez, ki so ga prejšnji dan prinesli v logor, še niso določili merilca in pomočnika, se je Dušan Zorc-Martin tega takoj lotil. Na njegovo prvo vprašanje, kdo zna rokovati z zbrojevko, se ni nihče javil.

Zaradi tega je postrojene borce vprašal, kdo je služil vojaški rok v jugoslovanski vojski. Oglasilo se je nekaj borcev, med katerimi je bil tudi Josip Grbec. Ker se tudi med njimi ni noben javil, da zna rokovati z zbrojevko, se je javil Grbec z besedami »Tovariš Martin, jaz sem bil mitraljezec v jugoslovanski vojski in to na mitraljezu Švarclu. Meni ni znano kako se rokuje z zbrojevko, zato mi to pokažite.« Komandir Martin je to storil, na koncu pa se prepričal, če je Josip Grbec pravilno dojel. Določiti so morali še pomočnika. Josip Grbec je že od prej poznal Ivana Lekana iz Prezida. Ker je vedel, da je Lekan dober in zvest tovariš ter da je služil vojsko, mu je predlagal, naj se prijavi za pomočnika, kar je le-ta tudi napravil. S tem predlogom se je strinjal tudi Martin.

V času, ko se je komandir Dušan Zorc-Martin z ostalimi borci pripravljaj na akcijo, sta Grbec in Lekan izkoristila čas, da sta še nekajkrat ponovila vse postopke polnjenja, napevanja in praznjenja puškomitraljeza. Za kakšno bolj natančno vadbo ni bilo časa.

Po končanih pripravah je Dušan Zorc-Martin povedel okoli 28 borcev v akcijo. Proti poldnevu so odšli iz tabora na Kaličko. Kam gredo, ni vedel nihče. Iz Kalička so odšli v vas Novi kot. Tu so se zaustavili pri Dolinarju in se malo odpočili. Vaščani so jih gledali z velikimi zanimanjem. Mnogi med njimi so prvič videli mlade oborožene fante – partizane.

Mitja Tollazzi
(nadaljevanje v naslednji številki)

Od zasilne bolnišnice do skritih postojank

Nemci so v boju z neizkušenimi partizani, ki so se množično vključevali v goriško fronto septembra 1943. leta, uporabljali poleg lahkega orožja tudi topove, tanke, letala in druga oklepna vozila. Partizani, v pretežni meri novinci, so se premočnemu sovražniku trdovratno upirali, nato pa se umaknili v hribovita naselja. Ob spopadu na goriški fronti so partizani ustanovili dve zasilni bolnišnici, ki sta delovali ena na Vogrskem, druga pa na Trnovem.

Franc Leban, doma iz Kromberka, se je kot ranjenec zdravil v zasilni bolnišnici, ki je bila ustanovljena na Trnovem. Takratnih dogodkov se tako spominja: »Ob razpadu Italije septembra 1943. sem se vrnil iz italijanske vojske in se takoj vključil partizanskim četam, ki so nastajale okrog Gorice. Nekaj dni zatem, ko je bila ustanovljena Goriška brigada, sem bil dodeljen za kurirja v Tretjo četo Tretjega bataljona. Čez nekaj dni se je naš bataljon, po nalogu štaba brigade, ki je bil nastanjen na Trnovem, premaknil iz pobočja Škabrijela mimo sv. Katarine (sedaj Kekec) v Šedne pri Solkanu. Zavzel naj bi bojne položaje v bližini severnega kolodvora (sedaj železniška postaja Nova Gorica). Nemci so se trdovratno borili. Občasno so obstreljevali tudi pobočja okoliških hribov. Zaustaviti so hoteli prihod novih partizanskih bataljonov.

Pri tovrstnem obstreljevanju sem bil na kurirski poti v vinogradih pod Škabrijelom ranjen v levo roko. Ko so me borci za silo obvezali, me je komandir čete poslal na zdravljenje v bolnišnico na Trnovo, ki je služila severnozahodnemu delu goriške fronte.

Ker se je bolnišnica, ustanovljena na Trnovem malo pred mojim prihodom, zaradi varnosti preselila drugam,

Franc Leban, ranjenec iz zasilne bolnišnice na Trnovem, ki se spominja poti v Mojsko Drago.

sem se zatekel v zaselek Nemci in jo našel v tamkajšnji gozdarski hiši. Tu sem naletel na več znanih tovarišev: na Jožefa Frekonjo, doma iz Solkana, Ludvika Komela (Lahovega) iz Kromberga, Jožeta Žizmonda iz Gorice in druge. V tej bolnišnici se nas je zdravilo kakih petdeset ranjencev. Ko so v Gorico prispele nove nemške enote, so Nemci razbili partizanske vrste in ofenzivo usmerili tudi v hribovita naselja; zato so nas evakuirali na Lokve. V bolnišnici so nam nudili zdravstveno pomoč. Medicinac Jože Kenda, je bil obenem vodja bolnišni-

ce, dr. Bojan Tavčar, bolničarke Vida Štrancar in Ivanka Mokole - Ivica. Občasno nas je obiskoval in nudil svojo dragoceno pomoč tudi italijanski lokalni zdravnik v Čepovanu dr. Giuseppe Montaneri, ki je bil naklonjen partizanom in jih je tudi skrivoma že pred razpadom Italije zdravil. Na Lokvah nas je obiskoval tudi duhovnik. Nekoč je med njegovim obiskom priletela sovražnikova granata in tresčila na dvorišču. Duhovnik se je prestrašil, da je dvignil svojo haljo in v hipu izginil neznan kam...

Da bi zadržali prodor tankov in ostalih oklopnih vozil, so partizani ob cesti od zasilne Nemci proti Lokvam podrli več velikih dreves in jih spustili na cesto kot oviro. To oviro so nemški tanki z lahkoto premagovali in prodirali dalje. Vodstvo nas je zato evakuiralo na Velike Lazne, kjer so nas razporedili po domačijah, v gozdarsko hišo v Mrzlo Drago in v barako na Mojskem vrhu.

Srečanje z nemškim tankom

Predno je sovražnik prodrl na Velike Lazne, so se ranjenci zatekli v skalovje Govcev in se pritajili po skritih jamah in gostem grmovju. Sam sem se odločil, da se umaknem skupaj z vozniki motornih vozil, ki so prejeli ukaz, naj vsa vozila, ki so bila zbrana na Lokvah, odpeljejo v Mojsko Drago in jih dobro zamaskirajo. Prisedel sem v nemško vojaško sanitetno vozilo, ki ga je z nekaj zamude, odpeljal prileten možakar Ferdo Uršič, doma iz Solkana (sicer Maistrov borec, dva sina je imel pri partizanih: sedaj je star 91

let). Ko sva se z Uršičem pripeljala na križišče, sva naletela na nemški tank. Že vdala sva se v zlo usodo. Toda iz tanka niso streljali na naju in nadaljevala sva pot. Najbrž so naju Nemci zamenjali za svoje in ker je bilo vozilo nemško, so naju spustili naprej. Srečno sva se odpeljala v Mojsko Drago in vozilo na primernem mestu zamaskirala.

Po opravljenem delu sva se odpravila v Govce in se zatekla k ostalim partizanom, ki so v tem kraju našli zavetišče. Zvečer, ko nas je začela pestiti lakota, sem nekemu komandirju povedal, da sem v nemškem sanitetnem vozilu opazil nekaj hrane. Poslal je patroljo, da jo je

prinesla v tabor – tako smo si vsaj ta dan potešili lakoto.

Nemci so prodrli tudi na območje Mrzle Rupe

Iz vrhov Govcev smo imeli lep razgled na Gorenjo Trebušo in na Mrzlo Rupo. Tu sem se priključil manjši skupini, ki se je odločila za umik v Mrzlo Rupo. Spustili smo se po nevarnih drčah, mimo prepadov, do domačije Felka Vončine, po domače Štalarja. Čeprav je v hiši mrgolelo lačnih otroških ust, nam je Felko odstopil nekaj krompirja, ki pa ga na žalost nismo utegnili pojesti. Na glavni cesti v bližini domačije pri Počeparju so se pojavili nemški tanki, zato smo se

nemudoma umaknili vzdolž vode Trebušice in nižje pri žagi zagledali tri Nemce v rjavih uniformah.

Ker so nas opazili, je Janko Mervič iz Ozeljana, star in izkušen partizan, takoj spustil iz brzostrelke proti Nemcem dolg rafal. Še predno so se Nemci znašli, smo se vsi pravočasno umaknili na varno – na drugo stran Govcev. Ta dan sem pod vrhom naletel na modrasa, ki me je na srečo pičil v trdi del obleke in povzročil samo malo strahu. Na drugi strani Govcev smo naleteli na skupino razhajkanih partizanov in se jim priključili. Odšli smo proti Tisovcu.

Ivo Gabrijelčič
(nadaljevanje v naslednji številki)

Krka TOZD Zdravilišča, Zdravilišče Strunjan

Zdravilišče Strunjan

Hotel Svoboda
66320 Portorož – Portorose, Jugoslavija
Tel. (066) 75-881

Slovenska knjiga pripoveduje o svoji zgodovini

Jaz, slovenska knjiga, sem zagledala luč sveta sredi 16. stoletja – leta 1550 kot ljubljena hčerka Primoža Trubarja. Že res, da sem bila med tiskanimi knjigami tedanjega časa precejšnja zamudnica, toda za Slovence, ki so bili brez svoje države in so njihovi nemški gospodarji šli slovenščino za jezik neukega ljudstva, je bil tudi moj pozni prihod velik uspeh. Sama sicer tega nisem čutila in z mano je bilo veliko težav. Posvetni in cerkveni velikaši so me imeli za reformatorsko in ljudstvu nekoristno, zato so me z vsemi močmi preganjali, zažigali in drugače uničevali. Celo tiskanje na naših tleh so pre-

povedali. Toda, mojega razvoja vse to, pa tudi preganjanje mojih avtorjev, ni moglo preprečiti. S tiskanjem so nadaljevali na Nemškem, od koder so me skrivaj pošiljali na Slovensko.

Tako sem se počasi, a vztrajno prebijala po trnovi poti začetkov slovenske književnosti, skozi različna obdobja in zvrsti pisanja. Nedvomno pa sem svoj vrh dosegla v času romantike, v Poezijah našega največjega pesnika Franceta Prešerna. V teh časih nisem več doživljala takšnega preganjanja, toda oblast nad menoj je imela tedaj zelo močna cenzura. Zato Prešeren svojih Poezij ni mogel izdati takš-

nih, kot si jih je on sam zamislil.

Se en velik vzpon sem doživela v obdobju moderne: ob stebru naše književnosti – Ivanu Cankarju.

Po razpadu »ječe narodov« Avstro-Ogrske sem se veselila skupne države Južnih Slovanov, v katero so se združili tudi Slovenci. V njej sem doživljala bogato rast, a spet so me redčile škarje cenzure. Še huje se je dogajalo mojim sestram pri Slovencih, ki so ostali pod Avstrijo, in tistih rojakih, ki jim je zagospodovala Italija. Obdobje druge svetovne vojne sem spet občutila kot preganjanka okupatorjev, toda hkrati sem čutila vso toplino ljudi, ki so

me skrivali in se me obenem oklepali kot ljubega prijatelja. Bila sem spremljevalka partizanov ter aktivistov in svobode sem se veselila skupaj z njimi in vsem slovenskim narodom.

V svobodi sem doživela svoj največji vzpon in rast. Ljudem sem prinašala domačo besedo številnih avtorjev in v pripovedih prenesla Slovincem toliko tuje kulture in znanosti kot nikoli prej.

V zadnjih letih pa me pestijo nove tegobe. Draga sem postala, tako draga, da vedno težje prihajam do tiskanja in še z večjimi težavami na knjižne police v domove svojih prijateljev in častilcev.

ALEKSEJ ŠINIGOJ,
4. prekomorske brigade 64
Ajdovščina

Moj odnos do slovenske literature

Berem. Berem. Trdno sem zatopljena v branje in črke mi poplesujejo pred očmi. Globoko v sebi sem za spoznanje bogatejša. V moji glavi se je nakopičilo nekaj novih besed, ki jih bom s pridom porabila.

Kako zanimiva knjiga! Jezik slikovit in poln primer. Kar pritegne me in ne morem se ločiti od nje. Da. Pisatelj Anton Ingolič je nekaj posebnega. Zame je pravi genij. Knjige, ki jih je napisal on, so mi bile vedno všeč.

Zdi se mi, da je z njimi zelo popestril slovensko književnost. Toda ne smemo pozabiti zgodovine slovenskega naroda in mož v tej zgodovini. Zanima me, kdo je bil Ingolič v zvezi.

Navsezadnje mislim, da zasluži vso pozornost vsak, ki je kakorkoli prispeval k paši literaturi. S tem, ko je pisal v materinem jeziku, je pokazal spoštovanje do domovine in svetu pokazal, da je jezik, ki ga je učila mati, zanj vse. Današnjim pesni-

kom in pisateljem je veliko lažje. Lahko svobodno pišejo, kar jim srce poželi, in to v materinem jeziku. Toda časi niso bili vedno taki. Nekoč, za nas je to že zelo daleč, so se morali boriti za vsako slovensko besedo. Nam so izbojevali svobodno slovensko knjigo, slovensko umetnost..., skratka, vse, kar si želimo. Trubar se je dobro zavedal pomena umetnosti in mislim, da je naredil odločilni korak v slovensko literaturo.

Seveda pa ne smemo pozabiti tudi na Prešerna, ki danes slovi po vsem svetu. pravimo celo, da je največji slovenski pesnik. Tudi on se je boril. Pa na Cankarja, Jurčiča, Levstika... Vsi so bili borci; borci za slovensko besedo.

Rada segam po knjigah slovenskih avtorjev. Zame je to nekaj posebnega: ljubezen do domovine in veliko bogastvo. Še več! Nekaj, kar se ne da napisati, a se izraža z občutki.

SIMONA ROBLEK, 8. b
OŠ Matija Valjavec
Preddvor

Nekateri nesrečo prav izzivajo

Sprehajam se po mestnih ulicah, ogledujem izložbe, nato se napotim proti avtobusni postaji. Ustavim se pred semaforjem in čakam, da se bo prižgala zelena luč za nas, pešce. Opazujem, kako mnogi, kljub rdeči luči na semaforju, prečkajo cesto in to celo starši z majhnimi otroki. Sprašujem se; ali se res vsem tako mudi, da se spuščajo v takšno nevarnost in z njo ogrožajo sebe, svojega otroka in druge udeležence v prometu? Kako se bo ta otrok obnašal na cesti, ko bo odrasel? Verjetno nič drugače kot njegovi starši, ki se ne zavedajo, da bi jih nepremišljenost in izsiljeno pridobljena minuta lahko stali

življenje, pa ne samo nje, temveč tudi njihovega otroka ali pa morda kogarkoli drugega, prav ničesar krivega.

Prižge se zelena luč. Varno prečkam cesto in kmalu se najdem na avtobusni postaji. Ne morem verjeti; prav občudujem voznike avtobusov, ki morajo voziti pravi slalom, da se varno prebijejo med številnimi avtobusi in pri tem ne povozijo pešcev, ki nenehno tekajo sem ter tja. Razmišljam o novi avtobusni postaji. Vidim jo lepo, urejeno, veliko in veliko bolj varno. Kar oddahnem si, ko se zavedam, da jo že gradijo in želim si, da bi bila čimprej gotova.

Kaj pa naše ceste? Za varen promet so vendar potrebne dobre ceste. Naše so polne lukenj in to celo magistralne, ki si žal, tega imena sploh ne zaslužijo. Na cesto sodijo samo brezhibna vozila, pa vendar se naši ljudje vozijo v avtomobilih, ki bi že zdavnaj sodili vsaj k dobremu mehaniku, če že ne na odpad. Vozniki na cestah naj bi bili obzirni eden do drugega. Vozili naj bi tako, da ne bi ogrožali drugih udeležencev v prometu. Kaj se dogaja pri nas? Mnogi mislijo, da so sami na cesti, da morajo čimprej in za vsako ceno prispeti

na cilj, zato prehitujejo na nepreglednem delu ceste, vozijo preko polne črte in prav izzivajo nesrečo. Nekateri, tisti najbolj drzni, sedijo za volan močno vinjeni ter se ne zavedajo, da lahko postanejo v trenutku morilci.

Po vsem tem se ne čudim, da smo po številu nesreč na samem vrhu v Evropi. Za varen promet bomo morali še marsikaj storiti. Postavljanje prometnih znakov je premalo. Vsi si želimo varnost na cesti in dolžni smo jo zagotoviti predvsem invalidom in majhnim otrokom.

TONI BALAZIČ
8. a razred
O. Š. Kerenčičevih,
Pesnica

V šolo hodim po zelo nevarni poti

Živim v Sneberjah. V šolo v Novo Polje na hodim po Sneberski cesti, ki je zelo stara, ozka in valovita. Ob cesti so šele nedolgo tega postavili znake, ki voznike opozarjajo na previdnejšo vožnjo. Veliko vozil vozi prehitro. Pločnika ob cesti ni, zato pešci hodimo po njej, ves čas pa se moramo umikati avtomobilom in tovornjakom, ki se ne morejo sresti. Pozimi to cesto pluzijo. Zaradi snega ob robu pa je potem še ožja in še nevarnejša za nas – pešce. Ponekod moramo hoditi skoraj po sredini ceste. Če pa avtomobilisti vozijo zelo hitro, se pozimi umikamo kar v sneg, drugače nas brezobzirno poškrbijo

s snežno brozgo.

Najvarnejša je Sneberska cesta poleti, ko je suha in ko ni veliko prometa. Pot od doma do šole premerim v petnajstih minutah. Del poti hodim po Sneberski, drugi del pa po Zadobrovske cesti, ki je na žalost še nevarnejša.

Upam, da bodo Snebersko cesto kmalu popravili, zgradili pločnik in označili kak prehod za pešce. Do tedaj pa bom moral še naprej hoditi zelo zelo previdno, kajti ta cesta je zahtevala že veliko smrtnih žrtev. Med njimi sta bila tudi dva učenca naše šole.

MARKO MODER, 5. a
OŠ Leopolda Mačka-Boruta
Novo Polje

Op.: Naj pripišem, da nam je Marko poslal tale sestavek že v lanskem šolskem letu. Pa me zanima, Marko, če je z novim šolskim letom že kaj drugače: ali še vedno preživijo stare nevarnosti? Ž. D.

V Sloveniji je zelo prijazno in lepo...

Predstavljamo vam Štefana Mikliča, otroka naših zdomcev iz zahodnega Berlina

Srečali sva ga v knjižnici po kulturnem programu, ki smo ga pripravili za goste iz Berlina. Tako sva ugotovili, da za zdomskega otroka zelo dobro govori slovensko. In že je stekel pogovor.

Kje si se rodil?

»V Berlinu.«

Od kod so doma tvoji starši?

»Oče se je rodil v Štatenberku pri Trebnjem, mama pa na Cikavah pri Mokronogu. Najprej sta skupaj odšla v Avstrijo. Zdaj je petnajst let živita v Berlinu.«

Ali pogosto obiskuje Slovenijo, domovino svojih staršev in svojo domovino?

»Domov prihajam vsako leto na dopust in še dvakrat za krajši čas. Včasih gremo na morje. Na Blanci pri Sevnici imamo hišo, kamor se bomo verjetno čez nekaj let vrnili.«

Kdo te je predlagal za zbor pionirjev Slovenije?

»Tovarica Jožica Soko, ki me uči dopolnilni pouk iz slovenščine. Ker igrat trobento, me je določila, da bom nastopal v programu.«

Kdo te je navdušil za igranje in kako dolgo že igraš?

»Trobenta mi je bila vedno všeč in sem starše prosil, naj me pošljejo v glasbeno šolo. Zdaj igrat že četrto leto in nameravam tudi nadaljevati... Igranje je moje veselje.«

Ali ti poleg vseh obveznosti, ki jih imaš, ostane še kaj prostega časa? S čim se ukvarjaš?

»Rad igrat tenis, nanizmi tenis. Treniram borilni šport, a na žalost imam zanj zelo malo časa.«

Ali imaš brata, sestro?

»Da. Z bratom Stanislavom sva zdaj v Sloveniji, imam pa še sestre dvojčici, ki sta stari osem let.«

Kako se počutiš pri nas?

»V Sloveniji je zelo prijazno, lepo. Lepa narava, svež zrak. Spoznal sem nove prijatelje. Mislim, da je vse nezabavno.«

Naš čas se je iztekel. Štefan se je pridružil svojim vrstnikom iz šestega razreda.

Takšen je Štefan, eden številnih otrok naših zdomcev, ki so odšli v tujino za večjim kosom kruha. Nekje pa so še globoke vezi, ki vlečejo njegove starše in njega domov, v Slovenijo.

Barbara Vasle in
Barbara Klincov, 8. b
COŠ Fran Roš Celje

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Med novimi obrazi

Kako hitro je minilo, kajne?! Ja – počitnice, kaj pa drugega! Človek bi najraje kar ne verjel. Saj ni še dolgo, kar nam je DANIELA KORDEŠ iz 8. a razreda osnovne šole Kerenčičevih iz Pesnice takole pisala:

»Končana bo semletka. Ah! Še štirinajst dni pouka. Potem se razidemo. Škoda. Tako dobro se razumemo. Slovo od sošolcev bo težko. Večkrat se sprašujem, zakaj moramo narazen.

Srednja šola. Strogi učitelji. Sprejemni izpiti... Ali se bomo v srednji šoli tudi tako razumeli? Si bomo med seboj tako pomagali kot v osnovni šoli? Ne verjamem. Tam bomo zagrizeni v svoje kontrolne naloge, ker bodo težke in ne bomo imeli dovolj časa, da bi reševali še sosedove. Mogoče pa se bomo še bolje razumeli...

Kako bodo moji sošolci uspeli v srednji šoli? Upam, da dobro. In upam, da so si izbrali pravi poklic, ki jih veseli. ...

Kako bo čez leto dni, ko bomo imeli obletnico vate? Ali bomo tam vsi zbrani? Goto-vo ne bo tako lepo, ker bodo nekateri kadili, drugih sploh ne bo...«

In vendar so od takrat, ko so se te misli mótale po Danijelini glavi (pa verjetno še po čigavi), vmes že cele počitnice. Nas v uredništvu (in verjetno tudi naše bralce mladinske strani TV-15) zanima, kako ste jih preživeli, kaj ste doživeli nepozabnega in izjemnega, pa zato sedaj, ko boste v teh prvih šolskih dneh že tako in tako obujali spomine in pripovedovali sošolcem, napišite še kaj za nas. Tudi kake vaše počitniške fotografije sprejemamo.

Vem, da v teh prvih šolskih dneh v razredu ne bo ravno najbolj resno in to raztrese-
nost razumejo tudi tovariši učitelji; vsaj tisti, ki se spominjajo svojih šolskih jeseni. Potem pa – zgrabite z obema rokama in – glavo na pravo mesto! Tako si boste prihranili očitke samim sebi (ti so hujši, kot če ti kdo drug očita!) ob koncu šolskega leta in seveda pozneje v življenju, saj človek vedno vleče za seboj naložen voz – tistega, kar je pridobil in tudi tistega, kar je zapravil. Bodite prepričani v svoje sposobnosti, tudi če vam kdaj spodleti, pa boste zagotovo dosegli svoj cilj. Ne nakladam, dragi mladi prijatelji, govorim vam iz svojih izkušenj in zato, ker vas imam rada. Nobene kontrolne naloge ne hodite pisat s prepričanjem, da bo ocena nezadostna, ampak nasprotno! Boste videli, kaj vse se da doseči z voljo.

Želim vam eno prijetno in uspešno šolsko leto – od prvega koraka dalje. Tistim, ki ste zapustili osemletko, da bi se znašli v srednji šoli. (Veš, Danijela, človek povsod najde prijatelje, če je samo pripravljen postati prijatelj.) Posebna dobrodošlica pa naj velja vsem slovenskim prvošolcem, z upanjem, da bomo med njimi našli nove dopisnike, ki bodo pisali za TV-15.

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Sončno-senčne strani jadranskih potepanj Dokler bodo veljaki le razpravljali...

Genscher se je napotil h Gorbačovu, Irak in Iran sta se po osmih letih bojevanja zresnili in sedla za pogajalsko mizo, za rešetke so spravili »kokainskega kralja«, Bolivija Roberta Suareza Gomeza, v vseh pogledih pa je bilo vroče tudi doma: vojaško sodišče v Ljubljani je v »imenu ljudstva« obsodilo Tasića, Borštnerja, Zavrla in Janšo, v Beogradu se je na maratonski seji centralni komite ZKJ ukvarjal s kosovskim problemom, kopja so se lomila okoli ustavnih sprememb, Branko Mikulić je napovedal nov val podražitev, na Jadran se je z umirjenim tempom selila povorka sodobnih nomadov, vse skupaj pa nas je pomalem že začela gnjaviti neznosna vročina...

Nekako v teh okvirih se je gibalo moje dopustovanje, ki bi me vsaj v treh primerih skoraj stalo glave (cestnim kamikazam nikoli ne zmanjka domišljije).

Topovi med koprivami

Zlodej je začel brcati že kar na začetku potovanja na toliko zaželeni (in po izkušnjah vedno bolj oddaljeni) Jadran. Skozi mrak smo se prebijali proti bosanski meji, prometa je bilo le malo, tujcev skorajda nič, le tu in tam kakšen Poljak, Nemec.

v tvoje Alpe,« je grozeče zamrmral. In ker nisem imel nikakršnega namena vračati se med moje Alpe, sem ponižno počakal na bencin in zraven premleval, da nikakor ni prijetno v teh časih biti Slovenec.

Tako se je začelo. Ogledoval sem si pokrajino, kolikor se izza volana pač da. In me je krepko udarilo spoznanje, da je kar preveč spominskih obeležij in grobišč iz zadnje vojne močno zanemarjenih, da veliki spomeniki propadajo sredi plevela v pokrajinah, ki so stra-

je vzorno obnovljena in vse kakor predstavlja zanimiv spomenik našega boja; pogled pa odnese na bližnjo cesto, ki je ne uporabljajo več, ob kateri pa so topovi iz zadnje vojne – sredi veličastnih kopriv.

Ni odveč torej vprašanje, ali marsikje že niso začeli pozabljati na čase NOB. In kaj je z očitki, da najsevernejša republika »blati« zgodovinska dejstva? Odnos do zgodovinskih spomenikov zagotovo spada k področju spoštovanja narodove preteklosti. Kaj pa si o vsem tem mislijo tujci, pa je tudi jasno...

Ražanj in nacionalno vprašanje

Vražja gneča. Spuščamo se k morju, cilj je blizu: Ražanj, vasica blizu Rogoznice, kjer so si prostor našli dalmatinski lastniki počitniških hišic. V daljavi se blešči v svojem turističnem razkošju Primošten.

Ražanj premore trgovino. Ta se je letos začela bogato založila, nič več ni treba ure čakati na kruh. Tudi krčmo imajo, čistejšo od vsakega hotela, nekaj hiš, pa asfaltiran vaški trg.

Po zaenkrat še makadamski plati se otovorjeni spustimo k obrežju. Znanec iz Splita že čaka, čaka nas tudi vabljiva morska voda. V zalivu nasproti se ziblje vojaška ladja (upam, da nisem izdal vojaške skrivnosti). Že ob lanskem dopustovanju me je motilo, da je barka tri dni in tri noči nenehno (v prazno) ropotala s svojimi stroji. Najbrž tudi to ni poceni.

Med našim poležavanjem in kopanjem se nam je nabralo smeti. Kaj bi z njimi – stlačili smo jih v polivinilne vrečke in odnesli v Ražanj. Našli smo povsem nove zabojnike, ki pa so bili – zaprti, okoli njih pa so je grmadile raznovrstne smeti. Ko smo jih položili zraven še mi, so nas nadrli. Ko smo jih odpeljali na drugo »bogato« smetišče dva kilometra izven Ražnja, je nad nas prišla mogočna domačinka, kar s kamnom. In ko nam je vse skupaj že presedlo, smo vrečke – zabrisali za ograjo...

Vrečke je bilo videti raztresene po cesti še nekaj dni. Krajevni veljaki so v ražanjski gostilni razpravljali o novi strategiji lociranja zabojnikov, o njih prevzemu, odvozu, plačilu – za prihodnje leto; zdajšnje vonjave niso bile nikomur mar.

Vaška »gostiona« je sicer imela na moč pestro nacionalno sestavo. To smo občutili na svoji koži. V – glede na lani še kar prijaznem – pogovoru so nam Bosanci očitali, da smo Slovenci egoisti, ki da nimamo nikakršnega razumevanja za težave manj-razvitih in ki stiskajo denar za svoje, nekajkrat boljše življenje. Srbi so nam podtaknili vtikovanje v njihove – in samo njihovih, naj se ve – zadeve, ki jih bodo zlahka rešili sami, postrani so nas gledali tudi Hrvatje. Vsi skupaj pa so se zgražali nad našim povsem nerazumljivim odnosom do JLA. Separatistične tendence, egoizem, sebičnost, nerazumevanje, domišljavost, izkoriš-

čanje Juga itd., vse to nam je bobnelo po ušesih in poslej smo raje ostajali doma, da v samotni nekako rešimo naše nacionalne težave, kajti, kot je dejal gromoglasni Bosanec, slovensko nacionalno vprašanje ni stvar le vas, Slovencev, pač pa vse Jugoslavije.

In tako se je zgodilo, da preprosto nismo imeli kam parkirati avtomobilov. V vsakem primeru ni bilo nekaj v redu, dokler se nas ni usmilil domačin z besedami: »Bogme, neznam, šta jim je!« Če le kje, smo tu občutili, da je oblasti uspelo skregati ljudstvo!

»Mleka ni, čakamo na nove cene!«

Dopoldne. V Ražnju ni kruha. V Rogoznici dvajset-

starejša Italijana, desno nemški par, prav tako starejši. Naenkrat natakarka nekaj piči, zdvija proti vratom, stopi na ulico, nas zaklene in potem ga kakšnih dvajset minut ni...

Primošten se je letos popravil, prijaznejši so, ponudba je boljša, tudi postrežba, gneča na vsakem koraku. Gostinski delavci pa vendarle opozarjajo, da je prometa manj. Časopis Slobodna Dalmacija objavlja nasprotujoče si podatke. Kdo ima prav?

Ko se vrnemo iz Rogoznice, nas pozdravi razjarjeni prijatelj. V Ražnju so mu zagrozili, da mu bodo razbili avto, če ga ne premakne, ker da ovira prevoz. Oviral ni nikogar, tamkaj je bilo prostora še za tank...

Počasi se je naše bivanje – tudi med prijaznimi ljudmi končavalo. Po na novoasfaltirani cesti se zapeljemo v strmino. Gneča. Kolon Poljakov ni ne konca ne kraja. Njihovi improvizirani boljši trgi na vsakem koraku. To-

Zamika nas Medjugorje, kraj Marijinega prikazovanja. Po planjavi neznosno tolče vročina, vse je rjavo, poklapano, v samem Medjugorju pa – resnični čudež. Marija je v to hercegovsko revščino pritegnila domala ves svet. Cerkveni možje nenehno bero maše – v vseh jezikih sveta. Črnci se bratijo z Indijanci, belci s Kitajci in Japonci... Vse je en velik posel, pri katerem pa so debelejši konec potegnili cerkev in zasebniki, nekje vmes pa, povsem nespretno in ne vedoč, kaj bi, telovadi oblast. Birokratska srenja očitno še ni razčistila z ideološkimi pomisleki.

Kdo nas bo torej rešil?

Po sedmih letih, kar se je Medjugorcem prikazala Marija, (v obliki množice novih hiš) se njihova pošta sramežljivo skriva v rumenem kiosku, pred nekaj govorilnicami pa se nenehno nabira vrsta obupancev, ki bi radi telefonirali v München, Pariz, New York, kdo ve kam. Ob

Medjugorje: kako pobirati plodove čudeža, se bo bržkone treba učiti pri cerkvenih možeh.

V enem naših avtomobilov (bilo nas je več) se je zasvetila rdeča lučka. Zmanjkalo je bencina. Danilo se je.

Niti ena sama črpalka vse tja do odcepa za Bihać pa ni bila odprta! Sredi turistične sezone takorekoč, sredi upov, da nas bodo novci tujcev potegnili iz krize... Ko-

hovitvo krvavele v svojem boju za svobodo. V tej luči postane priseganje na spoštovanje narodnoosvobodilnega boja kar nekam ohlapno, neiskreno.

Mučno utišani zaradi incidenta pred bihaškim odcepom se ustavimo na prostornem parkirnem prostoru, ob

Rogoznica: prijetno mestece bi bilo še prijetnejše, če ne bi bilo treba na kruh čakati v metrskih vrstah.

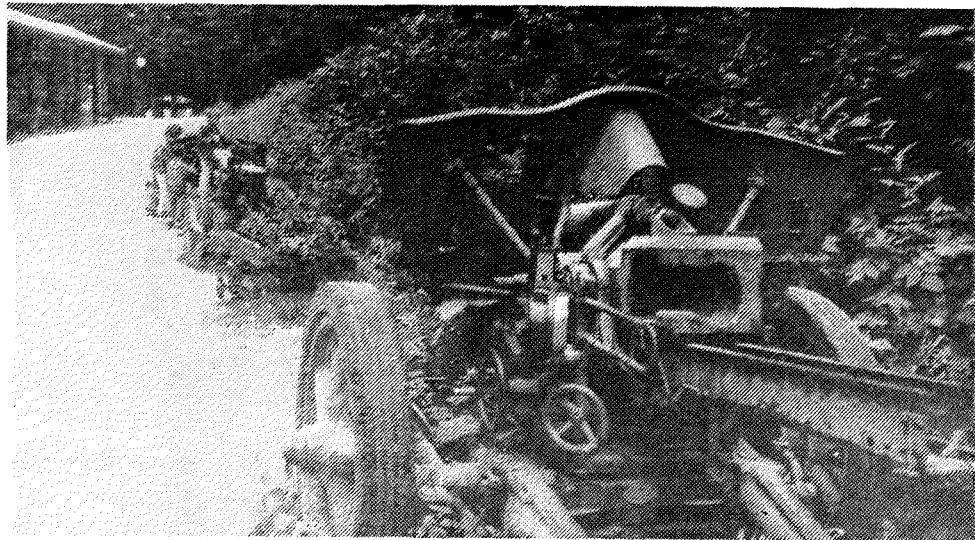
lone godrnjačev so kdove koliko časa čakale pred bencinskimi črpalkami, da se jih vendarle nekdo usmili.

Postavil sem se na rep kolone, ki je živahno preklinjala v več jezikih. Čakali smo na šesto uro, ko naj bi se začel črpalarski čudež. In ko se je začel, nisem preprosto zdržal, da ne bi črpalkarju oponesel, da zahteva turistična sezona drugačno ravnanje, po meri turista in ne po meri občinskih odlokov.

Mož je strmo pogledal na registrsko tablico in vse mu je bilo jasno. »Če ti kaj ne paše, se lahko ta hip vrneš

katerega robu se košati nekakšna planinska restavracija, koč, vrag sigavedi kaj (precej na visokem smo, na nekakšnem gorskem prelomu). Ne moremo verjeti očem: tako s smetjem nastlana počivališča tik ob cesti, vsem na oči, še nismo srečali. Ob hotelu se bohotijo koprive. Od vidno neprijazne gostinske osebe izvemo, da se kraju pravi Oštrej.

Otroci izbrskajo pomembno zanimivost – nad počivališčem, ki sicer premore miže in klopi, na tirih počiva Titov vlak, lokomotivica s nekaj vagoni. Kompozicija

Oštrej: zgodovina v koprivah

metrska vrsta. V nobeni trgovini ne dobiš mleka. Zakaj? Nadvse flegmatični prodajalec se široko nasmeje: »Čakamo na nove cene!« Cene v Rogoznici pa so prav zanimiva reč, menjajo se, kot pač komu ugaja. Niti tri dni niso enake.

Pred mostom se zapodimo na pivo. Natakarka, imun za dogajanje okoli sebe, naveličano pove, da je za več kot 30 odstotkov manj prometa od lani. V sosesčini sedita dva

vornjakov na pretek, miličnikov, ki bi preprečevali zastoj, nikjer. Po bosanskih cestah pa so sicer precej dejavni – če pri vožnji po vaseh samo malo prekoraciš hitrost 50 km na uro, te takoj najdejo...

Mostar. Mladenčić na znamenitem mostu, nekakšen poklicni skakalec v globino, je pripravljen skočiti – vendar ne za starih pet milijonov. To pa ne gre v glavo niti nemškemu turistu.

Most na Neretvi: temu znanemu zgodovinskemu kraju zagotovo ne bi škodilo malo več urejenosti.

desetih je kiosk nepreklicno zaprt – uslužbenci so na malici. Vsi.

Se je pa v Medjugorju nabralo vse polno jugoslovanskih turističnih agencij, zastopana so skoraj vsa pomembnejša. Zatakne pa se spet pri parkiriščih, tudi pri siceršnji komunalni urejenosti. Plodove Marijinega prikazovanja torej najpridneje pobira – Cerkev...

Pametni ljudje so izračunali: doslej je Medjugorje obiskalo okoli 700000 ljudi, v glavnem tujcev (v kraju je zanje plačilno sredstvo kar njihova valuta), območje pa premore že 6196 ležišč. Če bi ta ležišča bila polno izkoriščena (in primerno obdavnjena) 180 dni na leto, bi družbi to prineslo 3,4 milijarde dinarjev (!).

Doslej na te podatke menda še nihče izmed pristojnih ni reagiral. Je že tako: če nas po vsem tem ni rešil čudež, kdo nas potem bo?

Do slovenske meje se še marsikaj zgodi. Recimo, ko hočeš v Banja Luki natočiti bencin, jih nadvse moti sloveska registrska tablica. Nalašč te potisnejo na konec vrste. Svetovnih jezikov ne znajo, v nos jim gre trgovina Poljakov. Teh je res kot listja in trave, toda tudi Poljaki so turisti, mar ne?

No, na morju smo letos – kaj se ve, morda zadnjič – le bili. Cene namreč povzročajo omedlevico, slabo voljo, prerekanja, mednarodni odnosi pa so še za povrh. Prekrasen pa bo tisti dan (če ga doživimo), ko se bo vsak zanimal zase in za svoj prag ter gledal pod prste – sebi.

Milenko Strašek

Nada Škoberne-Likar

Nada Likar je bila rojena v Dolškem pri Senovem leta 1916. Skupaj s sestro Doro sta bili partizanki. Bila je v tehniki Askerc pod Zajeslami pod Bohorjem, ki jo je vodil Alojz Avenik iz Senovega. Izdana je bila konec februarja 1945. Vse v tehniki so ujeli, odpeljali v Rače in nato v Celje. Nado in njeno sestro so zaprli v starem pisarni vse do osvoboditve. Ob večerih je skupaj s sestro in Avenikom prihajala v Pusto Lošce k Zupancu, da so se nahranili in sprehodili, saj so bile cele dneve v tehniki, ki je bila v skalni votlini. Od takrat dalje mi je Nada s svojo nežno mladostjo ostala v spominu, prijateljica pa sva ostala tudi po vojni. Bila je uslužbenka okraja Krško, ustvarila si je tudi družino. Bila je skromna in delovna ter aktivna družbenopolitična delavka. Za svoje delo in prispevek v NOB je bila odlikovana. Pokopali smo jo februarja na brestaniškem pokopališču.

Antonija Turk

Rodila se je leta 1919 v vasi Veliko Ubeljsko pri Postojni. Izhajala je iz zavedne slovenske družine, ki se je ob kapitulaciji Italije vključila v NOB. Bila je kurirka, aktivistka AFŽ pivskega okrožja. Leta 1944 je postala članica finančnega oddelka okrožja Pivka. Avgusta 1944 je postala članica Južno-primorskega okrožja, maja 1945 je postala članica finančnega oddelka tržaškega okrožja v Trstu. Po vojni je bila aktivna na področju kulturne dejavnosti.

Zorko Zgonik

Na pokopališču v Prvačini smo se poslovili od Zorka Zgonika, rojenega leta 1925 v Bukovici. Kot sedemnajstletnega so ga Italijani odpeljali v bataljon speciale, od koder se je vrnil domov šele po kapitulaciji Italije. Po prihodu domov je odšel v NOV in se boril v vrstah garibaldinske brigade.

Karlo Kranjc

Lanskega novembra smo se poslovili od tovariša Karla Kranjca. Rodil se je pred štirinajstimi leti v Postojni. Že pred vojno se je kot 15-letni vključil v protifašistično organizacijo TIGR in v letu 1941 v OF in mladinsko organizacijo in bil kot politični aktivist leta 1943 aretiran. Po kapitulaciji Italije je deloval na Pivškem okrožju, vključil se je v Dolomitski odred in končal vojno kot komisar bataljona s činom majorja. Po vojni je opravljal odgovorne naloge na ministrstvu za trgovino in preskrbo, v gospodarski delegaciji v Trstu, v komisiji za državne meje z Italijo in pred upokojitvijo v gospodarstvu kot direktor uvoza in izvoza v ljubljanski Elektrotehni. Ves čas je deloval tudi v družbenopolitičnih organizacijah in krajevni samoupravi.

Anton Kramar-Zvone

Maja letos smo na Tolminskem pokopališču pokopali Antona Kramarja-Zvone, rojenega v Podlubi-nju, nosilca partizanske spomenice 1941. Ko je besnela vojna v Spaniji, se ji je nameraval priključiti. Zato je pobegnil najprej v Jugoslavijo, vendar se mu želja ni izpolnila. Ob razpadu Italije je bil komisar bataljona v Prešernovi brigadi, bil je tudi orožar 31. divizije. Veliko je pripovedoval o teh časih. Nekoč so se nahajali na Notranjskem v bližini Logatca. Precej dela so imeli z umikajočo italijansko vojsko. Eden izmed italijanskih vojakov kraljevega pehotnega polka je ostal v vasi in pri znancih čakal na izid dogodkov. Kot komisar in več italijansčine ga je poiskal in se z njim pogovoril. Bil je pošten, predstavil se je kot Gvido Fantini iz mesta Forli. Da ni odšel z umikajočo enoto v Italijo, je bilo vzrok ljubezensko poznanstvo. Takoj se je strinjal z vstopom v partizanske vrste, vključil pa se je v Zvonetov bataljon. Bil je za inštruktorja v orožju italijanskega izvora, predvsem mitraljeza Fiat. Kasneje so ga premestili v znano italijansko partizansko brigado Garibaldi in se je v tej enoti boril do osvoboditve. Ko so enote NOV vkorakale v Trst, sta se z Zvonetom sončnega dne v maju 1945 leta srečala na cesti iz Gorice v Tržič (Monfalcone). Bil je na čelu kolone z oznakami komandirja čete, srečanja pa je bil vesel. Od tedaj ga Zvone ni več videl. Zvedel je, da je po končani vojni odšel domov v Italijo in izginil na nepojasnjeno način, kot mnogo italijanskih partizanov, ki so bili v Italiji obsojeni in preganjani kot zločinci.

Andrej Tronkar

Zadnje dni februarja smo se v Solkanu poslovili od Andreja Tronkarja, rojenega pred sedemdesetimi leti v Gornjem Cerovem v Goriških Brdih. Leta 1941 je bil vpoklican na odsluženje vojaškega roka v italijansko vojsko. Po prihodu v Afriko je bil zajet. Decembra 1943. so se slovenski ujetniki uprli proti upravi ujetniškega taborišča in pristopili NOVJ. Kot prekomorec se je boril po vsej Dalmaciji in drugod. Bil je ranjen in ostal invalid. Po vojni je bil aktiven družbenopolitični delavec in nosilec dveh odlikovanj.

Ivan Kmetec

Ivan Kmetec se je rodil leta 1917 na Dovškem, v krajevni skupnosti Senovo. Bil je rudar, rudarski nadzornik in poslovodja jamskega obrata rudnika Senovo. Po upokojitvi je opravljal delo tajnika krajevnih skupnosti Senovo. Od leta 1944 je bil borec Kozjanskega odreda in član godbe na pihala tega odreda. Januarja 1945 je bil zajet in odpeljan v taborišče Dachau. Po vojni se je vrnil domov na delo v rudnik. Za zasluge med NOB in po njej je bil odlikovan z medaljo za sluz za narod, v delovni organizaciji pa je prejel vrsto odlikovanj za izredne zasluge. Od tovariša Kmeteca smo se poslovili avgusta na Senovem.

Anton Prosenec

V devetdesetem letu je umrl Anton Prosenec. Rojen je bil v rudarski družini. V stari Jugoslaviji je bil delavski zaupnik. Kot starejši delavec se je aktivno vključil v NOB, v Kamniško-zasavski odred in dolensko inženirsko brigado. Opravljal je delo političnega delegata in pomočnika komisarja čete. Po vojni je bil aktiven v vseh političnih organizacijah. Imel je več vojaških odlikovanj. Od njega smo se poslovili na zagorskem pokopališču.

V 75. letu starosti je v Škofji Loki umrl nosilec Partizanske spomenice 1941 Drago VRANIČAR-Fedja.

Za narodnoosvobodilno gibanje je začel delati leta 1941, decembra istega leta je vstopil v Cankarjev bataljon. Sodeloval je v bojih na Valterskem vrhu in v Dražgoški bitki. Leta 1943 je kot terenski delavec delal v Škofji Loki, Godešiču, Ratečah in Dragi, nato je bil do osvoboditve v Gorenjskem odredu z nalogo organiziranja puškarske delavnice A-13 v škojeloških hribih.

Po osvoboditvi je opravljal odgovorne dolžnosti v občini Škofja Loka.

Za svoje delo je prejel več odlikovanj in družbenih priznanj.

★

V 66. letu je v Mariboru umrl nosilec Partizanske spomenice 1941 Jože GABRIJELČIČ-Pepi.

Leta 1941 je bil vključen v napredno delavsko gibanje, decembra 1941 je vstopil v Grosupeljsko četo, nato je bil v II. Štajerskem bataljonu, v II. grupi odredov, v Gubčevi brigadi in nato do osvoboditve kot bolničar v slovenski centralni vojni partizanski bolnici.

★

V 80. letu je umrla nosilka Partizanske spomenice 1941 Ivanka Zigmund.

V napredno delavsko gibanje se je vključila že pred vojno, v organizirano delo OF pa takoj po začetku vojne. Bila je članica okrajnih in rajonskih komitejev KPS in odborov OF na Notranjskem ter borka Zidanškovega bataljona in Notranjskega odreda.

Po osvoboditvi je delovala v ZKS in SZDL okraja Rakek in Postojna.

Občinski odbor ZZB NOV Izola sporoča:

Na izolskem pokopališču smo se od novembra 1987 pa do aprila 1988 poslovili od tovarišic in tovarišev:

Janka Lesa, rojenega leta 1893 v Kostojniku v občini Krško. V NOV se je vključil kot terenski aktivist junija 1943. leta in delal do konca vojne.

Kristine Les, rojene leta 1899 v Arnovem selu. V NOG se je vključila junija leta 1943 kot terenska aktivistka za Kozjanski odred in delala do konca vojne.

Antona Markoviča, rojenega leta 1907 v Biljanah. V NOV je vstopil septembra leta 1943 in se bojeval v Briško-beneškem odredu; od leta 1944 pa do konca vojne je bil komisar pri komandi mesta Kojsko. Imel je čin kapetana in je nosilec treh odlikovanj.

Franca Vuge, rojenega leta 1923 v Vedrijanu. Od septembra 1943. leta je bil udeleženec NOV. Za zasluge med NOB je bil trikrat odlikovan.

Ivanke Božič, rojene leta 1923 v Razdrtem. Od leta 1944 je bila udeleženka NOV. Delala je kot terenska aktivistka in bila odlikovana.

Vere Mlinar, rojene leta 1925 v Rečici ob Savinji. V NOV je stopila avgusta 1944 v operativno enoto Pohorskega vojnega področja. Bila je bolničarka. Z NOG pa je sodelovala že leta 1943. Za zasluge je bila odlikovana.

Albina Pečarja, rojenega leta 1926 v Strunjanu. V NOV je odšel julija 1944 v Belokranjsko brigado, nato je bil zajet in odpeljan v taborišče Mauthausen. Odlikovan je bil z medaljo zaslug za narod.

Marije Dodič, rojene leta 1898 v Obrovem. Bila je vdova po padlem borcu.

Franca Seražina, rojenega leta 1924 v Stomažu. Od januarja 1944 je bil udeleženec NOV, bojeval se je v 30. diviziji, 17. brigadi Simona Gregorčiča in bil dvakrat odlikovan.

Marije Dolenc, rojene leta 1901 v vasi Mala brda. Od septembra 1943 je bila udeleženka NOV. Delala je kot terenska aktivistka, bila je predsednica AFŽ in odlikovana z medaljo zaslug za narod.

Jožeta Volka, rojenega leta 1911 v Gradišču. Od leta 1944 je bil udeleženec NOV. Delal je kot terenski aktivist, bil zajet in odpeljan v Dachau.

Adolfa Vončine, rojenega leta 1926 v Črni na Koroškem. Udeleženec NOV je bil od leta 1943 in odlikovan z medaljo za hrabrost.

Skrhano prijateljstvo

(Zgodba iz Celjskega)

Začelo se je že v stari Jugoslaviji. Zaradi mejá. Nekdaj, pred mnogimi leti, sta bila Oreničev in Glinškov zlita v en sam velik grunt. Ne vem natanko, kdaj je bil razdeljen, pripoveduje znanec. Možitev tukaj, ženitev tam, meje pa so se zabrisovale...

Nekako leta 1936 se je začelo z mejo med Oreničevo in Glinškovo njivo. Stari Glinšek je začel prvi trditi, da je stari Orenič preveč odkosil. Orenič je bil čvrst možakar, pa jezav in je Glinšku primazal nekaj klobut. Bila sta sama, prič ni bilo. Toda stari Glinšek je vseeno vložil tožbo.

Tožarjenje je trajalo vse do začetka vojne. Ko pa so vkorakali Nemci, je bilo tudi s tožbami konec. Ker je stari Glinšek že prej rad govoril o Nemcih, ga je stari Orenič zbadal.

– No, ti lakomnež, zdaj me pa Hitlerju zatoži!

– Ni prepozno, so se zabliškale Glinškove oči.

Rodni pa sta bili obe družini. Kakor naročeno: Orenička je povila dva fanta in dve dečki in prav tako tudi Glinšca. Staro sovražstvo je z začetkom vojne nekako prenehalo, otroci, zdaj že vsi tako rekoč odrasli, pa so živeli v lepem sožitju.

Nemško nastrojena ni bila nobena družina, čeprav je bilo v kraju kar precej privržencev takrat mogočne Nemčije. Pravzaprav niso bili za Hitlerjev nacizem. Precej starejših je bilo v Nemčiji še pred Hitlerjevo oblastjo ali pa so pomnili »zlate« čase pokojne Avstro-ogrske. Izstopali so pač tisti, ki so znali nemško. Bili pa so tudi taki, ki so se Hitlerjevega prihoda veselili. Med kmeti tisti, ki bi sicer šli na boben, med delavci pa vsi brezposelni. V takojšnji zaposlitvi, v debelejšem kosu kruha, so pač videli boljše življenje. Kaj politika, kruh, kruh!

Misel na lepše življenje pa je precej zbledela, ko se je začelo izseljevanje, zapiranje, mučenje, streljanje. Kmalu pa se je razvedelo, ko se je začela mobilizacija za nemško vojsko, da je nekaj fantov enostavno izginilo. Kam? V neznanu, v gozdove, hribovske kmetije...

Oreniči so na kozolcu skrivali tri partizane. Kako se je to razvedelo, ni znano. Oreniči so sumili Glinške. Kdo? Stari, stara, kdo izmed sinov, hčera? Ali je res vzkliko staro sovražstvo? Zagotovo niso vedeli. Toda, kot strela z jasnega so se na dvorišču prikazali nemški žandarji. Ker pa so brskali po hiši in marofu, so se partizani pognali v beg. Toda oko Nemca je kakor radar. Rafal za rafalom.

– Halt, halt!
Dva sta jo sretno odnesla, enega pa je prehučo zadelo. Vsega v krvi so odpeljali v celjsko bolnico.

– Ni mi znano, kako je končal, je znanec nadaljeval.

V nemško vojsko

Starega Oreniča pa so med zasliševanjem v domači hiši pretepli do nezvesti, naslednjega dne pa v Stari pisker. Andrej, starejši Oreničev sin, je šel k nemškemu županu in mu zagotovil, da gre prostovoljno v nemško vojsko, samo da izpustijo očeta.

Tako se je tudi zgodilo: stari Orenič se je vrnil s podpludbami, Andrej pa je postal nemški vojak in se po treh mesecih znašel na ruski fronti.

Glinškov starejši, Miha, pa je dobil poziv in tako ni šel prostovoljno. Oreniči niso prestopili praga Glinškove hiše. Oreničev drugi sin, Marko in Glinškov Stanko sta bila oba rojena šestindvajsetga. Oreničev je čez noč izginil, Glinškov Stanko

pa je čakal, da ga pokličejo v »arbjatzdinst«.

Mine nekaj mesecev, ko pozno v noč zaropota po Glinškovih vratih. Stari sprašuje zdaj po nemško, zdaj po slovensko, kdo da je. Ko pa udarjanje po vratih le ne preneha, končno prižge luč in odpre. Med vrati zagleda

– Dobili smo pošto, da je sinu na ruski fronti razcefralo desno nogo. Poglejte, preberite, jim je molil pisanje pod nos.

Pa so kljub temu brskali po kleti, lezli na marof, kozolec, drvarnici, listnjači.

Vse do konca vojne jim niso prišli na sled.

Klic v prazno

Neke noči, na jesen leta 1944., se je na Glinškovem dvorišču nagnetlo kar lepo število partizanov. Pošteno

da tri oborožene fante, med njimi Oreničevega Marka, ki odločno zahteva.

– Pokličite Stanka!
In tako je moral mladi Glinšek še tisto noč v brigado. Sovražstvo med Oreniči in Glinški pa je še huje vzplamtelo.

Glinšek se je obrnil po vetru. Nemški župan Zegnar je bil pogosto v gosteh. Tako je dobil nekaj kmetijskih strojev in ker je znal Glinšek nemško precej dobro, sta z županom že kar tovariško kramljala. Župan je Glinška kajkrat spraševal, kje da je mlajši sin. Glinšek pa je kazal čez cesto.

– Oreničev bandit ga je na silo odpeljal. Oreničev ni dosti pridra.

– Podpirajo bandite?
– Tega ravno ne vem. Starejši je šel prostovoljno v vašo vojsko, mlajši pa prostovoljno v hosto. Moj starejši, Miha, pa je v Afriki, pri Romlu.

Oreniči pa so imeli težave zaradi tistih treh partizanov. Kaj so celjski gestapovci izvlekli iz ranjenca, nikomur ni znano. Nekateri trdijo, da so ga po zasilnem ozdravljenju strahotno mučili, potem pa ustrelili. Na kozolcu so se skrivali kar precej časa in Oreniči so lepo skrbeli zanje. Izdajal ni, sicer bi Oreniči pošteno nastradali, saj sta Oreničevi deklini, čeprav mladi, bili kurirki. Nič ne bi pomagalo Andrejevo prostovoljstvo; gestapo pač ni poznal milosti.

Kljub temu pa so se nemški žandarji, policisti, tudi gestapovci in celo ovaduh pri Oreničih velikokrat oglašali. Ni bilo malo preiskav in zasliševanj, vprašanj.

– Podpirate bandite, ha?

– Stari Orenič, ki je prav tako znal nemško – Glinšek in Orenič sta bila avstroogrska vojaka, oba sta hranila medalje za hrabrost iz prve svetovne vojne, je nekam žalostno odgovarjal.

je zaropotalo po vratih. Stari Glinšek je vedel, da gre skoraj vsak večer skozi vas nemška patrulja. Odprl je okno in v noč na ves glas kričal:

– Hilfe, hilfe, banditen!

– Klic na pomoč je zletel v prazno temo. Partizani so pač dobili, kar so potrebovali: hrano, nekaj vina. Komandir je dal potrdilo in pobrala jih je tiha noč. Oči stare Glinšce pa so le zavrtale v množico in v postelji je starem zaupala.

– Oreničevega sem videla...

– Sem si kar mislil...

Glinški so dobili obvestilo, da je sin Mihael častno padel za rajh in firerja, iz hoste pa da je Stanko ranjen, da je na zdravljenju v partizanski bolnici.

Sredi maja 1945. Ko da bi se zmenili; trije so se vrnili: Najprej Oreničeva dva, Andrej s pod kolenom amputirano desno nogo, Marko čil in zdrav z odlikovanji na prsih, nazadnje pa še Glinškov Stanko. Tudi on je nosil medaljo za hrabrost, toda desna roka je bila brez dveh prstov.

Prav tisti čas je razsajala griža, ki je pobrala Glinškovo mlajšo hčer in staro Oreničko, ki je že itak bila vse-skozi bolehná. Žalost v obeh družinah. Stari Glinšek je kahal jezo in sakramental.

– Vse, vse Oreniče naj bi griža zadavila!

Andreju so mnogi krajani obrnili hrbet, mnogi so mu očitali tisto nesrečno prostovoljnost. Če se je le bil kje prikazal, je slišal očitek.

– Prostovoljec, Hitlerjev ljubljencek!

Samo dobro leto je izdržal, potem pa je ilegalno prebegnil v Avstrijo, odkoder se ni oglasil polnih dvajset let. Po desetih letih bivanja v Avstriji se je preselil v Zahodno Nemčijo. Ker je bil izučen

avtomehanik, je povsod hitro dobil zaposlitev.

Po vojni

Svoboda je zlata, svoboda je vse... To je res. Za kmeta pa so nastopili težki časi: obvezna oddaja, mlade so zvalili v fabrike, rudnike, ni bilo delovne sile. Oreničev Marko je moral nazaj v vojsko.

Glinškoveu ni bilo treba. Zaradi ranjene desnice. Starejša Oreničeva je prva zapustila dom. Poročila se je, se zaposlila v tovarni, si ustvarila svojo družino, čeprav jo je oče skoraj na kolenih prosil, naj vendarle ostane doma; prvi dve povojni leti sta bili za starega Oreniča najtežji, vendar sta z mlajšo hčerjo premagala vse težave.

dobro kmetoval, vključil pa se ni nikamor.

Rojevali so se otroci, pri Oreničih in pri Glinških. In rasli, se lepo razvijali. Po dvajsetih letih je prvič prišel Andrej na obisk. O, kako so ga krajani obkrožali, spraševali, kako je v Nemčiji, kako je gori s kmetijami! Skoraj se mu ni poznalo, da je pod kolenom desna noga ortoped-ska. Oženil se je bil s Slovenko, ki je ilegalno prišla v Zahodno Nemčijo. Imel je svojo avtomehansko delavnico in s trdim delom postal bogat. Gori je organiziral slovenski pevski zbor, organiziral je letne shode Slovencev.

– Tebi je lahko, ko si bil nemški prostovoljec, se je obregnil Glinškov Stanko.

– Na, na, na! je trikrat zamahnil Andrej s težko roko, da je Stanko padel pod mizo.

Andrej je že imel nemško državljanstvo, tega pa so bili krivi zgolj domačini. Čeprav je med Glinški in Oreniči sovražstvo znova vzkilo, je Andrej z družino skoraj vsako leto prihajal za nekaj dni domov in Marku pomagal z vsem mogočim.

Prepiri se nadaljujejo

Zdaj sta Marko in Stanko že oba preko šestdeset, oba sta že nekajkrat dedka in vendar je prišlo do spora zaradi iste meje kot pred mnogimi leti. Marko da je za dve brazdi šel v Glinškovo. Prišli so geometri in ugotovili prav nasprotno: Stanko je leta in leta pridno oral za tri brazde Oreničeve zemlje. In sta se udarila kar vpričo geometrov. Zdaj je prvi udaril stari Glinšek, da se je staremu Oreniču iz nosa pocedila kri.

– Andrej je prostovoljno služil Hitlerja! Ti si kriv, da nimam prstov na desni roki! Oreniči ste bili vedno hinvavci!

Marko si je hitro opomogel. Telesno malo šibkejši, toda ena sama mišica. Izpod bil je Stanka, ta je padel znak in Marko ga je začel obdelovati – kamor je pač padlo.

– Tebe sem prisilno mobiliziral! Nemškemu županu je tvoj foter v rit lezel! In ko smo ponoči prišli, je na ves glas kričal: hilfe, hilfe! Na, na, na!

Če geometrov ne bi bilo, bi se bržkone do smrti stolkla. Spet zaradi meje, zaradi nekaj arov zemlje. O, zemlja spet dobiva svojo ceno. Ljubezem nima meja, pa tudi sovražstvo ne. In vendar se je nekaj nenavadnega zgodilo.

Med Oreničevo Marjeto in Glinškovim Mirkom se je

vžgala neverjetno topla ljubezen. Naj sta stara dva še tako rohnela, naj je še tako bliskalo, grmelo, treskalo, ohcet je bila tu, čeprav ne cerkvena.

Oba namreč delata v istem podjetju, oba sta tekstilna inženirja prve stopnje, oba sta člana ZK. Andrej je že pred leti, ko je zvedel za ljubezen, naložil v naših bankah nič koliko deviz v času, ko so v tujini na veliko pisali, da je v Jugosloaviji gospodarstvo bolj v zdrsu. In tako sta mlada dva dobila lepo hišo.

Stari Orenič se je nekako sprijaznil, stari Glinšek pa ne in ne.

– Oreničevega praga ne prestopim! je sakramental.

Stari Oreič pa se je potihotaj spraševal.

– Kje je zdaj tisto naše partizansko tovarištvo?

Marjetina priča je bila Andrejeva hčer Mojca, Mirkova pa sam direktor njenega podjetja.

Stari Glinšek je stiskal zobe, preklinjal Oreniče, tuhtal in tuhtal. Kaj, le kaj bi našpičil?

Na Oreničevem dvorišču je med drugim stal tudi Andrejev mercedes. Glinšek je poiskal velik bel list, najprej je v zgornjem levem kotu narisal kljukasti križ, čez list pa napisal: »To je limuzina Hitlerjevega prostovoljca.«

Ko se je zdanilo, ko je ohcet ponehaval, ko so prišli na zrak in zagledali listič, pa križ in napis, so vsi vedeli, da je to Glinškovo maslo. Najprej ga je hotel, še vedno krepak in močan Andrej, poštno premlatiti. Premislili so, klicali može postave, ki so Glinška trdo prijeli. Priznal je.

– Tožil ga bom! je sikal Andrej.

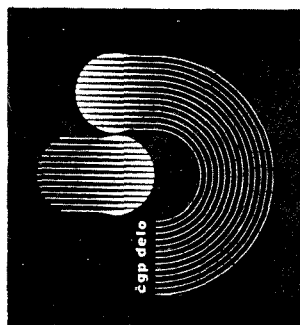
– Jaz tudi! je stiskal pest še kar močan Marko.

V razkošnem vozičku se brezskrbno smeje vnucek Marko, na sodišču pa teče tožba kakor pred mnogimi leti: ne zaradi sramotilnega lističa, marveč zaradi iste meje, zaradi katere sta se pred mnogimi leti stepla in tožarila prastari Orenič in prastari Glinšek.

– In zakaj mi vse to pripoveduješ? vprašam znanca.

– Poslušaj, tovarištvo se je kovalo v jarkih prve svetovne vojne, štiri leta smo ga varili v hosti, zdaj pa se podira od tal do vrha. V partizanih so streljali za kos ukradenega kruha, danes pa za ukradene milijarde delijo odlikovanja...

Drago Kumer

ČGP DELO

Časopisno in grafično podjetje Delo

TOZD Tisk časopisov in revij
TOZD Grafična priprava
TOZD Knjižni in komercialni tisk
TOZD Grafična dodelava

61000 LJUBLJANA, Titova cesta 35

p. p. 29

Telefon (061) 315-366

Telex: 31291 yu dtlj

Predstavništvo Beograd:

Moše Pijade 12

Telefon (011) 336-094 in 335-089

Dejavnost TOZD

– stavljenje (foto, lino, mono), izdelava enobarvnih in večbarvnih filmov in klišejev

– roto-ofset časopisni in revialni tisk

– ofset in knjigotisk (eno in večbarvni)

– grafična dodelava (knjigoveznica)

Kako polomiti zobe inflaciji?

Zavarovanje, ki vnaša novost

Inflacija, ki ji, vsaj zaenkrat še ni videti konca, se vse bolj zajeda v sleherni žep, to pa pomeni, da smo se v vsakdanjem življenju navadili, da bolj kot kdajkoli pri sleherni finančni operaciji vnesemo vanjo tudi te elemente. To je hkrati tudi porok, da bomo vložen denar ohranili neokrnjen.

Tako razmišlja tudi Zavarovalna skupnost Triglav, ki je v klasično zavarovanje ne-premičnin, pa tudi vse mehanske opreme v stanovanjskih hišah, obrtniških delavnicah, počitniških hišicah in drugod, skupaj z vodovodno in električno napeljavo, raznimi črpalkami, delovnimi stroji ter zlatnino, umetniškimi predmeti itd. vnesla nekaj novosti, katerih edini namen je zaščititi zavarovanca pred naraščajočo inflacijo.

Doslej ob sklepanju pogodb ni bilo treba misliti na zmanjševanje vrednosti dinarja, niti o tem, da zna biti zavarovalna vsota, za kakršno si se odločil, kaj hitro prepolovljena in tako znatno manj učinkovita v primeru nezgode, ko je treba globoko poseči v žep. Tudi mesečna preračunavanja inflacijske stopnje bi zadevo močno zapletla, saj bi zahtevala veliko

časa in neskončno administriranje.

Zavarovalnica je, da bi zaščitila interes zavarovancev, oziroma občanov, ki so ji zapuili svoj denar, ubrala novo pot: zavarovanec si bo lahko inflacijsko stopnjo izbral sam, po svoji lastni presoji in to ob sklenitvi pogodbe, ta pa bo razpeta med petimi in enajstimi odstotki.

Zadevo bo najlažje ponazoriti s primerom. Želite zavarovati hišo skupaj z opremo in ocenite, da vse skupaj velja 50 milijonov dinarjev. Osnovna letna premija je torej 53.500 dinarjev. Če ste se odločili za veržno povečevanje zavarovalne vsote in s tem seveda premije, boste morali nekaj doplačati. Ker pa se zavedate inflacijske grožnje, ste se odločili za sedemodstotno povečanje zavarovalne vrednosti svojega premoženja. Po letu dni se vam bo zavarovalna vsota povečala za 2,1 krat, kar znesse 105 milijonov dinarjev, vendar je treba povedati, da boste morali k osnovni premiji primakniti še 49,07 odstotka letne premije, kar pomeni še 26.262 dinarjev.

V Sloveniji smo menda navajeni, da sklenemo pogodbo običajno za desetletno obdobje, pri čemer daje Zava-

rovalnica Triglav desetodstotni popust, kar bi pomenilo, da bi morali za zavarovanje svoje domačije izločiti 71.777 dinarjev.

Ce menite, da vam najbolj ustreza 11-odstotno veržno povečanje vrednosti svojega imetja, hkrati s tem pa tudi zavarovalne vsote, vam bodo v zavarovalnici izračunali, da je vaše imetje vredno 2,33 krat več od osnovne zavarovalne vsote. Potemtakem bo tudi premija višja za slabih 90 odstotkov.

Novemu zavarovalnemu sistemu lahko že kar zdaj prilepimo vzdevek »protinflacijski«, kako pa se bo stvar obnesla, bo seveda pokazal čas, saj je začel veljati šele s 1. decembrom lani. V Zavarovalnici Triglav obljubljajo, da bodo, če bo zadeva dobro sprejeta, takšen način zavarovanja »precepili« tudi na druge vrste zavarovanja, pri čemer so omenili zlasti zavarovanje civilne odgovornosti in z njo še stanovanjske.

Omeniti še velja, da se je z novim načinom zavarovanja možno zavarovati proti požarom, uničevanju strojev in vlomilci, tam pač, kje sklenete zavarovanje na polno vrednost. V Zavarovalnici Triglav tudi preiščajo o višjih mesečnih odstotkih povznanja zavarovalne vsote, takšnih, ki bi izničili vplivanje inflacije, četudi bi dosegla več kot 250 odstotkov.

M. S.

Vsak naj bo svoj ekolog!

V petek, 26. avgusta, se je v dolino pod Komno vrnilo 75 prostovoljnih planincev, ki so se udeležili že tradicionalne Antenine akcije Triglavski smetarji. V treh dneh, kolikor je pohod trajal, so nabrali za 65 polnih vreč vsemogočih odpadkov.

Ne bi naštevali, kaj vse se je znašlo v velikih vrečah, ki so jih »smetarji« pridno polnili od doline Vrat in Rudnega polja do Kredarice, kjer je bil cilj prvega dne akcije. Strma pobočja samega Triglava so bila vendarle čistejša, saj tolpa obsestnežev poide pogum ob pogledu na vrvi in grajo pravih planincev. Toda, v Aljaževem stolpu so člani Gorske straže žal vajeni vsega.

Vreče z odpadki in smetmi so se znova polnile na poteh od Doliča, mimo Sedmerih jezer, Komne in Komarče do slapa Savice v Bohinju, kjer se je letošnja akcija tudi končala. Trinajstica pa je tokrat pošteno zagodla vsem, ki so sodelovali; smetarjem z vrečami, igralcu Poldetu Bibiču, svetovnemu popotniku Zvonetu Šerugi, gorski straži in reševalcem. Do Kredarice je še nekako šlo, toda na vrhu Triglava smo se morali spopasti z meglo in snegom,

najhuje pa je bilo pri spustu po spolzskem in zasneženem skalovju proti Doliču. Namesto klinov in varnih vrvi smo našli sledove strele, ki so še dodatno oteževali že tako nevaren spust. Tudi do Sedmerih jezer nam vreme ni prižgalo, toda pohod se je vendarle srečno končal. Končal pa bi se lahko drugače, seveda na škodo pohodnikov in organizatorjev, morda pa celo v posmeh tolpm brezčutnih obiskovalcev gora, katerih odnos do gorskih lepot je nemaren.

In čemu vsa ta graja? Toliko govorimo o ekologiji – tukji za mnoge, onesnaževalcih voda in okolja v katerem živimo, pišemo toliko papirnatih groženj, toda vidnejših znakov na bolje ni vi-

deti. Tudi v gorah ni kaj boljše. Med onesnaževalci gora so tudi tujci, saj vedo, da se jim ne bo nič zgodilo, če vpricho članov Gorske straže odvržejo, karkoli se jim zljubi. Varuhi gora – tako pravimo članom Gorske straže – pa so ob vsem tem nemočni, saj nimajo nikakršnih pooblastil, da bi lahko takšne kaznovali. V Avstriji, Švici ali Franciji je to drugače. Brez sodelovanja posameznih delovnih organizacij, ki podpirajo prizadevanja smetarjev, akcije ne bi uspevale; takšnih delovnih organizacij pa je še vedno malo. Zato je prav, da omenimo tiste, ki so tokrat sodelovali: MIP Nova Gorica, Presad Gabrovka, Fructal Ajdovščina, Droga Portorož, Zmajčkov butik, Eta Kamnik, Brest Cerknica, Alpetour in seveda generalni pokrovitelj Radenska.

Jože Čurin

Na Pokljuki že dvajsetič narodne in partizanske viže

Šestindeset harmonikarjev in harmonikaric v starosti od deset (Robert Kamplet iz Grobelnega) do 83 let (Matija Šmid iz Selca) razdeljenih v dve skupini, pod in nad 50 let, se je zvrstilo v igranju narodnih in partizanskih pesmi. Samo 46 se je pravočasno (do 12. avgusta) prijavilo za tekmovanje, sicer pa jih je na kraj tekmovanja pred Športotelom zamljal prišlo kakih deset godcev: že prijavljeno število harmonikarjev pa je godlo (skupaj z gosti iz zamejstva) tja do štirih popoldne, ko so začeli razglasiti rezultate.

Tekmovanje je potekalo v organizaciji Turističnega društva Pokljuka in pokroviteljstvom Skupnosti borcev 7. SNOUB France Prešern ter tovarne glasbil Melodija Mengeš. Sodelovali so seveda še mnogi sponzorji in darovalci daril nastopajočim.

Prehodni pokal »kipec partizana-harmonikarja« prvo mesto v mlajši skupini do 50 let je osvojil 14-letni Tone Omahna

iz Brezjih pri Dobu (na posnetku), prvo mesto v skupini starejših pa 67-letni Franc Fabijan iz Zgornje Besnice.

Prvi komandant Prešernove brigade Ivan Javor-Igor je, preden je izročil kipec harmonikarja in še tri priznanja med

drugim dejal: »Prešernovcem je prijetno, da se s takšno prireditvijo počasti spomin na partizanske harmonikarje in na 79 borcev 3. bataljona Prešernove brigade, ki so tu na Pokljuki padli 15. decembra 1943. Pokazali so nam, kako se je treba boriti za domovino.

Veseli pa nas dejstvo, da je tu nastopilo kar precej mladih, med njimi lepo število pionirjev, ki znajo lepo igrati tudi partizanske pesmi, to pa je jamstvo, da bodo ta izročila ohranili, za kar smo hvaležni in ponosni.

Ob tem jubileju pa velja zapisati, da je prvo tekmovanje godcev s harmoniko bilo pred dvajsetimi leti pri gostišču »Ob tabornem ognju«, ki sta ga vodila partizanska zakonca Jožica-Nadja in Franc Jernej-Milče. Organizator je bilo KUD Gorjuše, pobudnika pa radijski novinar Stane Škrabar in pokojni Milče, pokrovitelj pa je bila tovarna glasbil Melodija iz Mengeša.

Besedilo in posnetek Staš

Obvestila in vabila

Odbor skupnosti borcev Jeseniško-Bohinjskega odreda in Planinsko društvo Srednja vas vabita

na tradicionalno 6. srečanje borcev Jeseniško-Bohinjskega doreda, Gradnikove in Prešernove brigade, borce drugih enot, mladino, krajane in planince, ki bo v **nedeljo, 4. septembra 1988 ob 11. uri** na Uskovnici pri koči JBO, s krajšim kulturnim programom.

Prevoz bo organiziran z avtobusne postaje Bohinjsko jezero s komibji od 9. ure dalje.

Z osebnimi prevoznimi sredstvi je možen dovoz preko Bleda, Pokljuke do Uskovnice ali pa iz Bohinjske Bistrice preko Srednje vasi do Uskovnice.

Tovariški pozdrav in nasvidenje na Uskovnici!

Odbor skupnosti JBO in Planinsko društvo

Borci Prešernove brigade vabijo vse borce in krajane, da se v nedeljo, 4. septembra 1988 ob 14. uri udeležijo odkritja spominskega obeležja na Mrzlem vrhu nad Idrijo, ki govori o težkem boju Prešernove brigade, ki ga je tam uspešno bojevala 15. septembra 1944 z Rupnikovim Jurišnim bataljonom. O boju bo govoril in obeležje odkril tedanji politični komisar brigade Viktor Kirm.

Pristop na Mrzli vrh je mogoč iz Žirov in Idrije preko Raspoja in Ledin. Cesta je vse do vrha Mrzlega vrha asfaltirana.

Na svidenje na Mrzlem vrhu!

Skupnost borcev Prešernove brigade

Vabimo vse borce 30. divizije, Briško-beškega odreda ter vse ostale enote in terenske organizacije, da se udeležijo proslave, ki bo **3. septembra ob 11. uri** v Goriških Brdih vasi Rum v čast vstaje primorskega ljudstva ob kapitulaciji fašistične Italije in 45. obletnici ustanovitve 30. divizije, ki je zrasla iz te vstaje in se do konca vojne borila na Primorskem. Prav tako vabimo na proslavo, ki bo **18. septembra ob 15. uri v Komnu** na Krasu, tudi v čast vstaje in ustanovitve partizanskih enot, ki so bile ustanovljene na Krasu, 19. SNOUB Srečka Kosovela in vse ostale, ki so se borile in delovale na tem območju skupaj s terenskimi organizacijami in v sodelovanju italijanskih antifašistov enot Garibaldi in Triestine.

Odbor Skupnosti borcev 30. divizije

Vabimo borce, ranjence ter zdravstveno in tehnično osebje bolnic R-7, R-8, R-9 in R-10 iz območja Jurklostra na tradicionalno srečanje, ki bo v **nedeljo, 4. septembra 1988 ob 12. uri** v zaselku Sela pri Jurklostru – na kmetiji Bezgošek pod Lisco.

Na srečanje vabimo tudi borce in aktiviste Kozjanskega ter ostale borce, ki so se borili in delovali med NOB na tem področju.

Vabi pododbor!

Skupnost borcev

Vse borke in borce II. brigade VDV-NO vabimo, da se v čim večjem številu udeležijo osrednje partizanske slovesnosti na Humu v Goriških Brdih 3. septembra 1988 ob 11. uri. Slavnostni govornik bo Janez Stanovnik.

Vse borke in borce II. brigade VDV-NO vabimo in obveščamo, da se udeležijo rednega VOLILNO-PROGRAMSKEGA ZBORA, ki se bo začel ob 15. uri v dvorani na Humu (ne v Vipolžah, kakor je bilo že objavljeno). Tudi družabno srečanje ostane na Humu.

Vse, ki bodo v Novo Gorico prihajali z vlakom ali avtobusi, obveščamo, da bo vozil poseben avtobus iz železniške in avtobusne postaje ter trga Jožeta Srebnika v Solkanu na Hum. Po končanem zborovanju in dogovoru udeležencev bo peljal tudi v Novo Gorico.

Prosimo za razumevanje o nastali spremembi.

Brigadni odbor

V spomin na zadnji boj borcev 2. bataljona Kokrškega odreda v gozdovih Udin boršta prirejamo 9. tek po Udin borštu '88. Start in cilj teka bo pred osnovno šolo v Kokrici, v soboto, 17. septembra 1988. Proge bodo 2, 4, 7 in 13 kilometrske, tekmovalci pa se bodo lahko zvrstili v 13 različnih skupinah. Prijave sprejemamo na dan prireditve od 14. ure dalje pred osnovno šolo na Kokrici. Zmagovalci pa bodo prejeli medalje oziroma pokal. Startnina je 3000 dinarjev, za pionirje brezplačno. Na voljo bo tudi okrepčilo. Pristrčno vabljeni

ŠD Kokrica, sekcija za rekreacijo

Odbor 15. SNOUB-Belokranjske obvešča vse borce brigade, da bomo 3. septembra 1988 praznovali 45. obletnico ustanavljanja brigade.

Zbor brigade bo v soboto 3. septembra 1988 ob 10. uri na prostoru Pungerta – Doma E. Kardelja v Metliki. Prosimo vse borce, da o tem obvestijo sorce 15. brigade, s katerimi se srečujejo. Posebnih vabil ne bo, zato naj vam to obvestilo velja kot vljudno vabilo Belokranjcev.

Odbor Petnajste in DPO Metlika

Odbor Skupnosti borcev Levstikove brigade vabi na praznovanje 45. obletnice ustanovitve in na slavnostni občni zbor, ki bo v soboto, 10. septembra 1988 ob 11. uri v osnovni šoli v Dolenjskih Toplicah. Sporočamo, da poleg organiziranega avtobusnega prevoza (vozni red smo že objavili v prejšnji številki TV-15) v Dolenjske Toplice pelje tudi redni avtobus ob 8.15 iz Ljubljane. Vsi borci vabljeni!

Skupnost borcev

Odbor skupnosti borcev 7. SNOUB Franceta Prešerna sporoča:

Proslava 45. obletnice zmage Prešernove brigade nad belogardisti na Turjaku bo v soboto, 24. septembra 1988 ob 9. uri na Turjaku. Govoril bo tedanji komandant brigade generalpodpolkovnik Dušan Švara Dule. Proslave naj se udeleži čim več borcev naše brigade. Vsa natančnejša obvestila bodo objavljena v TV-15 Naš tovariš.

Ne pozabite pripeti odlikovanja in spominske medalje borca Prešernove brigade!

Odlikovanja obeležij o bojih Prešernove brigade bodo: v nedeljo, 4. 9. 1988 na Mrzlem vrhu nad Idrijo, v nedeljo, 17. 9. 1988 v Šempetru pri Gorici, v nedeljo, 25. 9. 1988 v Krvavicah, še ne določenega dne v septembru ali oktobru v Pasji ravni in v nedeljo, 25. 12. 1988 v Poljanah nad Škofo Loko. Vse informacije bodo pravočasno objavljene v TV-15.

Slavnosti ob 45. obletnici boja 3. bataljona Prešernove brigade bodo v soboto, 17. decembra 1988 ob 12. uri na Goreljeku na Pokljuki – pri spomeniku. Istega dne bomo organizirali memorialni biatlon »Zmage mrtvega bataljona«. Natančnejša navodila bodo objavljena v TV-15.

Proslava dneva JLA, ki jo organizira vojna enota JLA, ki nadaljuje tradicije Prešernove brigade – v četrtek, 22. decembra 1988 ob 11. uri v vojašnici Staneta Žagarja v Kranju. Po svečanem delu smo prešernovci povabljeni na kosilo v vojaški restavraciji.

Komemoracije v Svetju pri Medvodah bodo v petek, 30. decembra 1988 ob 16. uri (obletnica streljanja talcev 1943. leta na Pokljuki ujetih ranjenih borcev 3. bataljona brigade.)

Morebitne spremembe terminov bodo pravočasno objavljene v TV-15.

tv-15 naš TOVARIS

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je delovala v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semečim.

TV-15 je glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije, ki sta njegova ustanoviteljici. Izdajatelj je Založba Borec s sedežem v Ljubljani.

Naslov uredništva: Ljubljana, Miklošičeva 28/I. Telefon: 327-780.

V uredništvu smo: glavni urednik – ZVONE KRŽIŠNIK, odgovorni urednik – VIKTOR KONJAR, novinarji-uredniki – ŽIVA DROLE, BOJAN KUNTARIC, MILENO STRAŠEK, BOJANA ŽOKALJ-JESI, redaktorica-lektorica – MIRANDA MRČELA, tehnični urednik-oblikovalec – DRAGO SETNIČAR, tajnica uredništva – MARA OKORN.

Uprava in naročniški oddelki: Ljubljana, Ul. Moše Pijadeja 24. Telefon: 317-049. P. P. 598.

Ciani časopisnega sveta TV-15: predsednica – MIRA SVETINA, DUŠAN BENKO, RASTKO BRADAŠKA, MILAN FILIPČIČ, TONE GOŠNIK, FRANC KONOBELJ, MARIJAN LAH, FRANJO MAROŠEK, IVO OREŠNIK, JOŽE OBLAK, ZORKA PERŠIČ, IVAN REPINC, JOŠT ROLC, VANDA SKODNIK, BLAŽ LAVRIČ, VLADIMIR DEJAN, MARINKA LEVIČNIK.

TV-15 izhaja kot tednik. Cena izvoda: 500 din. Letna naročnina za 1988 (52 števk): 19.000 din. Naročnina za II. polletje: 12.000 din.

Tisk in korekture: ČGP Delo, Ljubljana.

TV-15 je oprošten temeljnega prometnega davka po mnenju Sekretariata za informacije IS SRS (42/1-72 z dne 12. 4. 1974).